

s é d

2016. ősz

séd

Veszprémi kritikai lap

2016. ősz

Megjelenik évente négyszer

Szerkesztik:

Demel Eszter, Géczy János, Gopcsa Katalin, Ladányi István, Perlaki Claudia

E szám szerkesztői:

Demel Eszter, Géczy János, Ladányi István

Szerkesztőségi titkár:

Pintér Viktória

Lapterv: Somody Péter

Tördelés: Dénes Tamás

Fotó: Gáspár Gábor

Felelős kiadó: Horváth Géza dékán
Kiadja a Pannon Egyetem Modern

Filológiai és Társadalomtudományi Kara

Levelezési cím: Séd folyóirat, Pannon

Egyetem MFTK, Sziveri János Intézet,

Egyetem u. 10., 8200 Veszprém

E-mail: seed.veszpreem@gmail.com

http://sziveriintezet.mftk.uni-pannon.hu

Nyomda: OOK-Press Kft., Veszprém

ISSN 2416-0628

Megjelenik Veszprém Megyei Jogú
Város Önkormányzata támogatásával

SZÁMUNK SZERZŐI

Agg Zoltán *társadalomkutató, egyetemi oktató*

Albrecht Sándor *helytörténet-kutató*

Balcsik Tamás Kinga *egyetemi oktató*

Bartuc Gabriella *újságíró, kritikus*

Borbás Károly *zenetanár, karnagy*

Borbásné Gazdag Gabriella *zenetanár, karnagy*

Brunner Attila *művészettörténész*

Csiszár Miklós *a Veszprémi Szemle főszerkesztője*

Csuhai István *szerkesztő, kritikus*

Demel Eszter *karnagy*

Éltető Erzsébet *kulturális szervező*

Farkasné Molnár Csilla *művelődés-szervező*

Gáspár Gábor *férfi riporteri*

Géczy János író, lapunk szerkesztője

Gopcsa Katalin *művészettörténész, lapunk szerkesztője*

Gyórfi Anna *doktorandusz*

Hartmann Péter *karvezető, zenetudós*

Horváth Virág *egyetemi hallgató*

Karlinsky Balázs *levéltáros*

Keszte Bálint *egyetemi hallgató*

Kisberzsényi-Nagy György *építész*

Klausz Melinda *közösségimédia-specialista*

Kovács Attila *zeneszerző, zongorista*

Ladányi István *irodalomtörténész, író, lapunk szerkesztője*

Likó Marcell *rockénekes*

M. Tóth Antal *ny. egyetemi tanár, orvos*

Palágyi Sylvia *régész*

Pintér Viktória *a Sziveri János Intézet munkatársa*

Riskó Annamária *kulturális szervező*

Rostetter Szilveszter *orgonaművész*

Sándor Katalin *irodalomtörténész*

Schreiber Márta *könyvtáros*

Szalai Renáta *színház-történész*

Szegedi-Szabó Béla *költő, író*

Szücs Kitti *színház-történész*

Tokos Bianka *irodalmár*

Vándorfi László *rendező, színházigazgató*

Tartalom

- 2 Palágyi Sylvia
Pikkelydíszes üvegpohár
Az inotái pikkelydíszes üvegpohár, Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém, leltári szám: 77.2.21.
- 4 Bartuc Gabriella
A testet öltött szöveg
A Tánc Fesztiválja – XVIII. Országos Kortárs Összművészeti Találkozó, 2016. május 23–29.
- 6 Balcsik Tamás Kinga
Te nem vagy
Szombathy Bálint performance-a. A Tánc Fesztiválja, Veszprém, Latinovits–Bujtor Játékszín, 2016. május 25.
- 7 Éltető Erzsébet
Ne eriszd el!
Móricz Zsigmond: Pillangó. Vörösmarty Színház. Veszprém, 2016. május 25.
- 10 Pintér Viktória
Geometrikus iram
TranzDanz: Menetfény, A Tánc Fesztiválja, Veszprém, 2016. május 27. Koreográfus, látványtervező: Kovács Gerzson Péter. Tánccsok: Bora Gábor, Gál-Horváth Bernadett, Gera Anita, Tókos Attila, Vida Gábor. Zene: Wondawulf
- 11 Szücs Kitti
A hazámé, nem az enyém!
Irtás. Forte Társulat, rendezte: Horváth Csaba. A Tánc Fesztiválja, Veszprém, 2016. május 27.
- 12 Géczy János
Kádár Tibor arcai
Kapcsolatok (Kádár Tibor 70). Kádár Tibor festőművész kiállítása. Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém. 2016. július 1. – 2016. augusztus 10. Kurátor: Dohnál Szonja
- 14 Ladányi István
13.
VeszprémFest, 2016. július 13–17.
- 16 Likó Marcell
A lenyomat lenyomata
Omara Portuondo – Diego el Cigala 85 Tour. VeszprémFest, Veszprém Aréna, 2016. július 13. Fellépők: Omara Portuondo – ének, Diego el Cigala – ének, Yumitus – zongora, Rolando Luna – zongora, Andres Coayo – ütős hangszerek, Rodney Barreto – dob, Gaston Joya – nagybőgő
- 17 Kovács Attila
Intimitás és erő
Gregory Porter koncertje. VeszprémFest, Veszprém Aréna, Veszprém, 2016. július 14.
- 18 Pintér Viktória
Erotika, soul
Lisa Stansfield koncertje. VeszprémFest, Veszprém Aréna, Veszprém, 2016. július 15. Lisa Stansfield – ének, Ian Devaney – billentyűsök, David Oliver – billentyűsök, Davide Giovannini – dob, Davide Mantovani – basszusgitar, Mark Cotgrove – ütős hangszerek, Terry Lewis – gitár, Michael Donnelly – szaxofon, Craig Wild – trombita, Andrea Grant – háttérének
- 19 Kovács Attila
Ének az esőben...
Jamie Cullum koncertje. VeszprémFest, Veszprém Aréna, Veszprém, 2016. július 16.
- 20 Géczy János
Új, szép zenei világ
Thievery Corporation 20th Anniversary Tour. Thievery Corporation. VeszprémFest, Veszprém, 2016. július 17. Énekesek: Loulou Dijne, Natalia Clavier, Puma, Mr Lif, Rootz, Zee. Előzenekar: Barabás Lőrinc Live Act.

- 51 Hartmann Péter
Bernstein bóröndjével a Hangvillába
Glenn Dicterow hangversenye. Auer Fesztivál, Veszprém, Hangvilla, Nagyterem, 2016. augusztus 4. Glenn Dicterow – hegedű, Mendelssohn Kamarazenekar, Amadinda Együttes, Madaras Gergely – karmester
- 52 Borbásné Gazdag Gabriella
Díjazott vonósnégyesek
A Kruppa Vonósnégyes és az Attitude Vonósnégyes hangversenye. A Weiner Leó Országos Kamarazenei verseny győztes vonósnégyeseinek gálahangversenye. Auer Fesztivál, Veszprém, 2016. augusztus 5.
- 53 Borbás Károly
K und K
Kelemen Barnabás és Kocsis Zoltán hangversenye, Auer Fesztivál, Veszprém, Hangvilla, 2016. augusztus 5.
- 54 Hartmann Péter
Erős akarattal alkotva, avagy a húrok és billentyűk költészete
Sergey és Lusine Khachatryan hangversenye. Sergey Khachatryan – hegedű, Lusine Khachatryan – zongora, Mendelssohn Kamarazenekar, Madaras Gergely – karmester. Veszprém, Hangvilla, Nagyterem, 2016. augusztus 6.
- 55 M. Tóth Antal
Szokatlan találkozás egy világsztárral
Liana Isakadze „röpkoncertje”. Auer Fesztivál, Veszprém, Hangvilla, 2016. augusztus 7.
- 56 Kovács Attila
Intuáció és bölcsesség
Lajkó Félix és Balázs János koncertje. Közreműködött a Mendelssohn Kamarazenekar. Auer Fesztivál, Veszprém, Hangvilla, 2016. augusztus 7.
- 58 Brunner Attila
Egy városképi költemény rímei
A veszprémi építészeti ornamentikáról
- 60 **Brusznjai Árpád 1957. december 8-án, a börtönből a családjához írt utolsó levele**
(Laczkó Dezső Múzeum, leltári száma: LDM-TGY 2015.172.4. A család ajándéka a múzeumnak.)

Számunkat Gáspár Gábor fényképeivel illusztráltuk.

a séd

az alábbi helyeken kapható:

- Egyetemi Könyvtár és Levéltár Veszprém, Wartha Vince utca 1.,
- Pannon Egyetem B épület, porta Veszprém, Egyetem utca 10.,
 - Pannon Egyetem MFTK Veszprém, Vár utca 39.,
- Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata Polgármesteri Hivatala Veszprém, Óváros tér 1.,
 - Hangvilla Veszprém, Brusznjai Árpád u. 2.,
- Utas és Holdvilág Antikvárium Veszprém, Szabadság tér 13.,
- Eötvös Károly Megyei Könyvtár Veszprém, Komakút tér 3.,
 - Művészetek Háza Veszprém, Vár utca 29.,
- Városi Művelődési Központ Veszprém, Dózsa György utca 1.

A SÉD 2016. tél megjelenésének időpontja:
2016. november

- 22 Csuha István
Egy kecske nyarat csinál
Bors István: *Fiú kecskével*. 1965, alumínium. Veszprém, Wartha Vince utca – Csermák Antal utca kereszteződése
- 24 Kisberzsenyi-Nagy György
Más perspektíva
Két kilátó Veszprémben
- 26 Klausz Melinda
Az állatkert miniauditja
A Veszprémi Állatkert honlapja és közösségimédia-kommunikációja
- 28 Riskó Annamária
Kár lett volna érte...
Town of Saints, Utcazene-fesztivál, Veszprém, 2016. július 20.
- 29 Horváth Virág
De milyen az az „utcazenestílus”?
The Midnight Barbers. Utcazene-fesztivál, Veszprém, 2016. július 20.
- 29 Szalai Renáta
Finn bluegrass-rock
Steve'n'seagulls-koncert. Utcazene-fesztivál, Veszprém, 2016. július 23.
- 30 Éltető Erzsébet
Utcazúda Szigony-módra
Larry Kubiac-koncert, Pankterasz. Szigony, Utcazene-fesztivál, 2016. július 23.
- 31 M. Tóth Antal
Don José pokoljárása
Bizet: *Carmen*. Rendezte: Oberfrank Pál. Veszprém Aréna, 2016. július 9.
- 32 Vándorfi László
Táncolni kell!
A Veszprém-Bakony Táncegyüttesért
- 32 Karlinszky Balázs
Rendületlenül a romok között
Egyháztörténeti konferencia az érseki főiskolán
- 33 Gopcsa Katalin
Az egykötetes örökség
Gombrich Mester Tanodája. Bemutakozó kiállítás a Szilágyi Erzsébet Általános és Alapfokú Művészeti Iskolában és a Hangvillában, 2016. június
- 34 Tokos Bianka
Mi ma a szampó?
Misztika és mitológia a kortárs finnugor irodalmakban. Bába Laura (ELTE Finnugor Tanszék) és Sirató Ildikó (OSZK Színháztörténeti Tár) beszélgetése. Ünnepi könyvhét, Petőfi Színház, Veszprém, 2016. június 16.
- 34 Keszte Bálint
Ahány ember, annyi szonett
Botár Attila költő *Kötődések* című szonettkötetének bemutatója a Művészetek Háza – Dubniczay-palota – László Károly Gyűjteményében, 2016. szeptember 8.
- 35 Schreiber Márta
Kötődés, oldódás, elszakadás
Botár Attila: *Kötődések. Ave Regina*. Vár Ucca Műhely, Veszprém, 2016.
- 35 Győrfi Anna
Rajtunk a jel
Brassai Zoltán: *Megérkezni és itt maradni*. Vár Ucca Műhely, Veszprém, 2015.
- 36 Sándor Katalin
Folyóirat-láttelek
Folyamatok, törésvonalak, elmozdulások. Előadások és tanulmányok a magyar folyóirat-kultúráról. Szerk. Ladányi István és Pintér Viktória. Sziveri János Intézet – Gondolat Kiadó, Veszprém – Budapest, 2016.
- 37 Agg Zoltán
Szabad péntek, szabad szombat, szabad iskolaválasztás?
Berényi Eszter: *Az autonómiától a szelekcióig – Az iskolaválasztás jelentése a rendszerváltás utáni időszak magyar közoktatásában*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2016. [Vniversitas Pannonica 32.]
- 37 Albrecht Sándor
A vöröskő
Kovács Endre: *A vöröskő*, Alsóörs Község Önkormányzata, 2016. Színes fotóalbum az Alsóörsön élő és alkotó fotóművész, filmrendező dokumentarista, könyvtervező felvételsorozata, Balogh Elemér, Papp Zsuzsanna és Bartuc Gabriella bevezetőjével
- 38 Csiszár Miklós
Múltunkat őrzi
Veszprém Megyei Helyismereti Gyűjtemény. Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Veszprém
- 39 Tokos Bianka
Az ötvenedik
Vár Ucca Műhely, XIII. évfolyam, 50. szám, 2015/4.
- 39 Pintér Viktória
Egy abszolút költő
Keszthelyi Rezső-émlékest. Ex Symposium 2016/93. lapbemutató. Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 2016. szeptember 8. Felolvasnak: Ladik Katalin, Széky János, András Sándor, Györe Balázs, Tábor Ádám, Báthori Csaba, Géczi János, Mányoki Endre, Petőcz András, Lantos László Triceps, Falcsik Mari
- 40 Rostetter Szilveszter
Régi zene hat (és fél) tételben
Veszprémi Régizenei Napok, Jezsuita templom, 2016. július 19–30.
- 42 Hartmann Péter
Nyári Orgonavarázs 1–4.
Molnár Péter – klarinét, Tombor Beáta – klarinét, Rostetter Szilveszter – orgona. Veszprém, Szent Margit-plébániatemplom, 2016. június 26.
A Recercare Régizenei Műhely hangversenye. Az együttes tagjai: Kallai Nóra – viola da gamba, Király Nóra – ének, középkori lant, Suda Magdolna – ének, Nagy Csaba – reneszánsz lant, Sipos Csaba – reneszánsz dobok, Vikman Pál – ének, Kovács Előd – narrátor. *Nyári Orgonavarázs*, Veszprém, Szent Margit-plébániatemplom, 2016. július 17.
Mali Katalin orgonakoncertje. Veszprém, Szent Margit-plébániatemplom, 2016. augusztus 7.
Kelemen József (Németország) – orgona, Róbert György – blockflöte. Veszprém, Szent Margit-plébániatemplom, 2016. augusztus 28.
- 44 Szegedi-Szabó Béla
Dialógus a szavakon túl
Bruno Cocset szólókoncertje. IV. *Veszprémi Régizenei Napok*. Jezsuita templom, 2016. július 30. Műsor: J. S. Bach, Dall'Abacco, Vitali, Gabrielli
- 45 Rostetter Szilveszter
Egy régi új hangszer kapcsán...
Sławomir Zubrzycki zeneszerző, zongoraművész hangversenye a Leonardo da Vinci terve alapján készített *viola organistán*. Veszprém, Hangvilla, 2016. június 29.
- 46 Demel Eszter
Auer jegyében
Auer Fesztivál, Veszprém, 2016. augusztus 2–7.
- 47 Hartmann Péter
Filmbemutató és kamarakoncert
Nyitókonzert. Bárány László – rendező, Fülei Balázs – zongora, Kovács Péter – hegedű, Varga István – cselló. Auer Fesztivál, Veszprém, Hangvilla, Nagyterem – 2016. augusztus 2.
- 48 Farkasné Molnár Csilla
Ördögös primás és barátai
A híd – népzenei hangverseny, Ökrös Csaba és barátai fellépése az Auer Fesztiválon. Ökrös Csaba – hegedű; D. Tóth Sándor – brácsa, koboz, ütőgardon; Adorján István – duda, furulya, brácsa; Kürtösi Zsolt – bőgő. A Dubniczay-palota udvara, 2016. augusztus 3.
- 49 M. Tóth Antal
Köztünk volt a mélyhegedű fejedelme
Yuri és Xenia Bashmet szonátaestje. Auer Fesztivál, Veszprém, Hangvilla, 2016. augusztus 3.
- 50 Borbás Károly
A Kodály kvartett
A Kodály Vonósnégyes hangversenye, Auer Fesztivál, Veszprém, 2016. augusztus 4.

Tartalomjegyzékünk a hátsó belső borítón folytatódik.

Pikkelydíszes üvegpohár

Az inotai pikkelydíszes üvegpohár, Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém, leltári szám: 77.2.21.

A római kori üvegedény a szerző 1974-es ásatása nyomán látott napvilágot. A más leletek társaságában a sírgödörbe tett és a föld nyomásától szétnyomódott tárgyat a veszprémi múzeum restaurátorai állították össze és tették kiállításra alkalmassá. A 77.2.21-es leltári számú üvegpohár ma a veszprémi Laczkó Dezső Múzeum állandó kiállításában látható.

Kis tárgy

A balácai amulett, Laczkó Dezső

A balácai római kori villában 1979-ben talált üvegfüggő valóban a kis vagy inkább az apró tárgyak körébe tartozik, mérete mindössze 2,6 x 2,3 x 0,35 cm. A tárgyat formába csomagott masszából megmunkált, egytűn ovális képződményű kassé szabálytalanságú kinyomódott keret fogja közre. Akasztólyát a keretből hárták ki. Szíre a napra, a napfényre emlékeztető mézszárga, miként a féldrágább ókkövek jellemző réze is. Az ábrázolás tartalma és a művészi értékei kiderítésére további vizsgálatokra van szükség.

Séd, 2015. tavasz, 4. old.

Inotán, a 8-as számú fő közlekedési út, a vasútvonal és az ipari vágány által közrefogott területen csaknem kb. 1900 éve látható két, környezetéből kiemelkedő mesterséges halom (római kori halomsír). Feltárásukra 1973–1975 között került sor. Az ásatások nem várt eredményt hoztak. Mai ismereteink szerint a helyi törzsi arisztokrácia vezetőjét és fiát (utódját)

temették e két halom alá. A sírgödörbe helyezték az asztali és ivókészleteket, a fegyverek egy részét, míg a további gödörbe került egy-egy felszerszámozott hátszló, a kocsis elé fogott, ugyancsak szerszámaival eltemetett két ló, illetve maga a négykerékű kocsi is a pajzzsal együtt, amelyeket az elhunyt – hitük szerint – túlvilági komfortos életének biztosítására temettek el.

A második halom sírgödörében feltárt üvegpohár nem egyedüli üvegmellékletként került a sírba. A fényes piros tálkák, az ún. terra sigillátákból (a rómaiak díszkerámiaja) álló étkészlet társaságában, a pikkelyes pohár mellett két cilindrikus testű korsó, két hasábos testű korsó, egy ívelt falú pohár és valószínűleg még egy pikkelymotívumos pohár alkotta az elhunyt, elhamvadt maradványaival együtt sírba tett üveg ivógarnitúráját.

Ét- és ivókészletek eltemetése, illetve ennek hiányában megfestése a sírkamrában nem idegen a római kori gyakorlattól.

Példaképpen idézhetjük a 22 éves korában elhunyt, előkelő pompeji ifjú, Caius Vestorius Priscus sírkamráját. Ennek egyik bel-

ső falára egy csaknem 20 darabból álló, anyagi jólétről tanúskodó, pompás, ezüst ivókészletet festettek. A bordó drapéria előtti asztalon állhatott a valóságban is a bor vegyítésére szolgáló kratér, a két kancsó, az ivócsészék, ivókürtök és a merítőkancsalak is.

A nemesfémből készült szervizekről sajátosan nyilatkozott a Nero császár korának szatíráköltője, Petronius által teremtett figura, az alantas sorból felkapaszkodott, újjazdag, öntelt Trimalchio: „én az üveget mégiscsak jobban szeretem {mármint a fémnél}, mert annak legalább nincsen szaga. Ha nem lenne törekeny, az arannyal is többre becsülném; így azonban értéktelen vacak.”

Az inotai második halomsír pannóniai viszonylatban gazdag tulajdonosa nemcsak a fémedények nem kívánt utóíze miatt nem vásárolt igényes kivitelű ezüst, sőt akár arany ivókészletet. Tehetőségéből, itt, a mai Dunántúlon is csak a hét üvegedényből, valamint néhány bronzedényből összeállított ivókészletre futotta.

Az előkerülésekor Veszprém megyében unikálisnak számító, kis homorú talpon álló, 9,1 cm magas, fordított harang alakú áttetsző, fehér, vékony falú poharat négy sorban becsiszolt pikkelyek díszítik. Ezek az edények a Római Birodalom nyugati és a keleti provinciáiban egyaránt előfordulnak. Az előkerült példányok itáliai és szíriai műhelyekben készülhettek. Az inotai pikkelyes pohár legjobb párhuzama Brigetióból/Szőnyből származik. A két üvegpoharat a Kr. u. 1. század végén, a 2. század elején gyárthatták valahol Itáliában. A különleges szépségű üvegpoharakat szívesen vásárolták Pannóniában Inota és Szöny térségén kívül is (pl. Poetovio/Ptuj, Gorsium/Tác és Aquincum/Óbuda). A balácai villagazdaságból hat töredéke ismert.

Önmagában a becsiszolás nem tekinthető korai technikai sajátosságnak. A Kr. u. 1. századtól egészen az 5. század elejéig nyomon követhető a pannóniai anyagban. Az egyszerű vonalakon kívül gyakoriak a csillag, rombusz, ovális és pikkelyes minták, sőt a figurális ábrázolások, köztük pl. egy gladiátor ábrázolása is. A korábbi darabok általában vékonyabbak, a későbbiek pedig vastagabb falúak. Az inotai üvegpohár formájának, színének, a pohár falvastagságának és alkalmazott díszítésének együttes ismerve alapján helyezhető el a Kr. u. 1. század végi – 2. századi eleji időhatárok közé.

Palágyi Sylvia

Az inotai 2. halom sírgödörének részlete a pikkelydíszes üvegpohárral (Fotó: Palágyi Sylvia)

Az inotai halmok üvegedényei (Fotó: Oszkó Zsuzsa)

*Pikkelydíszes üvegpohár az inotai 2. halomból
(Fotó: Oszkó Zsuzsa)*

A tánc, a valódi tánc nem elmond valamit, hanem megtörténik. Úgy, mint ahogyan fúj a szél, esik az eső, lobog a tűz, születik vagy meghal valaki. Egy ember sorsa, lelki és testi kínládása a szemünk láttára, itt dől el. Bármilyen megtörténhet. Ezért szeretem a táncszínházat, vagy ahogyan még nevezik, a mozgásszínházat, testszínházat. Ezért rohanok minden május végén Vándorfi László és Krámer György veszprémi összművészeti találkozójára, immár tizennyolc éve.

A testet öltött szöveg

A Tánc Fesztiválja – XVIII. Országos Kortárs Összművészeti Találkozó, 2016. május 23–29.

Séd, 2015. nyár, 42–50. old.

Ez már majdnem egy emberöltő, ennyi idő alatt már felnő egy új közönség. Vajon Veszprémben felnőtt-e? Nem népszemlézik tömegek ezeket az előadásokat sehol a

világban, harminc, száz ember ül a nézőtéren, néha két-háromszáz, amikor neves produkcióról van szó. De nem baj, mert ez a kevesek, az érzékenyek művészete. Azt mondanám, hogy ezekben a független mozgásszínházi műhelyekben újul meg a színházi nyelv. Itt hasznosulnak szinte azonnal a 21. századi metamedialis társadalom innovatív eredményei, itt alakulnak ki az eszközök, technikák, amelyek évek múltán esetleg részben elfogadottá válnak majd a nagy közsínházakban is. Esetleg, hiszen az állami mainstream, a népi és nemzeti színházak sora szinte hermetikusan zárt az új irányban, éppen ezért eszközeit tekintve konvencionális, nagyon kiszámítható, tét nélküli, unalmas. Szemben az alternatív műhelyekkel, amelyeknek érzésem szerint előnyükre válik a hátrányuk, az, hogy a periférián vannak, így bátran mondanak véleményt, szabadon gondolkodnak, nem úgy, mint az állami finanszírozású intézmények, amelyek bezsebelik a támogatást, és mindemellett a bulvárra is hajtanak. Szerintem ez nálunk a kultúra finanszírozásának nagy ellentmondása, hogy a kommerciálist támogatja az állam, miközben éppen hogy a kísérleti művészeti műhelyeket kellene segíteni, azt, amit nehéz eladni. Az üzleti alapú intézmény tartsa el magát!

Ezekben az alternatív műhelyekben sokkal hamarabb csapódnak le a társadalmi és kulturális változások, itt nem szolgálják, inkább bírálják az utópiákat. Ettől is élők és izgalmasak. Ezért is tudnak megkapaszkodni, annak ellenére, hogy a szemünkbe mondják: „Nézzétek meg magatokat, vegyétek észre, milyen rossz és sivár az életetek, csupa gyávaság, kulturálatlanság, kompromisszum és középsze-

rűség, kapzsiság, hamisság, önelégültség, önáltatás.” Ez már több is, mint a hét főbűn. A vádak halmozódnak. A félelmekből meg egyre több van, azokból, akik nem tudnak semmit sem szívből csinálni, se szeretni, se káromkodni.

Ilyen körülmények között kész csoda, hogy ez a fesztivál évről évre létrejön Veszprémben, és helybe hozza nekünk a (lázadó) színházi kísérleteit, eredményeit. Zárójelbe tettem a lázadó jelzőt, mert a mozgásszínház ugyan vonzódik a szélsőségekhez, a határok semmibe vételéhez, mégsem a szó klasszikus értelmében lázadó mindegyik előadás. Ám ennyi bizton elmondható, hogy dogmákon, előítéleteken, média- és műfajhatárokon átlépve küzd a provinciális ízléssel, annak az ürességével és unalmával A Tánc Fesztiválja. Fejleszti az előadóművészek és a nézők ízlését, intellektuális kapcsolatot épít a műfajjal. Mondhatnánk, lépést tart a szín-

művészet evolúciójával. Triviális példa, de Frenák Pál Társulata ma már nem kelt megbotránkozást, szemben az első évekkkel, amikor nem tudott napirendre térni fölötté a vidéki közönség. Ahogyan a nem verbális színházat is nyilván nehéz volt józan ésszel felfogni. El kellett jutni a nézőnek is a felismerésig, miszerint a fölösleges szószaporítás valami mesterséges rendszert gerjeszt, ami nem valóság. Amiben nincs kaland. A csönd más. A csöndet csak a test érzékeli. A test, amely őszintébb a szónál.

Persze nem csak Frenákék járnak ide, idén is itt volt Duda Éva Társulata a *Virtussal*, vagy a Lippentő Táncgyűttes, meg a Fitos Dezső Társulat, a Szegedi Kortárs Balett és a Győri Balett könnyedebb előadásokkal. De nem hiányozhat Ladányi Andrea, Bozsik Yvette, Horváth Csaba, Fehér Ferenc és Goda Gábor sem.

Folyamatosan tudósítottam a fesztiválról, de most ősszel, amikor az össze-

foglalót írom, visszagondolva a látottakra, azt kell konstatálnom, hogy igazán két előadás él az emlékezetemben, és meggyőződésem szerint ennek a kettőnek lehet hatása a hazai színházi formanyelv további alakulására radikálisan új és provokatív esztétikájával, a szellemiséggel, amit elhíntenek. Mind a kettőnek Horváth Csaba a rendező-koreográfusa. Ami nem véletlen, hiszen napjainkra a hazai kísérleti színház egyik legjelentősebb alakjává nőtte ki magát az ismeretlen, a meg nem szokottat keresve, felfedezve a test és a mozgás általi kifejezések feltáratlan területeit, az avantgárd és a tradicionális művészet sajátos szintézisét létrehozva. A táncos-koreográfusok közül neki „akadémiai priusza” is van a tevékenységhez, a Színház- és Film-művészeti Egyetem nemrégén indult fizikai színházi rendező-koreográfus szakának osztályvezető tanára. Benne is vannak a tanítványai nyakig a székesfehérvári Vörösmarty Színház *Pillangójában*, amelyet Móricz Zsigmond regényéből állított színre, Gyökössy Zsolt átíratát használva. Aki megnézi ezt a társadalmi szatírárt, vagy ahogy magamban elneveztem, „munkásoperettet”, annak nem kell különösebben elmagyarázni, mi is az a fizikai vagy testszínház. Egyébként Horváth Csaba egy interjúban, amit a Magyar Narancsnak adott, definiálja a fogalmat, mondván, a fizikai színház legalább annyira létező kategória, mint az extrém sport. Az angol „physical theatre” kifejezésből származik,

a test fölötti uralomra építő mozgásszínház. Mindent tudnak a szinte akrobata ügyességű, ráadásul kitűnően éneklő színészek és tanítványok. A legkisebb epizodisták is kiválóak. Holott sokkal inkább tárgyként, mint fejlődő jellemként vannak mozgatva, éppen annak érdekében, hogy ezáltal feltárljon az élet nagy eseményeinek, igazságainak, dogmáinak, törvényszerűségeinek bárgyúsága, gyerekessége, a bennük rejlő remek komikum. Van ebben az előadásban minden, egy kis szocreal, egy kis pekingi opera, egy kis magyar operett és talán még stilizált naturalizmus is. Benedek Mari egyforma, piros kertész nadrágba vagy traktoristanadrágba öltöztette az összes szereplőt, nőket, férfiakat, akik az aratásnál használt furcsa favillákkal vannak felszerelve, ezeket az égvilágon mindenre tudják használni, mint a pekingi opera táncosai a nádbotot. Ha kell, eveznek, vagy éppen emberpiramist építenek a segítségükkel. A *Pillangó*-val Horváth Csaba látszólag visszafordul a szavak színházához, hiszen Móricz Zsigmond veretes szövegét dolgozza fel, mégis, a végeredményét tekintve inkább a paródiáját látjuk a regényben ábrázolt helyzetnek, amikor a szegény lány és szegény legény, Zsuzsika és Jóska a tiltás ellenére egymásba szeret. Egyenrangúan kezeli a verbalitást a mozgással és a vizualitással. Ezt a végső soron mégiscsak idillikus szerelmi történetet, naturalista szöveget ma így lehet hitelesen eljátszani, mint valami

hímzett falvédőt, a drámai narratívát szét-tördelve, testtel, mozgással, dalra fakadva. Hab a tortán Dresch Mihályék népzene-feldolgozása az egészhez, na és Kodály *Esti dala* a férfikvartett előadásában. A néző sír és nevet egyszerre. Nem lenne helye a szociologizálásnak, a mai mélyszegénység már nem ilyen tiszta helyzeteket produkál, mint ez a falvédő-szituáció.

A veszprémi táncfesztivál legnagyobb, mondhatni katartikus élménye egy mai angol szerző, Helen Edmundson *Irtás* című drámája volt, a már említett Horváth Csaba koreográfiájában és rendezésében, a Forte Társulat előadásában. Erőteljes játékmegoldást talált hozzá Horváth Csaba, aki mindent megenged a színészeknek, és semmit. Hagyja, hogy apránként, önmagukat adva építsék föl a darabot, de a végeredmény olyan heroikus vállalkozás, ami a koreográfus világát jelzi, amelyben a test és a tánc legalább akkora bátorság, mint kétségbeesés, mindenesetre bizonyos belső szellemi út eredménye. A színpadkép álomszerű, régmúlta emlékeztet (Antal Csaba munkája). Zsákokból emelt barikádok, amelyek lassan kibomlanak, kifolyik belőlük a föld, amely valóságosan és szimbolikusan is fontos szerepet kap. A színpadot lassan előtű földből életnagyságú farkasszobrok állnak, amelyek rettegésben tartják az embereket, ijesztőek, mint az álmok, ugyanakkor megmosolyogtatóan olyanok, mint a Kossuth téri kutyaszobor a metróban. Hosszan lehetne elemezgetni ennek a két szélsőséges érzésnek a forrását, a rendező szándékát, tehát nagyon leegyszerűsítve a gondolatot: hogy olyan farkasoktól félünk, amelyek nem is igaziak. Vagy éppen hogy kővé dermedve, újra és újra életre kelve végigkísérik az emberiség történetét? Farkasok mindig voltak és lesznek is? Etnikai tisztogatás nem csak Cromwell brit gyarmatosítása idején volt, hanem mindig is lesz, akit zavar a másság. Ember embernek a farkasa, üzeni a játék. Az állatoktól félnek a birtok lakói, miközben igazából emberek törnek az életükre, a könyörtelen kormányzó és katonái, aki írek ezreit végezteti ki, vagy rakja hajóra, és így számúzi.

Színházból indul ki tehát a koreográfus-rendező, ám a szöveg nála testet ölt, a színészek intenzív jelenléte a jellemző. A hatalom őrjöngő vágya alapos munkával kiépített izmok, magányosan élvező férfiasság formájában jelenik meg. Az elnyomottak gerince lassan meghajlik, testüket kínálják szeretteik életéért cserébe. Egyik méltatója biopolitikai színháznak nevezte az *Irtást*. Lázadás az emberi élet totális beszabályozása ellen, eszement normák szerinti cselekvés ellen. Ugyanakkor tiszta teatralitás, a legapróbb részletekig kidolgozott, nagy hatású jelenetek együttese. Nagybetűs játék, amely megérdemelten arat sikereket. Az *Irtás* elnyerte a Legjobb Független Előadás – Színikritikusok díját a 2014-es évadban. A veszprémi fesztiválon különdíjat kapott.

Bartuc Gabriella

Te nem vagy

Szombathy Bálint performance-a. A Tánc Fesztiválja, Veszprém, Latinovits–Bujtor Játékszín, 2016. május 25.

Mindössze huszonöt perc volt, mégis úgy érzem, sikerült kiválasztani a programból a számomra aktuális artikulációs módot, amelyen keresztül az olyan alapvető életkérdések foghatóak meg, mint a két ember közötti kapcsolat anatómiája. A táncban mindig van valamiféle harmónia a ritmuskövetés révén, ami archetipikus és természetközeli egyszerre. Rám viszont mostanában épp a diszharmónia, a szorongást és zavart keltő, nézésidővel egyidejű cselekvésség vagy épp cselekvéstelenség tud hatással lenni. Talpig feketébe öltözött, ősz hajú ember ül le a színpadon egy székre, reflektor világít a szemébe, és felzabál – az aktus maga ezzel a szóval jellemezhető leginkább – egy mézeskalács szívet, vagy habcsókszívet, állagából ítélve jó régít. Közben Beatles-feldolgozás van loopingra állítva, többször ismétlődik. *Hosszú, kanyargós út vezet a szívedig, vagy hozzád*, valami ilyesmi, direkt nem nézem meg a pontos fordítást, mert ez is az élmény része. Hallom ezt a zenét, idegesít, untat, nézőként foglalkoztat, hogy miért ez, jelentések után turkálók az asszociációim és a pretextusaim között egy darabig. Aztán felhagyok ezzel. A férfi közben a szívet ropogtatja, miután előhúzza az inge alól, szívtejékről.

Eszik, nagyokat harap, ügyel-bajjal jut hozzá a falatokhoz, kemény, beszáradt habdarabok morzsái potyognak a szájából. Eszik, és közben hallatszák a zene. Min-

den más zaj elhal, a nézőtérben a lélegzetvételt sem lehet hallani. Feszült várakozással van tele a tér az első percekben. Várja az a pár néző, hogy vajon mi fog történni. Én legalábbis várom. Igazából fogalmam sincs, hogy a többiek mit gondolnak. A harapás és rágás monoton egymásutánja, a zene ismétlődése aztán átbillent engem egy másik időérzékelésbe. Megszűnik a vágyam, hogy drukkoljak a férfinak, hogy várakozásteli feszültséggel maradjak kívül ezen az aktuson. Hirtelen a referencialitás megszűnik létezni. Alíz megérkezik csodaországba, és minden metaforaformát vesz fel. A férfi jelenléte, feketeségének kontrasztja a kezében lévő pirosas tárggyal, a fény-árnyék dominanciáját sulykoló színpadkép. Az evés aktusának disszeminálódása azáltal, hogy központi cselekvéssé emeli az előadó. A harapás és rágás anatómiájának plasztikussága a bénítóan lassúnak tűnő cselekvés eredménye. A táplálkozás rituáléja összekapcsolódik az édesség, mézeskalács szív, desszert entitásokkal, és paradox módon mégis fájdalmak, szenvedés tapadnak ehhez a rítushoz. Ha elemelem ettől a konkrét látványtól a történet, tovább kóvályoghatok a metaforizáltságban. Annyira erős, egyértelmű, már-már banális emblémák adódnak, mint a szív vagy az evés mint pusztítás. Szájba van rágva – szó szerint – a veszteségélmény, egy kapcsolat szétmorzsolódása, és ha ez az evéssel nem egyértelmű, akkor a dalszöveg tovább mantrázza belém az „üzenetet”.

Újból megtörténik velem ugyanaz a váltás, mint az idő kapcsán az imént. Rájövök, hogy nincs semmiféle jelentésküldés. Hogy ezek nem metaforák, hanem ez most tényeg megtörténik. Ez nem színház, ezért nem allegorikus, nem akar semmit „megmondani”. Még csak nem is önreflexív, végtelenül egyszerűen az van, amit látok. A férfi most megeszi ezt a szívet. Akkor erősödöm meg ebben az új nézőpontomban, amikor elfogy a szív. Tényleg megtörténik, igen, vagdossa, nyiszatolja az ujjait azzal a megmaradt tükröablakkal a szívből. Elvágja az ujját, kibuggyan a vére, látszik. Kínlódik, nem megy könnyen, nem elég éles a tükrő széle, sarka. Kibíráhatatlanul sokáig vagdossa magát. Annyira, hogy végre megérkezem magamhoz. Már a szívevés alatt, a kétharmadánál könnyezni kezdek. A saját mostani kapcsolatomra gondolok. Ahogy mi zabáljuk, eszegetjük egymás szívét. Ugyanennyire fájdalmasan hosszú ez, mint ahogy itt is visszataszítóan unalmas egy idő után. Rossz szembenézni a saját szívproblémáimmal, rossz részletezni magamban mindezt épp most. Rám rontanak ezek a lényegi kérdések ettől az izétől, amit látok. Pont most, amikor félig-meddig szórakozni jövök. Milyen szórakozás azonban az,

amiben legalább egyszer nem jut eszébe a nézőnek a szív, és a szívhez kapcsolható elemi kérdésfeltevések?

Vért híz végig az ujjával az arcán, mint az indiánok harc előtti arcfestése, olyan csíkot rajzol. Annyira túlzó az aktus, annyira színpadias ez a befejezés, hogy nem is gondolom, hogy vége. Ellentéte ez a zárlat az evés részletességének, komótoságának, averzív mindennapiságának. Ilyet még a színpad sem bír el kontextus nélkül, annyira hatásvadász. Épp ezzel válik ez a végső gesztus szerves részévé az egésznek. Ezzel éri el, hogy tovább maradjak benne a saját kérdésemmel való szembenézésben, ebben a kínos állapotban tart.

Ha értelmezést gyártanék, akkor a verbalizáció nevetséges általánosítás lenne: a szív megsemmisítése véráldozattal jár. Ilyeneket lehetne mondani. De nem ezt mondja Szombathy. Nem, ő nem akar semmit mondani. Elvágja az ujját, és én átgondolom a saját konkrét esetemben a véráldozatot. Hogy az ez. Ilyen az, amikor nekimegyek a saját testemnek, vagy épp a másikénak, hogy életlen az az üvegdarab, kínlódás, amíg elvágom, és aztán drámázni fogok, színpadiasan hordozom majd körbe az áldozatot, ha meghozom. Vagy a másik. Ezt fogom csinálni, ezt csinálom. Ha ezt más meséli magáról (a véráldozatot a szív dolgaival kapcsolatban), legyintek rá, vagy maximum beteszem egy fiókba az illetőt. Ha viszont meg kell nézmem, elkapom a fejem (valakit láttam tenyerébe temetni az arcát), vagy benne maradok az aktusban végig. Az utóbbi esetben nem menekülhetek önmagam elől. A saját véráldozatát hozza valaki élem, aminek a metaforizálását vagy referenciális olvasatát megint ellehetetleníti számomra ennek az eltúlzott cselekedethez tapadó, általános kontextusnak az archetipikussága.

Dühös vagyok, nem értem, hogy most mi van. Ülve marad mindenki, nincs taps. Behúzott minket a művész, jól ellátta az egész közönség baját, aztán szépen ott hagyott, abban a bizonyos saját lében, főni. Vagy szíveket eszegetni, vagy vagdosgatni magunkat, vagy épp arcunkra kenni a vérünket rituális mozdulatokkal, drámaian, miközben andalító zenéket hallgatunk ugyanerről a témáról, hogy begyűjtsük magunknak az öngazolást. Legyen dallama az önsajnáltnak. Mindezt úgy csinálja, hogy önmagát mutatja meg, amint ugyanezeket teszi. Te nem vagy: kegyetlen, szívzabáló, vérszívó, vérontó, banális, rituális, eszegetős, gusztustalan, szokásaidban undorító, idegesítően monoton, drámaian szánalmas, eszelős, vérengző, önpusztító, másokat fölemésztő?

Balcsik Tamás Kinga

Ne eriszd el!

Móricz Zsigmond: Pillangó. Vörösmarty Színház. Veszprém, 2016. május 25.

Móricz Zsigmond kisregényének szerelmi idillje íródik át a székesfehérvári Vörösmarty Színház által színpadra vitt Gyökössy Zsolt-féle adaptációban, Horváth Csaba rendező-koreográfus irányításával. Alapsztorink mindennapi szerelmi dráma, Rómeóval és Júliával, makacs szülőkkel, akik keresztbe tesznek, csak hogy megállítsák a fiatalokat. Ismerős, igaz? Ilyen kivitelezésben viszont nem hiszem, hogy valaha is láttuk vagy tapasztaltuk...

Zsuzsika eldobja a gereblyét, szalad egy kis sárga pillangó után, Jóska utánakiált, ugyan mit csinál, hogy így otthagya a pelyvát, de a lány nem törődik vele, boldog, hogy megfogta a lepkét. „Fecskefarkú!” – kiált vissza nevetve a legénynek. Jóska közelebb lép, nézi a lány tenyerében remegő pillangót, s biztatni kezdi Zsuzsikát, hogy ne eressze el, ölje meg, vegye le a fejét. „Ha egyszer megfogsz valamit, az többet ne repüljön ki a kezedből” – mondja Jóska, de Zsuzsika kitarja ujjait, s hagyja, hogy elszálljon tenyeréből a lepke. Nézik, hogy száll, s ahogy így állnak egymás mellett még néhány percig, érzik ők is, érezzük mi is, egyre melegebb lesz ezen a képzeletbeli búzamezőn. Így veszi kezdetét a bonyodalmakkal jócskán átszótt, ugyanakkor végtelenül kedves és mindenki által szerethető történet, a *Pillangó*.

Könnyed, derús meseként indul tehát az előadás: főszereplőink egy tünémenyes, búbajos, de annál cserfesebb parasztlányka (Töröcsik Franciska), valamint Jóska (Kádas József), a jóvágású legény. Nem elég, hogy mindketten szegény családból valók, még egymásba is szeretnek, a szülők legnagyobb örömeire... Ettől a ponttól kezdve folyamatos küzdelemmé válik a fiatalok élete az egyébként sem problémamentes, mindentől elzárt tanyán, s mi, nézők is egyik pillanatról a másikra csöppenünk bele a parasztdráma kellős közepébe, izgulunk, szurkolunk a Zsuzsika és Jóska boldogságáért.

Ebben az egyedülálló, sokszínű produkcióban a társulat színészei minden oldalról megmutatták magukat: tánc, szó és ének váltakozásaiban bomlott ki a történet, s ezek mindvégig jól harmonizáltak egymással. Az előadás legfőbb erősségét is ebben látom: A *Pillangó*ban minden beszél, szól a száj, s mellette szól a test is. A

darab jól ötvözi a legkülönfélébb művészeti ágakat: próza, tánc, valamint ének különös egyvelege adja a mű nyelvét és szívét, egyszerre látjuk és halljuk mindazt, ami a színpadon történik. Nem lehetett könnyű összehangolni az ízes, ropogós tájnyelvet a kortárs táncsal, és a néhol több szólamon is felcsendülő mű- és népdalokkal úgy, hogy az összetettségen túl az előadás mégis egységes, koherens nyelvet adjon. Hogy hang és mozgás egyszerre, s mégis tisztán szólaljon meg. Márpedig ebben az adaptációban minden a helyén van: nincs egy felesleges mozdulat vagy szó, tökéletesen kiegészítik egymást a különböző művészeti ágak sajátosságai.

Mindazonáltal a *Pillangó* ezen átíratának vázát, keretét mégiscsak a tánc, a mozgáselemek adják. A darab ötletes és energikus koreográfiákkal mutatja be a kietlen, nincstelen és mélyszegény világot, mely számtalan akadállyal nehezíti meg főszereplőink egymásra találását. Egyszerű térben, de annál látványosabb mozdulatokkal és mimikai játékkal adja vissza a regény hangulatát mindaz, ami a színpadon történik, Móricz Zsigmond motívumai mozgás által születnek újjá a színpadon. Az első felvonás aratási helyszíneinél minden nyüzsgő, dolgozik, megállíthatatlanul pörög: látjuk a napszámosok által végzett munkafolyamatokat, a gépek működését, melyben a munka nehézsége ugyanúgy megmutatkozik, mint az összerendezettség, a napszámokban együtt végzett csapatmunka. Hagyományos értelemben vett díszlet nincs, amit a díszlet adna, azt vagy a színészek reprezentálják a saját testükkel – például cséplőgépet formálnak magukból –, vagy csupán egy-egy ide-oda repülő gereblyeként tűnik fel és épül be a mozdulatokba.

Szegényes a színpadi környezet Hitvesék háza táján is. Persze, hiszen ők maguk

sem a gazdagság mintafigurái a történetben. A nincstelenség és az alacsony költségekből előállított díszlet jól megfeleltethető egymásnak. A tükröt például egy darab alufóliával helyettesítik, az otthont pedig valamiféle vékony, gyűrött kartonból összehajtogatott házikó jelképezi, amit a táncosok tartanak, hogy ne dőljön össze.

Hasonló kifejezőeszközökkel él a lakodalmi jelenet is: a színes ruhákban részesen kavargó násznép karikatúraszerűen kiélesített képe, a kényeserházasság kényszeredett mozdulatokkal történő bemutatása önmagáért beszél, tárgyak nélkül. A hangsúlyos öltözék, a túllszoknyák, a tarka-barka kosztümök és az ötletes koreográfia tökéletesen betölti az egyébként üres térnek ható színpadot.

Az utolsó jelenet papírpaplanba bújt szerelmeseinek a képe a maga egyszerűségében tiszta és gyönyörű. Az elsötétített tér közepén mindenféle giccs és cukormáz nélkül, fehéren vakít a parasztlány fekhelyét szimbolizáló tapétadarab, ahogy betakarja a végre egymásra talált, két fiatal.

Minden szempontból összetett, precízen megkomponált, színvonalas előadásnak tartom Gyökössy Zsolt adaptációját. Annak a megvalósulását, ahogy egy közel százéves történet újjáéled a színpadi deszkákon, s az ötletes, újszerű kifejezőmódok révén átélhetővé válik napjaink embere számára is. Igazán formabontó, ahogy a kortárs mozgásszínház az ízes, móríci regénynyelvet pontosan közvetítő párbeszédekkel társul, s több helyen akár önálló produkcióként is helytálló népdalokkal egészül ki. Fiataloknak kifejezetten ajánlom a Vörösmarty Színház *Pillangóját*, hiszen maga a darab is fiatalos, lendületes, étellel és izgalmakkal teli, egyszerre szórakoztató és szívbe markoló.

Éltető Erzsébet

A Latinovits–Bujtor Játékszínben ülök A Tánc Fesztiváljának ötödik napján. Fejemben zszibongó élmények, maguknak összefüggést kereső benyomások, pillanatképek. Behunyt szemmel próbálok helyet csinálni a következő előadásnak. Az előbb még Forte Társulat: *Irtás*, Szirtes János: *Bizalom-performansz*, most TranzDanz: *Menetfény*.

Geometrikus iram

TranzDanz: *Menetfény*, A Tánc Fesztiválja, Veszprém, 2016. május 27. Koreográfus, látványtervező: Kovács Gerzson Péter. Táncosok: Bora Gábor, Gál-Horváth Bernadett, Gera Anita, Tókos Attila, Vida Gábor. Zene: Wondawulf

Megiramoló léptek zaja tölti be a teret, siető árnyak keresik helyüket, érezni, hogy nem most kezdődött el ez a járkálás. Tart már egy ideje. Öten vannak. Aztán irtó fényesség gyullad, amit a fehér táncszőnyeg még vakítóbbá tesz. Bántó, camus-i fény ez, ami elől nincs menekvés. A megvilágítottak látszólag nem foglalkoznak vele. „A fény is csak takarás?” Élik robotikus ütemű, felgyorsított életüket, mintha régi videomagnó szalagján tekerné őket menthetetlenül előre egy láthatatlan kéz, akinek gazdája nem kíváncsi rájuk. Merthogy nagyon is részvét nélküli ez az első perspektíva, amibe a *Menetfény* behelyezi a nézőt. Olyan ez, mintha tetten értük volna őket, mintha mi rúgtuk volna fel a hangyabolyt, hogy aztán lássuk örült futamaikat, gyönyörködjük a látszólag fejletlen zajlás spontán formációiban.

A darabban nincs megállás, néhol lelassul ugyan, de Kovács Gerzson Péter koreográfiájában ez is olyan, mintha a gyorsaság egyik alakváltozata volna. Nem a tánc ritmusa változik, hanem minket helyeznek más viszonyba magukkal. Ők a mi nézőpontváltásunkat járnak, közvetítve az illúziót, miközben a mikroszkopikus zoom alatt ugyanúgy dolgozik, rohan az idő. Igen, ülünk a nézőtéren, és közben etűdszerűen iramlik előttünk a létezés, újabb és újabb perspektívából megmutatkozva. A fény és a hangzás kíméletlenül kaszabolja a teret és az időt, végig űzik a táncosok mozgását. Geometrikus alakzatok vetülnek a színpadra, uralják a teret a vakító négyzetek, téglalapok, sávok. Aztán néha, mint egy lélegzetvétel, a fény megtörik, színeire hullik szét. Gobók akadályozzák útját, szabálytalan szertesóródó darabokra szedik, szivárványgömbök közé, ködsüvegek alá hajlítva az időt és a teret. De a kegyelmi állapot nem tart sokáig, az elektronikus zenébe úszó fanfárok újra-indítják a test automatizmusait. A taktusok változására beindulnak a monokróm figurák, mintegy visszalépve sorsukba. A testüket végig rázza a kilépni akarás, a küzdelem ösztöne, ugyanakkor beröggyült mozdulataik mindig visszaterelik őket a megszokott, már kijárt mederbe. Hihetetlenül izgalmas,

ahogy a mozdulat emlékezete elkezd rácsúszni a szabadulni kívánó testre, és kíméletlen magától értetődő módon visszarántja. Nem történetet beszél el Kovács Gerzson Péter darabja, hanem a testet mutatja meg, amely elszenvedti saját történetét. Amely elszenvedti az időbevetettséget, belesodróik a létiramba.

A *Menetfény*ben az a legszedítőbb, hogy senki nem leng ki túlságosan. Nincsenek drámai esések, mindenki talpon marad, viszi a lába. KGP-nél a táncos lába a jelen idő metaforájává válik. Legtöbbször megelőzi a testet, egyre csak hajszolja, készíti a továbbmozgást. A röpképtelenségüket nem belátó, csupán elszenvedő vegetáló egyének pörögnek végeérhetetlen. A testek anakronisztikusak, szétcsúsztak az időben. A fekete-fehér ruhák, a hálós borítás és a fehérre meszelt arcok múltidejűsítik ezeket a figurákat. A jelenben taposó lábon azonban ott a márkás, színes sportcipő. Nemcsak közvetíti a maiság illékony természetét, a mainstream divat progresszióját, hanem rámutat az ember túlélési ösztönének, az adaptálódásnak vészjelző automatizmusára is. Ahelyett, hogy lassítanánk, futócipőt veszünk hétköznap, hogy bírjuk a tempót. Megtanulunk belekényelmesedni az eszeveszett rohanásba. A feloldásért ebben a koreográfiában nagyon meg kell küzdeni. A kiszakadás szinte lehetetlen. Kovács Gerzson Péter nem hisz az ész által kreált axiómákban. Nem fogad el semmi olyat, ami a dinamika bármiféle esélye nélkül rögzült. A mozgásban hisz, az átjárásban. Csak a másik vonzásköre, a humán gravitáció ad valamilyen reményt a monoton önfutamok feloldására. Darabjai csak itt könyörülnek meg, itt engednek fel. Az előadás második felétől egyre több a körszerű összehúzódság, egymás felé tartás, amely aztán a fináléban egy felejtetetlen páros forgásba húzza transzcendenssé az időt, a másikba örökített én, a világban cselekvőként jelen levő ember továbbélési esélyének univerzális jegyeként.

Pintér Viktória

A hazámé, nem az enyém!

Irtás. Forte Társulat, rendezte:
Horváth Csaba. A Tánc Fesztiválja,
Veszprém, 2016. május 27.

A 20. század végén Helen Edmundson (1993 – *Irtás*) mellett Andrew Lloyd Webber és Ben Elton (2000 – *Volt egyszer egy csapat*) is úgy vélte, érdekes az angol–ír konfliktusról beszélni. Míg az *Irtás* a cromwelli időkbe kalauzol minket, addig a másik az 1970-es évekbeli IRA-mozgalom kellős közepébe. Ugyanakkor ezek a művek rólunk is szólnak.

Az előadás többek közt mesél nekünk az etnikai tisztogatásokról, a kitelepítésekről, a hatalomvágyról, a zsarnokságról, a politikáról, a hazaszeretetről, a szülőföld elhagyásáról, a családi kötelek szét-hullásáról, a vegyes házasságokról, a barátságról, a hitvallásról, az áldozathozatalról és a hiányról. Ugye, magára ismer a kedves olvasó/néző? Vajon mit tenne meg Ön a túlélésért? Vajon hány emberen gázolna át, és melyik családtagját adná fel a bíróságon, hogy Ön a saját „fészkében” maradhasson? Mit tenne Ön, ha házastársa és gyermeke nemkívánatos lenne ott, ahol él? Továbbá a barátságért és szolidaritásért „itt hagyná a férjét, a gyerekét, a hazáját?” A hazájáért és a szabadságért föláldozná szerelmét? Ön mit tenne meg a hatalomért? Ön szerint „hol zsarnokság van, ott zsarnokság van?” Robert Preston (Andrássy Máté), Madeleine Preston (Hay Anna), valamint Sir Charles Sturman (Krisztik Csaba) történetén keresztül fel kell tennünk magunkban ezeket a kérdéseket. Nincs egyértelmű válasz, mint ahogy az ember sem fekete vagy fehér. Jó és rossz is egyben, ettől olyan izgalmas és bonyolult. Egyik karaktert sem lehet tiszta szívből gyűlölni, mert meg lehet érteni a motivációjukat. A mű tükröt tart elénk, és felkínál egy lehetőséget, hogy megnézhessük a különböző hozzáállások, tulajdonságok és életutak végkimenetelét. Az előadás végére az otthont és a családi köteleket jelképező zsákokból épített erőd fokozatosan eltűnik – a zsákok kiürülnek, és egy nagy lélegző földhalommá válnak. A föld megérthet, megölhet, megvédhet, de legyőzni sohasem tudjuk.

Összességében egy feszített tempójú, elgondolkodtató és minden érzékszervünket cselekvésre készítő előadást láthattunk, mindazonáltal nem lehet elsiklani egy-két igen komoly gyengeség mellett. A történet nagyon nehezen indult be, rengeteg „felesleges” szöveg maradt bent. Érdekes lett volna húzni az eredeti műből, vagy két felvonásra bontani az előadást, mert a veretes szöveg (Upor László fordítása) és a számunkra idegen nevek, valamint történelmi események és jogszabályok felfogásához igencsak meg kellett tornáztatni az agytekervényeinket, ami hosszú távon káros, majd később fáradtsághoz vezetett. A másik problémát az elhadart vagy éppen elmotyogott mondatok okozták. Az előadás első felében alig lehetett érteni a szöveget, ez pedig szintén felingerelhette a fejünkben lévő ügyeletes agymanó egyikét. A harmadik észrevételem már csak szórszálhasogatás: ha egy kelléket/díszletelemet (jelen esetben az egyik farkast) meg kell ragasztanunk/szigszalagoznunk, mert sokat használtuk, akkor lehetőleg ne a nézők fókuszpontjába tegyük, hanem dugjuk el például a többi farkas mögé. A szereplők közül Krisztik Csaba emelkedett ki, a többiek több ponton harsányak voltak. Az előadás erőssége (a mondanivalón túl) egyértelműen a zene, valamint a látvány. Kellemes ír dallamokat, énekeket hallhattunk, emellett szépen megkomponált képeket láthattunk. Emlékezetes marad az egyes elemek és szimbólumok metamorfózisa, akárcsak a kék fényben a talajra hulló vízpermet, a test mint őserő és a farkasokkal való hatalmi játék akrobatikája is.

A Forte Társulat előadását *A Tánc Fesztiválja* zsűrije különdíjjal jutalmazta.

Szücs Kitti

Kádár Tibor arcai

Kapcsolatok (Kádár Tibor 70). Kádár Tibor festőművész kiállítása. Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém. 2016. július 1. – 2016. augusztus 10. Kurátor: Dohnál Szonja

Ha megállunk a Kádár-kiállítás legnagyobb festménye előtt, amely barna, szürke, kopott sötét, fakó rozsdá és földvörös, nagy ritkán kék, fáradt rózsaszín és fényárga, és mégsem konstruktivista alkotás, hiszen vacsorázó embereket ábrázol, akkor bizony a többi képről is megszokott, kádáros, termőföld-idéző színtablót látunk.

Kádár Tibor n

Kádár Tibor 70. E. Galéria, Budapest, Falk Miksa u.
Az E. Galéria sorozata az „E” a Budapesti Falk Miksa utca végén található, a művészeti élet egyik legjelentősebb központjává vált. A kiállítások a városi élet és a művészet közötti kapcsolatot erősítik. A kiállítások a városi élet és a művészet közötti kapcsolatot erősítik. A kiállítások a városi élet és a művészet közötti kapcsolatot erősítik.

Séd, 2016. nyár, 32. old.

Két részre osztott a mű, a fenti négyszögben hatalmas ebédlő, amelyben az egymás mellé sorolt asztalokhoz ültetett, tányérjukra hajló, táplálkozásukkal elfoglalt egyenalakok találhatók. Tömeglények. Hogy a maguk akaratából vagy tőlük független hatalmasságok kényszerítő uralma alatt ülnek így, hogy békében, belefásultan az arctalanságba, vagy robbanás előtt – nem sejteni. Ilyesmit nem is kell tudni, a kép egyes-egyedül a tányérba alámerülő arcokról szól, s nem az alámerülés okáról, okairól.

Az alsó téglalapban az utolsó vacsora kortárs változata van. A lábjegyzetként a nagy kép alá csúsztatott kis kép, úgy hiszem, Kádár életérzésének esszenciájáról beszél. Úgy, ahogyan a képek szoktak beszélni.

Az alakok testtartása izgatott, mozgalmas. Itt-ott túlrajzoltak a figurák, de mindenkor sziluettszerűek. Váratlan felismerés, hogy a tizenhárom szereplő háttal ül a nézőknek. Igen, ezek a férfiak nem tudni, hová is figyelnek – egymásra-e, a tányérjukra vagy éppen a cselekvési terükre –, mindenesetre nem felénk. Ki vagyunk

zárva a tevékenységükből. Értelmeznünk sincs mit, hacsak nem a lezárult jelenséget: a dolgok háta mögé kerültünk, az utolsó közös embereseményen nem jutott számunkra – még csak megfigyelőként sem – hely.

A kizáródás, az élő folyamatokból való elrekesztődés mintha ott lett volna Kádár erdélyi alkotásaiban is. A kalotaszegi képek nem etnográfiai képművek, ámbar annak elemeit felhasználják. A múlt és a jelen idő határán, a semmi sávjában magányukba zárkózott, merengő leányok alakjai inkább erednek etikai és antropológiai tapasztalatokból, mint néprajziakból. Avagy Kádár áttelepülése után készült enteriőrfestményei, amelyekben a továbbiakban nem a helyszínek teljessége mutatkozik meg, hanem azoknak csupán egy-egy részlete, amelyet megcsonkít a képkeret, a vonal, a színhasáb, miközben mindaz, ami amúgy konkrét, a tárgyi jegy lenyomatából absztrakt jellé változik, nem arról beszélnek-e, hogy elveszett az egész, de még megmaradt a rész, a részlet? A teljességét elherdáló, a mindenségéből kizuhanó ember meghatározása történik meg e munkákban – azokban, amelyekkel Kádár Veszprémbe érkezik.

A mindenség háta mögött zajló események festményeinek találom a délszaki, azúrkék és tejkék közötti színváltozatokban izzókat is. Ebben a térben zuhan a szárnyalásból alá Ikarosz, s ebben a végtelenségben bolyong, hogy rátaláljon hazavezető útjára a szüntelenül Ithakába vágyó Odüsszeusz. S nem más a színpadias háttértől ugyancsak megfosztott nagy merengőket ábrázoló sorozata, ahol már csak egy-egy portrészzerű arccal ellátott eszme marad plasztikus, amelynek persze név is jut, hasonlítottá válik: Szindbádhoz, Krúdyhoz, Bartókhoz, Latinovitszhoz.

Megfigyeltem másokon és magamon, ha a megszólalás kényszerének eleget teszünk, habár azt gondoljuk, hogy sem a világ, sem mi nem változunk, időről időre eltérően határozzuk meg magunkat – és másokat is. Természetesen miképp nem igaz az, hogy a világ változatlan, így az sem, hogy mi magunk ugyanazok maradunk. Ha Kádár Tiborra gondolok, akkor őt abban a harminc évben, amióta ismerjük egymást, legalább négy- vagy ötféle, egy-

mástól különböző, olykor akár egészen eltérő módon identifikáltam, természetesen attól függően eltérően, hogy ezt a műveletet ismerős számára vagy ismeretlen részére végeztem el.

Volt, amikor erdélyi származását hangsúlyoztam; majd azt a transzszilván mentalitást, amelyet az arról a tájékról érkezőkre látnunk jellemzőnek, azaz értékeltem a hagyományokhoz való erős kötődéssel egyidejű fokozott figyelmét az újdonságokra; továbbá volt, amikor legjellemzőbb tulajdonságának az abszolút festő-létre törekvést gondoltam kifejezendő jellemzőjének. Van, amikor elmosódik, a figuratív és a non-figuratív festészet között csapong a művészete; az önmagát újra és újra átértelmező, a saját létét állandóan fölszámoló és ismét megkonstruáló embernek is találtam; s legutoljára, ha jellemzem, olyan alkotónak látom, aki a saját tapasztalatairól minden módon látványokkal számol be. Azaz látványokkal – számos képzőművészeti eljárással készített, elsődlegesen a szem révén, a tekintet jóvoltából megragadható művek segítségével kommunikál. Ebben a pillanatban azonban azt gondolom, hogy Kádár Tiborra mindezen meghatározottságok együttese az igaz. S bizonyosan mindannyian még sok egyébvel ki tudnánk ezt egészíteni. Azaz: Kádár Tibor a kortársunk.

Olyan valaki, akiről úgy gondolkodunk, hogy a teljesítménye alapján azt az időszakot, azt az életteret, azt a kultúrát, amelyben nekünk is élni adatott, az ő személyisége teremtményeivel együtt célszerű megítélni, s a jövőnek felbecsülésre és későbbi használatra is följánlanunk.

A 70 éves mestereknek mifelénk kijár a teljes életmű változatait bemutató és azt finoman értelmező kiállítás. A korábban említett, a kádári életművel kapcsolatos nézet rögzítése és eseménnyé formálása ez a tárlat. S örülhetünk mindannyian, hogy most ennyi sokan vagyunk együtt. Hogy Kádár Tibornak mennyiféle festői arca van, azt ugyan itt közlőnk és minden részletében nem láthatjuk, de azt igen, hogy most mely változatokat gondolja a legjellemzőbbnek önmagáról.

Géczi János

A VeszprémFest szervezői láthatólag nem szenvednek *triszkaidekafóbiában*, bátran használták a 13-as sorszámot a fesztivál kommunikációjában, hovatovább július 13-án indították a programsort. A görög tragédiákból pedig jól tudjuk, hogy mindenféle *hübrisz* büntetéssel jár: a fesztivál napjaira annyira pocskék lett az idő, hogy minden koncertet az esőhelyszínre kellett telepíteni – angolos beszédtemát kínálva így még a legfantáziátlanabb és legbotfülübb koncertlátogatóknak is.

13.

VeszprémFest, 2016. július 13–17.

Séd, 2015. ősz, 2–10. old.

A fesztiválnak már megírható története van, és nem lehet könnyű évről évre úgy nekiállni összeállításának és lebonyolításának, hogy a korábbi érdemek *lenullázódnak*, az épp aktuálisat kell egyetlenként kezelni és emlékeztetéssé tenni. Miközben persze a fesztivál a hírnevéből is él, és ez a hírnév kötelezettség is, a közönség akarva-akaratlan viszonyít. Nyilván nem kell feltétlenül a tizenhárom év folyamatában és összefüggéseiben értékelni, az ilyen rendezvények alapvetően azért vannak, hogy nyáridőben elmenjen az ember az eseményekre, és öröme teljék bennük. Láthatólag mégsem ilyen egyszerű ez, a fesztiválok önmagukkal is és egymással is versyeznek, adott esetben nemcsak idő-, hanem pénzbeosztás végett is mérlegel az ember, hogy idén *Wagner-fesztivál* legyen vagy *VeszprémFest*, *Auer Fesztivál* vagy *Művészetek Völgye*, netán *Ördögkatlan*, hogy *A Tánc Fesztiváljáról* vagy az *Utcazenéről* ne is beszéljünk (előbbit nagyon visszafogott belépőárak jellemezték, utóbbit pedig legfeljebb az italfogyasztás csapolta meg a pénztárcákat), főleg ha a jazz vagy a poposabb műfajok mellett a komolyzene vagy az összművészeti felhozatal is vonzza.

A *VeszprémFest* repertoárja sokrétű, minőségben pedig olyan programokat kínál, hogy a kellően nyitott ízlésvilággal rendelkezők akár az egész eseménysorra jegyet váltanak. Őket a négy-öt belépő (párónként pláne) nem épp az átlagos magyar pénztárcához méretezett áráért kell szinte hibátlan minőséggel kiszolgálni, az egy-egy esemény iránt érdeklődőket pedig azzal az eggyel kell megnyerni, hiszen az alapján fog ítéletet mondani az egész fesztiválról, és jövőre is eljönni vagy netán távol maradni. (Egyébként a színházi és a koncertvilághoz képest egyáltalán nem magasak a jegyárak, sőt, de a magyar pedagógus-házaspárt azért komoly megfontolásokra készíti, hogy mire költse ezt a 80-100 ezer forintját. És hát ki másnak rendezzünk egy nyári igényes jazzes-popos fesztivált, mint a magyar közalkalmazottaknak? – és ide jönne egy *szmájli*, ha használna ilyet a Séd.)

A tavalyi próbálkozáshoz képest, amikor a nagyszínpad és a *Rozé-Rizling* mellett volt *FestGarden* a Historia Kertben, *Ex A. E. Bizottság* a Dubniczay-házban, *FestPresszó* az Expresszóban, és egy igen komplex, az igényes

jazzt erőteljesebben szerephez juttató markáns fesztivál valósult meg, idén eleve szerényebb fogalmazódott meg a program, mérséklődött a kavalkád és a fesztiválhangulat, a vár kiiktatásával pedig a *Rozé-Rizling & Jazz Napok* sem ért olyan magától értetődően össze a nagyszínpadi produkciókkal. Nem tudom, hogy mi az oka, hogy a tavalyi próbálkozásnak nem lett folytatása, jó iránynak látszott az érseki palota alatti, a Szentháromság térhez hasonlóan egyedi hangulatú helyszín bevonása a kifejezetten jazzes irány helyszínéként.

Persze az tett volna be igazán a szervezőknek, ha a História Kert helyett is esőhelyszínre kellett volna navigálni a közönséget, ahogy a Szentháromság tér is idén csak a készültségi állapotát mutatta a tribünnel, a széksorokkal, az öt estéből egyet sem sikerült azon a helyszínen tartani, amely tulajdonképpen a fesztivál origójának tekinthető. Ki is alakult némi polémia ekörül az ún. „legnépszerűbb közösségi oldalon”, ahol Mészáros Zoltán, talán a mundér becsületét is védeve, unalmasnak mondta már ezt a lamentálást. Annyiban mindenképp joggal, hogy a Szentháromság tér ugyan különlegesen szép, egyedi koncerthelyszín, de messze nem tökéletes. Túl azon, hogy ha esik az eső, akkor ott megázik a közönség, márpedig ez itt megfelelőbb szempontnak bizonyult, vannak gondok az akusztikával (visszaverődés a Dubniczayról), a színpad láthatóságával (a hosszában elhelyezett széksorok széléről) – no meg a befogadóképességgel is. Az pedig jó, hogy az Aréna ezek egy részére színvonalas megoldást kínál: nem ázik a közönség és többen elférnek, *nota bene* a beengedés és a helyszínelhagyás is könnyebben megoldható. Bizonyos koncerteknél talán még előnyösebb is, például, hogy (indokoltan) gonosz legyenek: a bájgúnár El Cigala meg sem érdemelte volna a várat, Omara Portuando igen, és jót is tettek volna egymásnak. Gregory Porter koncertjét is jótékonyan vette volna körül a vár főterének épületegyüttese, nyitott éjszakai hangulata, de a koncert, illetve Porter művészetének lényegét tekintve, amely alapvetően mintha arról szólna, hogy a körülöttünk adódó rosszra jó válaszokat kell adni, és az adott helyzetből kell kihozni – nem is a legjobbat, de – a legnemesebbet, a helyszínen lamentálni kicsinyesség. Még konkrétan: a *Take me to the Alley* autentikusabb egy lepusztult csarnokban (az Aréna nem az), mint egy elitista *ékszerdobozban* (szerencsé-

re a vár is túlmutat ezen a közhelyen). *Showbiz* ez is, mégis, Gregory Porter személyének hitelességéhez és az énekléshez mint jobbító cselekvéshez nem kellett a Szentháromság tér barokk hangulata. Gregory Porter éneke arról szólt, hogy jót tenni nemcsak a székesegyház kapujában lehet. Lisa Stansfield koncertjét megemelte volna a vár, talán őt is jobban inspirálta volna, Jamie Cullum (akinek a koncertjét eleve a tágasabb Arénába tervezték a szervezők) szintén különlegesebb lett volna a várbeli helyszínen, de ő az eleve adott helyszínre komponálta a koncertjét, ez csak itt valósulhatott meg így, helyettesíthetetlenül. Akárcsak a Thievery Corporationnál, akiknek szintén tökéletes helyszín volt az Aréna. Persze ez a társaság átelektronizálta volna a várat is, és – hogy ne maradjak végképp a ló másik oldalán – nem kétkeltem, hogy a vár hangulatától is inspirálva egyedibb eseményt hoztak volna ki a koncertből. Ahogy a közönség számára is kétségtelenül inspirálóbb a nyitott, ilyenkor célzottan bevilágított tér, fölötté az éjszakai égbolttal. Hogy egy megvalósult példával valóban visszalépjek néhány lépést a fenti fejtegetéshez képest: Dee Dee Bridgewater tavalyi koncertje csak a várban lehetett akkora élmény, láthatólag őt is megszólította a helyszín, a tér által kapott arcot számára a közönség is, és New Orleans hangjaként a számára látható Veszprémnek énekelte.

Az egyrészt tehát van mindig egy másrészt: egyszerű dolog újrafogalmazni kortárs művészettel a régi tereket, erről is szól a VeszprémFest, másrészt jó, hogy van egy több ezer fős koncertre alkalmas, modern módon minimalista, neutrális hodályunk, ahová be tudjuk vinni az ilyen eseményeket. Ezek a kérdések elmúlnak az idei fesztivállal. Marad viszont az, hogy merre megy tovább a Veszprémi Ünnepi Játékokként indult fesztivál? Elbírna-e mégis a közönségvonzóbb nagyszínpad mellett egy olyan kis jazzfesztivált, mint a tavalyi FestGarden? Van-e szándék és lenne-e közönség a barokk várba illő opera-előadásra? Továbbá hogyan nyerhetnének a néhány ezres felvonuló közönséggel a Művészetek Háza kiállításai? És végtére is, miután kiköltöztettük a várból a Közgázt, a megyei levéltárat, a megyei közművelődési intézetet, a megyei pedagógiai intézetet (no meg a mérsékelt közművelődési hatású börtönt), tudunk-e a néhány ünnepi napon túl is életet hozni a várba?

Ladányi István

A lenyomat lenyomata

Omara Portuondo – Diego el Cigala
85 Tour. VeszprémFest, Veszprém
Aréna, 2016. július 13. Fellépők: Omara
Portuondo – ének, Diego el Cigala
– ének, Yumitus – zongora, Rolando
Luna – zongora, Andres Coayo – ütős
hangszerek, Rodney Barreto – dob,
Gaston Joya – nagybőgő

Valamikor a kilencvenes évek végén vettem fel a Duna TV-ből videóra Wim Wenders és Ry Cooder közös filmjét, a *Buena Vista Social Clubot*. Amíg nem találtuk meg barátaimmal a lemezt, addig videóról hallgattam vissza újra meg újra, hogy: *De Alto Cedro voy para Marcané Llego a Cueto, voy para Mayarí* (ez valami olyasmiről szól, hogy megyek egyik városból a másikba – legalábbis ez rémlik a feliratozás alapján).

Szép korszak szép dalai voltak. Emlékszem, Csabi barátom, a Vad Fruttik kiadványarculatát meghatározó grafikus hozta a szombathelyi albérletbe kazettán a BVSC-t, és imádtam a hangulatát. Gépelés közben is ezt hallgatom most. Érződik az egész lemezen, hogy Ry Cooder különösen ügyelt arra, hogy a megszólalás autentikus maradjon, mintha épp ott ülnék Havannában egy utcasarkon, és egy koszlott bárból szűrődne ki az érzékeny dús zene. Nem egy agyonproducerált, kristálytisza hangzású lemezt készített. Éppen ellenkezőleg. Az anyag élő – hol koszos, hol döcögős, hol dögös, hol silány, és ezért lett számomra különösen szerethető. Azokat az idöket idézte meg a fejemben, amikor még nem voltak számítógépek, hogy kijavítsák, amit mi nem tudunk. Mintha egy ötvenes-hatvanas évekbéli tánczenei lemezt hallgatnék.

Ezt szerettem volna visszaidézni Omara Portuondo koncertjén is. Nem ez történt.

Omara 85 éves. Én még sosem voltam 85 éves. Nem hiszem, hogy élni fogok ennyi idősen, de ha el is ketyegek addig, valószínűleg az *Életörömben* fognak pelenkázni.

Ehhez képest Omara itt volt velünk az Arénában, és a közel kétórás koncertből körülbelül 45 percet töltött a színpadon. Nekem talán ennyi is elég lett volna, de hát ez mégiscsak egy világszínvonalú produkció, kell az a két óra.

Partnere, Diego el Cigala spanyol flamencoénekes, akivel a sajtóközlemény szerint tavaly találkozott a Hollywood Bowl színpadán, és ez igazából meg is magyarázza, hogy hová is tűnt az a fajta intimitás, amit én úgy hiányoltam az egész estéből. Mert hogy a Hollywood Bowl leginkább monstre produkcióknak ad helyet, és valami ilyesmivé vált Omara fellépése is.

Egy BVSC-franchise. Egy jól csengő márkánév, de inkább csak egy lenyomat lenyomata.

És most, itt mindenkitől bocsánatot kérek, főként, akik jól érezték magukat az Arénában. Tudom, bennem van a hiba, de a koncert jelentős részét nem tudtam élvezni. Pedig mellettem a snétbergeres diákok vadul huhogtak a hangszeres szólók kiállításában, de hogy valaki nagybőgőn adott idő alatt a legtöbb hangot fogja le, engem nem tölt el őszinte csodálattal, mert nem érzem azt, hogy ezeknek a zenei virgáknak bármi funkciója is lenne, azon túl, hogy teljen az idő. Hogy meglegyen az a két óra. Meg is kérdeztem a gyerekektől, hogy ki tetszik nekik a legjobban, de egy

idősebb lány leoltott, hogy maradjak csendben, majd a koncert után érdeklődhetek tőlük. Úgyhogy kussban ültem.

A lényeg, hogy velem ellentétben a közönség túlnyomó része lelkesnek mutatkozott. Még a reklámokat is megtapsolták koncert előtt, és szerették a Jézus-hajú Diegót az arany pecsétgyűrűivel, karkötőivel, aki csillogóra manikűrözött körmeivel közvetlenül az első zongorás betét után érkezett. (A zongorista bácsi profi volt. Néha úgy éreztem, hogy a *Szomszédok* teleregény Vukán György által írt főté májának fenséges hangjai visszhangoznak a színpadról. A tökéletességnek csak a rossz árnyalatait ismerem.)

Ezután Diego érkezett, és azt énekelte a dalok refrénjében, hogy: *Te quiero! De ne úgy képzeljük el, hogy beleőrül a flamencóba*. Ezek inkább liftzeneszerű, mindenki számára könnyen feledhető dalok voltak. Talán a legjobb magyar szó erre a stílusra az, hogy cool.

Körülbelül fél óra elteltével kísérték fel a színpadra Omara-t, aki persze győzött. Rá vártunk igazán, még én is, aki fanyalgok egy kongaszólón – és elragadó volt. Üdítően lógott ki ebből a steril, „az óceánjárón mi vagyunk a fő attrakció” zenei környezetből. Hirtelen fel is pattantak páran, s a színpad oldalához mentek táncolni. Ott volt mindenki, aki magyar latin. Beéreztek a tekerős ritmust a kézilabda indusztriális székesegyházában.

Aztán húsz perc elteltével a művésznőt visszatámogatták az öltözőbe, hadd pihenjen.

Újra jött a liftzene, a dobszólo, egy másik zongorista, a kubai zászló, és az a fura érzésem támadt, hogy ez a produkció annyira hat autentikusan, mintha magam játszának közép-amerikai dallamokat.

És visszatért Diego, aki már mellig gombolta ki az ingjét, hogy jól látszódjon az arany kereszt a nyakában. Identifikálta magát így is, úgy is. Műanyag lakodalom: egyszerre szórakoztató és minőségi. Talán érdemes lett volna plexivel bevonni a színpadot, hogy még kirakatszerűbb legyen ez a kompakt mediterráneum.

Idáig bírtam, aztán kimentem a büfébe. Egy kubai lánnyal cseréltem eszmét, akivel még a bejáratnál zördültünk össze, mert azt mondtam, hogy szerintem ez olyan lesz, mint a Záray-Vámosi, csak spanyolul. Azt felelte, ne okoskodjak, most meg már bevallja, hogy nem ismeri Záray Mártát. Ekkor elmagyarázom, hogy Kuba olyan messze van már, hogy valóban egzotikus lenne a *Homokóra* Omara előadásában. Mire ő Diegóra panaszkodik, aki szerinte nem elég cigány, és ezen az sem segít, hogy autóval jött, és még inni sem tud. Közben kintről hallom, hogy a díva visszatért a színpadra jó órányi pihenő után, hogy lezárja az estét.

A koncert után sikerült belépőt szerezni a vipbe, és az általam csak Titanic vonósnégyesnek keresztelt formációval együtt süllyedtem bele az ingyenfröccs habjaiba. Éljen 85!

Likó Marcell

Intimitás és erő

Gregory Porter koncertje.

VeszprémFest, Veszprém Aréna,
Veszprém, 2016. július 14.

A zene evolúciójában különleges állomást képviselő zene és a dinamika mérhetetlen széles tartományában mozgó, elementáris hatású, igazi „fekete” hang, amelyek együtt az emberi lélek legmélyén nyugvó késztetéseket is előcsalják – a jóságra, az esetetek felemelésére felszólítva. Ezen az estén lüktetett a lélek. Gregory Porter hangja mindenkit megérintett. Mészáros Zoltánnak megint sikerült elhozni Veszprémbe olyan valakit, aki a VeszprémFest prémium minőségét mindenképp erősíti. Ha ez így marad, a fesztivál hosszú távra biztosítja magának az igényes zenét kedvelő közönséget.

A kritika (κριτική) eredeti jelentése vélemény. A véleményem – in medias res – pedig: hihetetlenül jó volt ez a koncert.

Gregory Porter és igazi zenész fazonokból álló akusztikus kvartettje (zongora – Chip Crawford, bőgő – Jahmal Nichols, tenorszaxofon – Tivon Pennicott, dob – Emanuel Harrold) meszerien és tudatosan felépített hangversenyt komponált az Aréna színpadára, ahogy az egyébként igazi profikhoz illik. Az est első sorban a *Take Me To The Alley* album dalai köré épült, de megszólaltak a *Liquid Spirit*, a *Be Good* és a *Water* kompozíciói is.

Porterék muzsikája a soul, a blues és a gospel elemeire támaszkodva szövi zenei mondandóját, de fel-felbukkan egy-egy kortárs hangzás is a zongorista blokk-harmóniái között, a swinges érzet a szaxofon „hot” improvizációiban, a rock a dob szólóiban és a basszusgítár játékában a funky uprise, touch techniká-

ja, ha arra van szükség. Tudnak ők mindent, és teszik azt nagyon nagy alázattal Porter tökéletes, áradó hangját kiszolgáló. Nagyon érzik egymást! Porter pedig tényleg azt csinál a hangjával, amit csak akar ebben a stílusban. Ha kell, végtelenül lágy, ha kell, olyan karcos, hogy az ember a bőrén érzi, és ha kell – bariton ide vagy oda –, szinte tenori magasságokba ível, de mindenekelőtt nagyon karizmatikus az ének akkor is, ha nem értené az ember a szöveget, amely sokszor esetességről, nélkülözésről, bánatról regél. Dallamai és előadásmódja mindig, mindent elmondanak önmagukban is! Engedtessek meg egy személyes megjegyzés: biztos vagyok benne, hogy Porter nagyon érzékeny és nagyon jó ember, ilyet gonosz ember nem tud.

Maga a dallamvezetés sokszor a munkadal vagy az ősi blues modorát imitálja, a soul mindig jelen van, néha pedig a pop határát súrolja, azt viszont nagyon magas igénnyel. Improvizációiban szinte mindig megjelennek azok a bizonyos „dirty tones”-ok, amit csak fekete zenész tud igazán. Fantasztikus, ahogy a zenei alap a ritmusszekció (zongora + dob + bőgő) tercettjéből és a szaxofon szinte kontrapunktikus elemeiből felépül, majd Porter ráteszi a sajátos frazírozásával díszített koronát. És hagyja a zenészeit szólózni, improvizálni, mindenki kap lehetőséget. Sőt, sajátos indításaik és befejezéseik vannak: van, amikor szóló dob, bőgő – aki még a *Come Together* dallamából is idéz egy motívumot – vagy éppen szaxofon indít, és pár periódus szóló után lépnek be a többiek. George Russel a Lid-kromatikus koncepciójában ingoing (struktúrában belüli) és outgoing (struktúrában kívül futó) improvizációs technikáról beszél. Itt a zongoristánál éreztem elsősorban a merészebb, néhol kvaratos hangzásokat, dallamokat, a kromatika felé elmozdulást, a szaxofon viszont az ősi, szinte extatikus állapotig eljutó, kifejezetten technikás játékmodort hozza. A dob – a flegmatikus külső ellenére – és a bőgő biztos technikával, néha humorral dobja fel a közönséget. A kíséző csapat tudja, hogyan kell jazzt játszani, a dobos halálosan pontos, a bőgő húzza előre, a zongorista pedig kicsit feszíti hátra, ebből jön az a jazzes érzet, amire aztán még mindig tud Gregory Porter építeni valami nagyot. Nem is akármekkora! Nem véletlenül van ott a kortárs jazz horizontján.

Élvezet nézni azt is, ahogy énekel, ahogy játszanak a többiek. A koncert a művészek mozdulataival, mimikájával, kisugárzásával lesz teljes, a csukott szemeket hagyjuk meg a konzervmuzsikának, hiszen bármilyen koncert a zenészek látványától (és nem a showelemektől) lesz élvezetes. Jó látni, hogyan hatnak egymásra az előadók, hogyan élvezik egymás játékát, és hogyan inspirálja őket egy befogadó közönség. És jön is a válasz: az egekig fokozott zenei csúcspontok.

Minden koncerten vannak kiemelkedő történések. A „somebody told me to get over it” refrént tartalmazó dal a zongora szinte puritán játékával indul, majd mielőtt valaki azt hinné, hogy popzene szólal meg, olyan magásra repíti Porter exkluzív dallama, hogy

kicsordul az ember könnye. Itt van aztán a szaxofonszóólóval induló *I Still Got Soul*, ahol Porter egy időre felhangzó a *capella* bluesdallamai után a dobos kap szólólehetőséget, tanúbizonyságot téve a swing-beli jártasságáról, mindezt hihetetlenül lazán, majd egyre komplexebb struktúrárt építve – nagyon jól felépített minden darab –, egyre inkább a kromatika elemeivel manipulálva robbantják fel együtt az arénát. Van $\frac{3}{4}$ is, játékos szextfutamokkal indítva a zongorán, végtelenül finom, érzéki szaxofonválaszokkal, szinte a jazz-sztenderdek hangulatát idéző végkifejlettel és kortárs szaxofonimprovizációval. A „Free” igazi soullá alakul a rockosabb indítás és – itt először – a basszusgítár bonyolult szövedékű, funkys technikát felvonultató játéka után, hogy aztán – a koncert végét jelzendő – Porter után a zongorista, a szaxofonos és a bőgős is levonuljon, magára hagyva a dobost, aki szóólóval zárja a darabot.

Vége lenne a koncertnek, ha a közönség hagyná, de, hála Istennek, nem hagyják, így a *When Did You Learn* még egyszer kifejzti a tér-időt és teszi az estet teljessé. A magam részéről sejtetem, hogy sokáig nem fogok tudni elaludni. Az Aréna hangzása ugyan – nem hangmérnöki hiba miatt – sohasem volt még kerek, van szub-basszus és kiugró magas hangzás, de az a bizonyos gömbölyű, minden légét megfelelő arányban visszaadó akusztika hiányzik. Nem emberi hiba, ilyen a terem. A koncert viszont mindenért kárpótolt, és a jazz evolúciójának számtalan eleme közül válogatva egy nagyon összetett, nagyon jól felépített zenei világba vitte el hallgatóságát, összhatásában nagyon felemelő, lenyűgöző élményt nyújtva.

Kovács Attila

Erotika, soul

Lisa Stansfield koncertje. VeszprémFest, Veszprém Aréna, Veszprém, 2016. július 15. Lisa Stansfield – ének, Ian Devaney – billentyűsök, David Oliver – billentyűsök, Davide Giovannini – dob, Davide Mantovani – basszusgítár, Mark Cotgrove – ütős hangszerek, Terry Lewis – gitár, Michael Donnelly – szaxofon, Craig Wild – trombita, Andrea Grant – háttérének

A pop különös iparága a zenének. Folyamatosan újratermelteti magát, aktualitásra törekszik, fiatalít. Ugyanakkor konzervál, mert idoloiban gondolkodik, slágereket kíván. A slágerek pedig megőriznek, múlhatatlanná tesznek, időtlen csillogást adnak. Ez a múlhatatlanság azonban nemcsak hírnévvel jár, hanem be is zár, könnyörtelenül múltidejűsít. „A 80-as évek végén és a 90-es években Lisa Stansfieldet a világ egyik legnépszerűbb popsztárjaként tartották számon. Érzelmes, magával ragadó hangjának és kortalan popdalainak köszönhetően a slágerlisták élére jutott.” – Ma is így ismerjük őt, a ’90-es évek popdívájaként. Én sem tudtam megszabadulni a beharangozott képtől, egy húsz évvel ezelőtti popsztárra vártam. Azóta azonban eltelt pár év, talán ideje volna újrarajzolni az arcéleket, és meghallgatni, milyen zenét játszik most.

A VeszprémFest harmadik napján Lisa Stansfield elementáris egyénisége és slágerekbe rekedt ideája együtt álltak az Aréna színpadán. Ez az érdekes „elegy” kettős hangzást adott a zenének. Jelen volt egy nosztalgikus szölam, amiben a közönség összekapcsolódhatott az énekesnővel, valamiféle különös téridőben, a megidézett ifjúság múlhatatlan aurájában. A zenei pálya történeti ívét, valamint a dalokhoz fűződő emlékmorzskákat így együtt eleveníthettük fel olyan, sokszor már önjáró slágerekkel, mint a *Real thing*, az *All around the world* vagy a *People hold on*. Bár az énekesnő jól láthatóan mindhangis adottságokban, mind a zenéről vagy az életről való gondolkodásban máshol jár, ahhoz, hogy ezt megmutathassa, előbb el kellett énekelnie múltbeli önmagát, hogy a közönség saját nosztalgiajától jóllakottan befogadja Lisa Stansfield zenei mostjait.

A 2014-ben debütált album, a *Seven* dalai, a *Can't dance*, *Picket Fence*, *Carry on* vagy a *Stupid heart* sokkal jobban illenek az énekesnő érces, soulós hangjához, mesélő- és előadókédvéhez, mint a '80-as, '90-es években énekel, hangzás tekintetében kiegyensúlyozottabb, ám hangjához sokkal kevésbé idomuló, steri-

lebb popslágerek. Az akkori klipekből ismert énekesnő, régi szobák egyszerűvált poszterei, a lemezborítókön figyelő kortalan arc mind ott van a színpadon álló érett díva mögött, de már távol tőle.

Lisa Stansfield viszont jól érzi magát a bőrében, nem akar visszafiatalodni, nem erőlködik azon, hogy önmaga ifjú, befutott sztárságát idézgesse. Miért is tenné, mikor hihetetlenül extravagáns a szürke hosszúkabátjában, fekete szatén kombinéjében, tollas kalapjában, térdig érő fűzős csizmájában. Igazi, kortalan *femme fatale*. A nőiség megélésének egy vitathatatlanul őszinte zenei leképezése az övé. Egy pillanatra sem esik ki a szerepéből, hiszen magát adja. A szenvedélyes, olykor hibázó, sebezhető, de erős nőt, akivel épp úgy múlik az idő, mint mindannyiunkkal.

Számaiban újra és újra a szerelem, a párkapcsolat, a férfínő viszony témáját énekl meg, de sosem rugaszkodik el a megfoghatatlanság romantikus ködfelhőibe, mindig emberi léptékekkel közelít a szerelem felé, mely az erotika, az összekapcsolódás testi valója és a végtelen vonzalom révén válik elmondhatatlanná, és lesz megélhető, egyszeri. A szexualitás azonban nemcsak tematikusan jelenik meg a dalokban, hanem a buja hangzás, a fűvósok virtuóz szólói, aláfestő futamai, valamint a sejtelmes, beúszó billentyűs megoldások, az énekesnő fojtottan reszelős hangja és a rendkívül intim előadásmód, a testbeszéd is erre játszik.

A zenekar profi, vegytisztán kísérik, egyszerre adják a ritmust Lisa teste és hangja alá, ugyanakkor kicsit munkaízű a játékuk. A kiszámítottság, a kottából olvasott, forgatókönyvszerű automatizmus veszni hagyja az improvizatív eltévelyedéseket, amelyek zeneileg is előhívnák azt az erotikumot, amit Lisa személyisége belevisz a dalokba. Ebből az egy szinten (nagyon magas szinten) tartott folyamatos zenei áramlásból tűnik ki az énekesnő vokalistája, Andrea Grant. Már a belépője is lélegzetelállító (*Can't dance*), amit utána csak fokoz aláztos dominanciájával a színpadon.

Az este folyamán egy dolog biztos volt: Lisa Stansfield nagyon érti a testet. Popszámainak funkys, discós beütései (*8-3-1*, *What did I do to you?*, *Never, never gonna give ya up*, *Carry on*) hamar táncba hívtak mindenkit. Arénányi embert rázott össze ez az érdekes időutazás a '80-as évekig meg vissza, kit-kit vérmérséklete szerint, széken lötyögéstől a színpad előtt tombolóig.

Pintér Viktória

Ének az esőben...

Jamie Cullum koncertje.
VeszprémFest, Veszprém Aréna,
Veszprém, 2016. július 16.

Kint esik, míg bent az Arénában Jamie Cullum és csapata ad ütős koncertet. Cullum elviszi a hátán az egész show-t. Látszik rajta, hogy élvezi, élete a muzika, öröme szól végig. A koncert végén a fogadtatástól boldogan és ihletetten búcsúzik egyetlen zongorával kísért leheletfinom énekével. Mainstream felsőfokon! Vagy azon túl, egyéni módon.

Mészáros Zoltán a bevezető szövegben Jamie Cullum üzenetét tolmácsolja: reméli, hogy mindenki elhozta a tánccipőjét, ő nem jazzt, hanem popzenét játszik. De mindjárt az indító darabbal rá-cáfol erre, mert az bizony felállásban – klasszikus trió zongorával, bőgővel, dobbal –, előadásmodorban és a zongoraimprovizációjával valódi jazz. Igaz, ezután, fokozatosan feltornászva a hangula-

tot, populárisabb, pontosabban a szélesebb tömegek számára befogadható, de mindig igényes, koncertgesztusokkal tarkított két órával szolgálja meg a közönség háláját. És hálás is a közönség, a koncert vége felé megjelennek a csápolók, némelyek táncra perdülnek, és megszólal a lábdobogással kísért tapsorkán is. A közönségre átragad Cullum öröme, boldogsága és mindenekelőtt a zenébe vetett hite, érzik Cullumot, ahogy ő is tudja minden pillanatban, hogyan kell reagálni. Tudja, hogyan lehet fokozni a hangulatot, szegény Yamaha zongora és hangolókulcsai párszor nyöghetnek is a súlya alatt, de igazi, rendkívül tehetséges zenész. *A show sohasem megy a zene rovására!*

Jól énekel, bár hangja nem hordoz olyan jellegzetességeket, mint Frank Sinatrát vagy éppen Stingé. Szereti a falzett technikát. Nagyon jól zongorázik, ahol a jobb kéz technikásabb, a bal kéz inkább effektus jelleggel van jelen, de különlegesen egyéni hang nélkül. Dobon száll be, ha kell, miközben fantasztikusan énekel, szövegébe itt-ott direkt üzenettel a közönség számára. A koncert többnyire más előadók egyéni módon előadott dalaira épít, de azt nagyon magas művészi szinten, ez nem kétséges. Mindig kitalál valami különlegeset, a *Singing In The Rain*ben humorral fűszerezetten játszik például az umbrella (esernyő) szóval, vagy a zárószámban a közönség megénekeltetése után kitartat egy hangot, és arra építkezve bontja ki az egyébként imaszerűen finom énekét. Lenyűgözően bánt a publikummal! Talán valamikor teljesen originális zenei gondolatai is utat törnek, ekkor bontakozik ki majd valójában a talentuma.

Show tekintetében egyértelműen Cullum viszi a hátán az egész koncertet, miközben zenészei az utolsó előtti számot kivéve – itt a basszusgitáros arcán megjelenik egy mosoly – gyakorlatilag rezzenéstelen arccal vannak jelen. Pedig jók, univerzálisak: a basszusgitáros természetesen bőgőzik, a trombitás gitározik, a saxofonos pedig billentyűzik vagy éppen zongorázik. A fúvósok kiváló improvizációs készséget mutatnak a ráadásnóta előtti utolsó számban, a klasszikus felelgetős (négyelés) improvizációban. A bőgős a *Please, Don't Stop The Music* című darabban kap fontos szerepet, ahol a szóló után zongorával unisono vezetik a dallamot, majd Cullum átélt improvizációjával tudatja, hogy nagyon otthon van a jazzben. A hangszerelés általában kiváló, a fúvósok és a szintetizátorok segítségével egész nagyzenekari hatások is megszólalnak. Érdekes például a második szám (*Just A Same Thing*) dobbal, énekkórussal történő előadása is. Látványelemmel egybekötött a zongora testét, pengetett húrjait zenei effektusként kihasználó nyolcadik dala is.

Zenéje a jó értelemben eklektikusan összetett. Jazz, rock, pop, hip-hop, house, rhythm and blues, ismert sztenderdek, sőt egészen countrys hatás a 13. dalban, mind jelen vannak, és egyéni ízzel szólalnak meg. Bármelyik stílust veszi is elő, mesterien nyúl hozzá, alakítja át magára, és teszi élénk úgy, hogy lélegzetelállító pillanatok teremődnek. A jazzimprovizációkat tekintve látszik, hogy zenei gondolatai vannak, és maximális érzelmi hőfokon képes azt eljátszani. Nincsenek ugyan Bill Evans-i akkordhelyettesítések, de nem is az a cél. Képes akár az improvizáció megszakítására, ha azt érzi, hogy ez már sok a közönségnek, és egy meghökkentő showelemmel visszatereli azt a kívánt hőfokra. Furcsa, de még ez sem zavaró, mert felvállaltan, szinte kikacsintva teszi ezt.

Nagyon szerethető ez az ember a maga jó értelemben vett örültségével, hitével a zenében, azzal a rendkívül nagy energiával, amivel mindenkit elragad, és az őszinteségével (mese a gyerekről, szülőkről, tanárokról, önéletrajzi elemek nélkül – mindenki nevet – a 12. dalban). Visz-visz, észre sem vesszük, hogy eltelt két óra. Maradnánk még, de nem lehet, mert elsötétül az Aréna, és felhangzik a konzervzene. Vége a koncertnek! Itt maradt viszont az a hangulat bennünk, amelyet csak kiemelkedően tehetséges, magával ragadó személyiségek képesek felhozni belőlünk. Mindenki többnek érzi magát legalább egy estére, mielőtt visszavánszorog a hétköznapiakba, de még ott is napokig felsejlik majd Cullum impulzivitása, alakja, gesztusai, zenéje.

A VeszprémFest sok-sok világsztárral szolgálta már közönségét, Jamie Cullum is méltán kapta meg díjait. Nagy-nagy árat fizetnek ezért a művészek, hiszen elég megnézni egy-egy koncertnapot, és leesik az ember álla: egyik nap a világ egyik felén, másik nap a másikon. Tehetséggel, alázattal, áldozattal, önfeláldozással, feszített életritmussal élnek napjaikat, amire csak nagyon kevés ember képes. Mi pedig részt kapunk az örömeikből egy koncert erejéig. Két óra, amelyet nekünk adnak az életükből. Köszönjük!

Kovács Attila

Új, szép zenei világ

Thievery Corporation 20th Anniversary Tour. Thievery Corporation. VeszprémFest, Veszprém, 2016. július 17. Énekesek: Loulou Dijne, Natalia Clavier, Puma, Mr Lif, Rootz, Zee. Előzenekar: Barabás Lőrinc Live Act.

Már az elég lett volna az érdeklődés felkeltéséhez, hogy Jim Morrisonnal is munkakapcsolatban voltak. Az se semmi, hogy innen hamarosan Los Angelesbe, Berkeley-be, majd Miami-ba mennek. A Thievery Corporation fennállása alatt legalább két tucat társművésszel dolgozott eddig, ami szerethető magatartásra utal: az általuk tisztelt zenei világ megvalósításához más zenészekről, énekesektől is kérnek és kapnak segítséget. Úgy sejtem, tudják, hogy a zene közösségi és örömszerző műfaj, és az önmegvalósításban társak támogatják őket, a megvalósulás csak együttes munkálkodás eredménye lehet. Mind a létrehozásában, mind a megvalósításában, mind az élvezete során.

Felemás a helyzet, mint a VeszprémFest alkalmain majdnem mindig. Van könnyűzenei koncert, amelynek nem feltétlenül tesz jót, ha a színpad előtt csápolók jelenítik meg, mennyire testhezállo számukra a zene, s miféle módon reagálnak a hangokra. Ugyan bevett szokás, hogy a jegyet vásárlók kétféle módon – elöl, álldogálva, ritmusra mozogva, olykor pedig tánra perdülve, vagy hátul, komolyzenei koncerthez megfelelő módon, (az Arénában csöppet sem vendégbarátnak számító) ülőhelyhez rögzítetten – élik át és jelenítik meg az eseményt, s a Thievery Corporation itteni fölállása mintha mindkét zenehallgatási szokásnak eleget kívánt volna tenni. Emiatt tűnt úgy, hogy akik a színpadról követhető, számukra cebrált módon szálltak be a produkcióba (ők a rajongók és a bennfentesek), a teljesítményt közepesen frenetikusnak ítélik, a lejtős lelátóra telepedettek, akiknek rálátásuk lehetett a színpadi teljességre, csupán felejthetetlennek minősítik. Valóban, ezt a koncertet az jellemzi a legpontosabban, s a körülmények negatív hatásai ellenére is úgy látható, hogy a tizenhárom évad jó műsorainak egyikeként marad meg majd az emlékezetünkben.

Abban is felemás a helyzet, hogy a DJ-duóból csupán az egyik fél volt jelen: Bob Garza. Ő az, aki indiános arcával, kecskeszakállával, vékonyra nyesett bajuszkával levezényelte az estet, boszorkányos fürgeséggel kezelte kutyüit. És jól láthatóan élvezte a zene minden taktusát. Nem jött el Eric Hilton, de ez előzetesen is tudható volt, hiszen a szerződésben bejelentették, nem biztos a veszprémi jelenléte. (Amúgy erről a *Dívány* kritikusa, aki szerint az X generáció még mindig tud bulizni, nem vett tudomást.) Így aztán a keverőhelyen mindent Garza látott el.

A veszprémi Aréna a legtöbb színházi és zenei produkcióhoz megfelelő színhely. Ritka alkalom, amikor nem az. Az önmagát divatosan – talán fellengzősen – 'premium music festival'-nak kinevezett 13. VeszprémFest július 17-i fellépőjéhez nem mutatkozott kegyesnek az időjárás, s a fellépők nem a vár éjszakánként káprázatos aurával rendelkező Szentháromság terén adtak koncertet, hanem a dühöngős eseményekre valóban alkalmas (a vár terénél két léptékkal terjedelmesebb) Arénában. Az Aréna a középszerűen profi zenés műsoroknak biztonságos helyszíne, az akusztikai adottságok megfelelő kihasználása nem könnyű feladat, az esetlenségeket jóhiszeműen a körülményekre fogja a látogató, s alkalmat ad a

nézőknek arra, hogy adott pillanatokban bólintson vagy ingassa a fejét. De alkalmas-e egy csúcspanor számára?

A Thievery Corporation programja azonban annyira nemzetközileg is számot tevő és profin megvalósított, hogy sokkal jobb helyszínt érdemelt volna, mint a veszprémieknek – és a Bala-tontól vagy Budapestről érkezett vendégeiknek – juttatott sportközpont. A környezet olykor elorozza vagy éppen felkínálja az élvezetek legjavát, és nem igazán szólt jól a kezdő szám, a *Heaven's Gonna Burn Your Eyes*. A hangosítást az együttes technikusai oldották meg, a zenei elvárások és a koncertterem adottságainak figyelembevételével: minden olyannak hangzott tehát, ahogyan a DJ-zene igényei megkövetelték. És hamarosan minden összezúzódtott, tört, harsogott. Vibrált a világ.

Az előadókát felkonferáló ügyvezető igazgató egyetlen tény hangsúlyozott: ez az első alkalom, hogy elektronikus zenéhez kinnál a VeszprémFest dobogót. Az elektronikus zene azóta, hogy felnőtt, éppenséggel az 1960-as évektől, a populáris zenében is önálló szerepkörhöz jutott. Az elektronika bármiféle használatát azonban mind a zenészi, mind a zenehallgatói világban felemásan fogadták. Hiába jegyzi a sikert már induláskor a *Kraftwerk* vagy épp a *Depeche Mode*. S a közelmúltban pedig az énekhangot a háttérbe visszavonó, a ritmust adó zenei eszközöket az előtérbe állító (a jamai-cai eredetre utaló) dub-műfajt, illetve az ismétlésekre épített s a jazz, a funk és a hiphop elemeivel élő acid jazznek nevezett változatot is kedvelő, amúgy a dél-nyugat-ázsiai és a brazil népzenehez is vonzó *Thievery Corporation*. Az esten például angol, francia, portugál, perzsa és hindi nyelvű s a nyelvi kultúrákhoz kötődő dalvilágú dalokat játszottak, és a sokféle elemet elegyítő zenéjüket számos elektronikus zeneváltozat-definícióval próbálták meghatározni, és mind ideiglenesen került használatba, miután hamarosan új, olykor váratlan alkotórészrel írták felül a zenéjüket. Ezt szokták volt értő kritikusok a világzenének nevezett gödörbe belelapátolni.

Igen, ezt a fantasztikus alkotóerővel, invenciózusan összekevert, eredményesen előadott mixtúrát műveli a Garza és Hilton összefogta, a produkcióra összeálló társaság, hogy aztán időről időre más – tömény szeszt jócskán tartalmazó – keveréket állítson elő. Összeöntöttek, összetolvajlottak mindenféle zenét a reggae-től a hip-hopig, amelyhez hozzátették a maguk individualista módján a kedvenc ízeiket, aromáikat és hangzataikat. Ettől is váltak a független zenei csoportok közötti összekötő láncszemé. Sokan máig DJ-ként definiálják őket (s maguk is, szerényen, ezt hangsúlyozzák), de olyanok, akiknek a művek bemutatásakor szükségük mutatkozik a hangszerekre és pazar, egyéni hang adottságokkal rendelkező énekesekre, munkatársakra is. Úgy látszik azonban, hogy a DJ-s kollaborációnak számos változata lehet, s olyan is akad, ahol nem a bakelithusár keveredik előtérbe. A veszprémi koncerten is több, különböző származású, eltérő stílusú és karakterű előadóval jelent meg az amúgy kocsmát és zenei kiadót fenntartó, minden kötöttségtől joggal ódzkodó, érett – közös pályájukat húsz éve járó – alkotópár.

Lou-lou, Natalia Clavier, Puma, Mr Lif, Rootz, Zee. Ők, akik a zenéhez az éneket adták. Mindegyikük karakter, dalban, színpadi megjelenésben s a produkcióban betöltött helyében. Sok-sok éves közös koncertezés, pillanatokra megnyilvánuló sajátosságok, koreográfia, rivalizációs játék együttese – amely egyedi módon áll össze egy-egy estén. *Take My Soul, La Femme Parallele, The Richest Man in Babylon...* Váratlanok voltak, és az ilyesmit mindenkor hálsán fogadja a hallgatóság; a szokatlan, mondhatni vad vágások: a stílusok oly keményen váltják egymást, s úgy rántják át az embert a melankóliából a zaklatottságba, a táncórületből a meditációba, hogy ilyenre sok zenészbanda, pláne, ha biztosra akar menni, nem merne vállalkozni. De azt, hogy sikerült nekik összerázni a mindenféle helyről jött hallgatói seregletet (akikben annyi a közös, hogy rajongók és érdeklődők), azt mutatja, hogy kétszer is visszatapsolták őket. Ráadásul élvezték is saját magukat, ezért a közönség külön hálásnak bizonyult – kétszer vissza is jöttek zenélni!

Volt még az előzenész, akiről méltánytalanul kevés szó fog esni bármilyen koncertkritikában is, pedig a Thievery Corporationnel összevethető színvonalon (és barátságossággal) mutatkozott be a billentyűket, trombitát és laptopot használó Barabás Lőrinc, egyszerűen azért, mivel csupán a felvezetett koncert megkívánta szinten szólt a zene (a trombitához nem megfelelő akusztika sem rontotta agyon...).

Géczi János

Remélem, megbocsátja nekem az olvasó, hogy az ismert mondást a cím kedvéért kifordítottam. Hogy a bocsánatkérésemet nyomatékosítsam, hozzáteszem: olyan szoborról lesz szó, amelyik kicsinysége, látszólagos sutasága ellenére önmagában kvintesszenciája az 1960-as évek progresszívabb magyar szobrászatának. Nem azt állítom, hogy ez a legjobb vagy legjellegzetesebb szobor a hatvanas évek első feléből, de valamiképpen sűrítőanyag, sok-sok vonás benne van abból, amit a korszak erényeként ma dicsérni lehet. Sportban, életben, művészettörténetben persze nincsen „ha” (mentségemre szóljon, hogy eddig itt nem is alkalmaztam) – mindössze annyit teszek az egészhez hozzá, Bors István *Fiú kecskével* című kis alumíniumszobra nem valamelyik sokak által látott budapesti helyszínen áll, hanem 1965 óta a veszprémi egyetemi lakótelep szélén. 2014 augusztusában, mikor utoljára láttam, kismértékben éppen megrongált állapotban (a fiú fejét és a bakkecske heréjét festette be valaki fekete festékkel).

Tüskés Tibor az 1970-es években interjúorozatot készített néhány Dél-Dunántúlon élő képzőművésszel, festőkkel, grafikusokkal, gobelin- és iparművészekkel főleg, de egy-két szobrászt is felkéréselt (külön utánajárt az alkotótelepeknek, köztük az akkor virágkorát élő villányi-nagyharsányi nyári szimpozíciónak), és interjúalanyai közé Bors Istvánt (1938–2003), a Kaposvárott született, a budapesti Képzőművészeti Főiskolán végzett tanulmányai időszakának, az 1956–1961 közötti évek kivételével mindvégig szülővárosában maradó szobrászt is kiválasztotta. Az interjúk összegyűjtve, könyv alakban *Műteremben* címmel 1978-ban jelentek meg az akkori *Jelenkor* folyóirat kiadásában. Bors a vele készült interjú idején a harmincas évei közepe táján járt, szobrászként ez ifjúkornak számít, mégis feltűnő, mennyi kiábrándultság, elégedetlenség, milyen sok önmagát lekicsinylő elhárítás sűrűsödött ebbe a róla készült pillanatképbe.

A beszélgetésből kiderül, hogy kamaszkorában ugyanabba a művészeti

szakkörbe járt Kaposváron, amelyikbe Klimó Károly és Pernecky Géza, felnőtt fejű ő maga is vezetett hasonló szakköröket. Elmeséli, hogy öt köztéri szobra is áll már (az 1965-ben felállított *Fiú kecskével* címűt időrendben másodikként említi köztük), túl van első görögországi tanulmányútján, mely új plasztikai felismerésekkel ajándékozta meg, kiderül, sokféle anyaggal dolgozik, köztük a műanyaggal is (ez valójában poliésztert jelent), külön beszél saját viaszsejtéses technikájáról, amely főleg kisebb méretű szobraiban segíti. Szót ejt róla, hogy nem szívesen dolgozik lemezdomborítással, túl hangos, a szomszédai nehezen viselnék, és nem szereti a mészkövet sem, számára túlságosan lassú technika, képtelen egy szobor előtt hetekig, hónapokig állni és faragni, a gondolatai közben máshol járnak már. Igen érdekes, amit arról mond, hogy számára az anyag mennyire szabja meg a készülő szobrot, merthogy azt állítja, semennyire, neki mindig a szobor van meg előbb a képzeletében, ellentétben főiskolai mesterével, Borsos Miklóssal, akinek külön kövei

voltak, amelyeket képes volt addig nézni, amíg meg nem látta bennük a szobrot.

Amikor a közéleti visszasságokat kifigurázó műanyag karikatúraszobraitól esik szó, elhangzik, hogy minden hatalom véget ér egyszer, ez a megjegyzés a beszélgetésben végül azonban nem kapja meg azt a hangsúlyt, ami miatt ma feltűnik. Az persze tény – ezt már 2016-ból tehetjük hozzá –: Bors István neve nem került bele a szobrászok nagykönyvébe, nem lett belőle az ország nagy köztéri megbízásain a különféle pályázatokra automatikusan kiválasztott művész. Köztéri megrendelésekhez főként Kaposvárott és a szomszédos dunántúli megyékben, egy-két Bala-ton-parti településen jutott (nagyon hasonlóan ahhoz, ahogy ezt korábban a nála két évtizeddel fiatalabb Fischer Györgyről elmondtam), és idősebb korában, amikor a ifjúkori munkakedve, alkotó fantáziája minden látható jel szerint megcsappant már, végül Budapesten is.

Pedig szobraiból, különösen azokból, amelyek pályája első huszonöt évében készültek, jól látszik, hogy Bors István szívesen kísérletezett az egyensúllyal, a szobrászati architektúrával, és merészen kereste a groteszk figuralitás lehetőségeit – a *Fiú kecskével* ennek a kísérletező mentalitásnak az egyik korai megnyilvánulása.

A szobor felállítása nem volt problémamentes, emiatt a terv a szokásos Művészeti Bizottság-beli kanosszát is bejárta. Ennek köszönhetően viszont tudható róla néhány biztos dátum, és fennmaradt néhány olyan reflexió, amilyenek ma már ki-koptak a köztudatból. Tudható tehát, hogy Bors István a szoborra, élete első köztéri alkotására 1962. június 12-én kötött szerződést (huszonnégy éves volt ekkor), a megbízás 180 cm-es, mese témájú vagy álatfigurát ábrázoló egyalakos, játszótérre készítenő körplasztikára szólt. Honoráriumát a 15–25 000 forint közötti sávban állapították meg (hogy az összeg végül melyik irányba lendült ki, rendszerint mindig az adott szobor végleges felállításakor dőlt el, bár ha felállt az a szobor, a szobrász általában a magasabb díjat kapta meg), a posztamens elkészítésére ugyan-

Bors István: *Fiú kecskével*. 1965, alumínium. Veszprém, Wartha Vince utca – Csermák Antal utca kereszteződése

Egy kecske nyarat

csak a szobrász kapott megbízást, ennek tiszteletdíját 1500 forintban jelölték meg. Az első tervet 1962. augusztus 27-én a Képzőművészek Szövetsége Munkaelosztó Bizottsága nem fogadta el. 1962. szeptember 10-re Bors a ma láthatóhoz hasonló kétalakos kompozíciót csinálta meg, amelyet a MEB elfogadott, a beruházó (a Veszprém Megyei Tanács) és a lakótelep tervezője (Márton István) pedig kifejezetten örömmel vett. De elképzelhető, hogy ez a szeptemberi verzió az a változat volt, amikor a fiú a kecske hátára ülve, meglovagolva próbálta elkapni az állatot.

A szobor azért került az akkor nemrég megalakult Művészeti Bizottság egyik első, 1962. október 1-jén megtartott ülésének napirendjére, mert (túl azon, hogy

kétfigurás kompozíciót tervezvén, a szobrász új honoráriumkategóriába szeretett volna kerülni) a terv ellen – túlságosan kisplasztikai jellegűnek ítélve a mintát – Cifka Péter és Ujvári Béla lektorok kifogást emeltek. Berkes József, a Képzőművészeti Alap osztályvezető-helyettese a felterjesztésben hangsúlyozta, hogy „fiatal művészről van szó, akinek ez az első munkája (korábban egy pályázaton vett részt, eredménytelenül). (Helytelennek tartom, hogy egy fiatal szobrászművész mindjárt ilyen komplikáltabb feladatot kapjon, főleg abban az esetben, ha már tervestádiumban az alkotás értékét tekintve ilyen viták merülnek fel.)”

Magán az ülésen Pátzay Pál megjegyezte, hogy „A szobor humoros érzésből fakad. Ezt a humort azonban a közönség folytatná”, amely megjegyzéssel vagy a kecskét meglovagló fiúra (ha arról a változatról vitatkoztak), vagy a kecske tökére gondolt – a közönség idővel annyiban igazolta is őt, hogy a szobornak azóta is ez a legtöbbször tapogatott részlete. Bernáth Aurél osztotta a lektorok véleményét, hogy „Ez egy zsánerszobor és kisplasztika”, Somogyi védelmébe vette („Nem kisplasztika”), Pátzay annyit fűzött még hozzá, „Nem kisplasztika, rossz szobor. Nincs téri rendje, ami által a tagok szoborrá válnak”, a Bizottság így azt a határozatot hozta, hogy „a művész egyelőre egy egyfigurás szoborral birkózzék meg, amire egyébként is szerződött”, egyúttal viszont elvetette a lektorok észrevételét, hogy ez kisplasztikai jellegű munka lenne.

A szobor az itteni dokumentumokból ezzel kitűnik, egy 1963. március 11-én kelt feljegyzés még közli, hogy Bors István az ügyben új zsűrire addig nem jelentkezett. A szobrot 1965 késő nyarára a Képzőművészeti Kivitelező Vállalat elkészítette, valamikor az ősz folyamán pedig felállították. Lehetséges, hogy a lakótelepnek ez a része akkoriban játszótér volt, ahogy az is lehetséges, hogy a szobrot azal szankcionálták, hogy mégsem játszótérre, hanem a lakótelep szélén lévő házak mellé került.

Azzal is tisztában vagyok, hogy a fenti jegyzőkönyv-részletek nem szó szerinti beszélgetésfordulatok, túlságosan nagy jelentőséget nem érdemes tulajdonítani nekik, hiszen inkább olyasféle schlagwortok, amelyek arra szolgáltak, hogy az üléseken lefolyt kommunikációt valamilyen hivatalosnak látszó módon érzékeltessék. Ha van momentum, ami szemet szúr bennük, az ezúttal nem annyira a szakmai megjegyzések minősége vagy mélysége, hanem a megfordított előjelű *ageism*. Itt idősebb tekintélyek gyakorolták fiatalabb, tapasztalatlanabb ember irányában, és ami folyik, klasszikus gyámkodás: de hiszen fiatal még ez a fiú egy ilyen komoly szoborhoz!

A szobor felállított változatának nagy leleménye az, hogy a két főalak alsó végtagjai szabályos szögben, x-alakban keresztezik egymást. Ez módot ad arra, hogy az első látásra filigrán, ám figyelmesebben nézve mégis nagy tömegű szobor mindössze kétszer két apró ponton (a fiú előrenyújtott két lábfeijén, illetve az ágas-

kodó-előrefeszülő kecske két hátrafeszülő hátsó lábán, a két patáján, mindent összeszámolva alig néhány négyzetcentiméteren) érintkezzen a talajjal, és emelkedjen az eljárás következtében a szokványosnál jóval légiesebben a levegőbe (vagy legalábbis a talapzat szintje fölé). Kisplasztikai múnél, ahol a szobortest végső súlya a méreteknél fogva adott esetben elhanyagolható tényező is lehet, mindez valóban bevett eljárás, egy ekkora volumenű közterületi plasztikánál azonban a szoborba foglalt architektúra lényege, az egyensúlytól gyakran elválaszthatatlan törekénység benyomását keltő legfőbb eszköz.

Azon túl, hogy a kompozíció a fenti módon *jóformán* legyőzi a mindenkori szobor paradoxonát, vagyis hogy a plasztikának szükségszerűen a földön kell állnia, apróbb részletei is arról tanúskodnak, hogy itt demonstrálva van valamilyen tartalmi-tematikus elvonatkoztatás. A két alak között nem ádáz élet-halál küzdelem folyik, hanem inkább játszódás, incselkedés, a kecske is jóllakjon, a fiú is megmaradjon. Kövessük csak végig a bal kéz szépséges, bensőséges mozdulatát, amely azonban mégsem „realista” kéz, vagy a jobb kéz óvó ölelését, amely inkább féltéssel teli gesztus, mintsem a mindenáron folytatódó küzdelem megörökítése, egyáltalán a fiú tekintetét, amely nem különbözik a korszak szobrászatának fiúábrázolásaitól, a csodálkozó, nyílt tekintet mégis aláhúzza, kiemeli a szoborba foglalt narratívát.

És hát persze ott az elégszer dicsérni nem tudott geometria, vagy legalábbis a geometrikus elgondolás nyoma, ívek, szögek, idomok, a fiú már-már eltúlzottan behajló teste, hosszú végtagjai és az egész szobor végső, bár kétségtelenül nyugtalan harmóniája – beszédesebben és feltétlenül érdekesebben, mint amilyen „normál” esetben ezen a helyen egy egyszerű állatfigura, csókolózó mackók vagy maga Róka Koma lett volna.

Csuhai István

csinál

Elmegyünk, felmegyünk, körbenézünk, elmegyünk. Valami hasonló koreográfia jut eszünkbe, ha egy kilátó megtekintésére gondolunk. Persze bennünk feszül a kíváncsi izgalom, hogy onnan fentről valami mást, de legfőképp másként fogok látni. Szélesebb összefüggésekbe kerülnek a dolgok, ami a megértést segíti. Ez a másként látása a minket körülvevő dolgoknak az egyik, ami izgat a kilátókban. A másiktól később. Ez a belátó kilátás. Távoltítani attól, amit meg akarunk közelebről ismerni. Kinti nézőpontból szemlélni azt, amit bentről szeretnénk megismerni.

Más perspektíva

Két kilátó Veszprémben

Veszprém mint hely előnyös helyzetben van. Óvárosa völgyben, dombhátak keretében, a Bakony szegletében. A várost táji összefüggésében a Papod-hegyi kilátóból jól értelmezhetően lehet feltérképezni. Kirajzolódnak azok a természetes mozdulatok, amelyeket a város az elmúlt századokban írt le a természet adta alakulatok között. Beleakadunk az 50-es évek ma már inkább szürreálisnak, mintsem szocialista realistának ható városépítészeti koncepciójába is, ami elfelejtette figyelembe venni azt, amibe épül: a Hegyet, a Teret, a Nevet. Kitalál anélkül, hogy felfedezne. Egy kisebb terület nagyobb felbontású megismeréséhez közelebb kell kerülnünk a tárgyhoz. Ebben a közelítésben megint jó Veszprém. Épült két új kilátó a város peremén, tanösvények, ismeretterjesztő táblák és esőbeálló sorozataként. Ideális kirándulóhelyek. Még épp gyalogszerrel bejárhatók. Van parkoló, pad, piknik. Minden rendben, én is kimentem. Érdekelt. Érdekelt maga a kilátó, amit építésznek az építészet része-

ként látok, és mint építészeti mű egy kis korrajz is. Leolvasható belőle az építői szándék, a szándékból pedig felsejlik jó esetben egy viszony a minket körülvevő világhoz. Érdekelt az is, hogy Veszprém mint város és megbízó milyen kilátót építtetett. Érdekelt, hogy egy kolléga, nevezetesen Magyar János építész mit gondol ugyanerről a témáról. Őt tisztelték meg ugyanis kirándulásunk célpontjának kitűzött két mű tervezésével, több mint tucat megépült kilátóval a háta mögött. Tapasztalt tervező tehát, ebben a műfajban mindenképpen.

A két mű közül korábban a Jutas Vitézről elnevezett kilátót adták át 2014 októberében. A kilátó és környező tárgyak megbízója a Verga Veszprémi Erdőgazdaság Zrt. volt, akik kormányunk szépen hangzó *A jövő a kezünkben van* című közjóléti beruházás-sorozata keretei között építtették meg 41 millió forintból. A terület az Aranyos-völgy Jutaspuszta felőli végén van, a Házgyári út szomszédságában. A kilátó egy esőbeálló, szalonnasütők, információs táblákkal és egy szabadtéri gimnasztikaparkkal együtt egy tanösvény részét képezi. A 6,15 m magas építményről a Bakony alsó vonulatát és az Aranyos-völgyet lehet látni. Látni persze a nem messze lévő építőipari telep kilátó-magas technológiai tornyát is, ami éppúgy a táj része, mint a vári sziluett. A kilátóról általában mást nézünk. Kinézünk belőle, de mint építészeti mű önmagában és a táji összefüggésekben is értelmezhető és értelmezendő. Ez az a bizonyos bevezetőben említett „másik” ügy, ami izgat még a kilátóban. Az építészeti relevancia. Az építmény egyszerre próbál viselkedni egy táji jelként és kilátóként. „Látni és látszani”, idézek Janáky István műleírásából egy részt, ami egy meg nem valósult, 1992-es, Martinovics-hegyre tervezett I. díjas pályaművéből származik. A mozdulat hasonló. Egy ív mentén feljutni a kilátópontra. A gondolat viszont teljesen különböző. A '92-es műben „a táj finoman, alig észrevehetően válik épületté”. Itt, Jutason ez az épületté válás rá lett bízva a matematika és a természet törvényszerűségeire. A kilátó minden része igyekezett felvenni a Fibonacci-sorozatok tulajdonságát. Az alaprajzot az aranymetszés alapján szerkesztett spirál rajzolja. A tartóoszlopok hossza tervezetten a Fibonacci-számsor szerint alakul. A kis táblácskák az oszlopokon aranymetszésben épültek. A lépcsők szintén e mágikus számsor sorozatában készültek. Mindenre próbál rátelepedni ez a matematikai és természeti igazság, még az építészetre is, de az valahogy nem hagyja magát. Az építészet természete nem ráfogásokon múlik. Úgy tűnik, hogy egy épület körüli atmoszférát egy analógia önmagában még nem tudja megoldani. Nem szerencsés, ha az építészet helyett valami másról beszélünk, ami olyan, mint-ha építészet lenne. De lássuk az építményt.

A kilátó tömegében környezetével arányos kapcsolatot épít ki, hasonló formai megoldással és anyaghasználattal, mint a Nagykovács-Harangod Népművészeti Tábor területén épült, Ekler Dezső által tervezett kilátó. A jelként is értelmezett építmény csak jól megválasztott pontokról látszódnak. Az Aranyos-völgyből biztosan nem. Talán a Jutas-puszta felső részéről érkezve tudjuk leginkább a táji összefüggéseivel együtt értelmezni. Közéltve a kilátóhoz, a szerkezeti megoldások és csomóponti megoldások vetik fel a korábban már feltett kérdéseket. Meddig kellene érvényesnek tekintenünk a mindenhatónak vélt Fibonacci-számsor elvét? Netán a facsavarok menetszáma még ide tartozik, de a farönkök évgyűrűje már nem? Vagy az ala-

pozásból kilógó fémpapucskok magassága mivel alkot számtani sorozatot? A kilátószint véletlennek tűnő deszkázott burkolata az alatta és mellette lévő szerkezettel milyen viszonyt alkot? Ki dönti ezt el? Nem adhat felmentést egy matematikai elv az építészeti minőségre. Alapvető különbség egy természeti forma és a megépült építészeti-mérnöki mű között, hogy az előbbi természetes módon organikusan fejlődik, növekszik, az utóbbi pedig elemekből összerakva létrejön. Az előbbire garancia a Teremtés aktusa, az utóbbira a kivitelező figyelme. A kettő nem ugyanaz. Mintha nem a feladat, a hely megismerő megértése szülte volna az eredményt, hanem egy régóta dédelgetett vágy megépítése, amiből az építési mód hogyanja maradt csak ki, pedig a szándék vélhetően önzetlen és nemes volt.

Ezekkel a tapasztalásokkal kerékpároztam tovább a 2015. év végére elkészült, Gulya-dombi parkerdő területén lévő új, *Gizella királyné* nevű kilátóhoz, akkor még nem tudva, hogy a két mű tervezője egyazon személy. Ugyanaz a megismerni és megérteni vágyó érdeklődés hajtott a 22 méter magas, 60 tonnás acélszerke-

zethez, mint az előző építményhez. Itt is a tanösvény egy elemként lehet megtalálni a kilátót, ami egy korábbi, szintén Magyar János tervezte, összeomlott fakilátó helyén épült.

A két mű közötti hasonlóságot a tervezés viselkedési-közelítési módjának mikéntjében vélem felfedezni. Mindkét épület egy fejből kipattant ötlet eredménye és nem egy a feladat immanens tulajdonságaiból vagy a helyszín adottságaiból kiinduló folyamat vége. Az első épület egy számtani sorozatot hívott segítségül. Ez a második egy érdekes, „valamire emlékeztető” geometriai formát. Mondhatjuk persze, hogy a forgási hiperboloid felületi alkotói stilizálhatják az erdő kesze-kusza ágait vagy a névadó koronáját, de ezek már megint csak ráfogások, amik elfedhetik a mű lényegét, már amennyiben van neki. Az elkészült mű egyik legfőbb értékének tartom, azon kívül, hogy ki lehet róla látni, az anyagválasztást és a kivitelezés minőségét. Dicséret a tartószerkezeti tervezőknek, illetve a fémszerkezetet készítő csapatnak. Pontos illesztések, eltalált kapcsolatok. Talán csak szinteket tartó acél konzolcsokák keretlensége ad némi fanyalgásra okot. A fémszerkezet mellett a fiatal erdőben élő gombák hatalmas étvágya szól, aminek áldozatul esett a korábbi faépítmény. Ez az ügy hirtelen hitelessé tesz egy komoly döntést, ami a helyhez köti és természetessé teszi a gondolatot. Ezt a magától értetődő felfedezést nem érzékelttem a forgási hiperboloid formájában, a hét egyformán megismételt acél szintben és a környezethez való kapcsolattartásban sem. Környezeti adottságától független, beemelt tárgyként jelenik meg az épület, ami lehet, hogy szándékolt tervezői magatartás, de akkor még „olyanabbnak” kellene lennie. Az egyik publikált cikkben a szerző a megépült műről mint formai és geometriai érdekességről beszél. Ez az érdekességre törekvés az, ami burjánzásnak indult hazai vizuális kultúránkban. Az építészetben is. Ez a törekvés viszont magában rejti önmaga avulását is, hiszen nagyon hamar még érdekesebb dolgok születnek, felülírva a korábban érvényesnek gondoltat. Ha valami olyan, mint az, ami, akkor már nem figyelemre méltó. Erre a Semmi Különösre való csendes törekvés kezd kiveszni kultúránkból. Itt idéznék egy eszembe jutó gondolatot Peter Zumthortól: „ne akarjunk épületekkel érzelmeket kelteni, de engedjünk hozzájuk érzelmeket. Maradjunk sziklaszilárdan a tárgynál, a megalkotandó dolgok lényegénél, és bízzunk benne, hogy majd kibontakozik épületünk saját ereje, hogy nincs szüksége művészies körítésre, elég, ha szabatosan, jól kigondoljuk helyének és rendeltetésének megfelelően. A szépség kemény magva: koncentrált szubsztancia... Számomra létezik az épület szép hallgatása, amit olyan fogalmakkal kötök össze, mint a higgadság, a tartósság, a jelenlét és integritás, de egyszersmind olyanokkal is, mint a melegség és érzékiség; épület legyen, az, ami, ne jelenítsen meg semmit, de legyen valami.” (Peter Zumthor: *Architektur denken*. Lars Müller, Baden, 1998., 30–34. old.)

Valahogy az ilyen mondatok mindig segítenek hinni az építészet jelenvalóságában, és abban, hogy van értelme építészetről gondolkodni és beszélni. Tudatosítanunk kellene, hogy az építészet kultúránk és az életünk része, és mint ilyen, állandó hatással van ránk, és befolyásolja mindennapi közállapotunkat. Szépen lassan, de kitartóan formálja ízlésünket és gondolkodásunkat. Ezért kívánom, hogy legyen téma az építészet, de ne csak a tetszik – nem tetszik szintjén, hanem próbáljuk meg szellemi kilátóról nézni a minket körülvevő, egyre sűrűbb és vegyesebb közeget.

Építtető: Verga Veszprémi Erdőgazdaság Zrt. Építész tervező: Magyar János, Gombor János (Gulya-dombi kilátó), Magyartér Kft. Tartószerkezeti tervező: Szabó Lajos, Molnár István (Gulya-dombi kilátó). Fémszerkezeti tervező: Szabó Gyula (Gulya-dombi kilátó). Villámvédelem: Csóka Sándor (Gulya-dombi kilátó). Talajmechanika: Wagner Antal (Gulya-dombi kilátó). Fővállalkozó: Vemévszer Építő- Szerelőipari Kft. (Gulya-dombi kilátó). Fémszerkezeti munka: Holz-Metal Kft. (Gulya-dombi kilátó). CNC szabás: Fehér-Művek Kft. (Gulya-dombi kilátó)

Kisberzsényi-Nagy György

Az állatkert miniauditja

A Veszprémi Állatkert honlapja és közösségimédia-kommunikációja

Nő – főleg ha meztelen –, kisgyerek és kisállat: ez a marketing szentháromsága, amelyet és amellyel mindig, szinte minden pillanatban el lehet adni. Használjuk is rendszeresen termékek, szolgáltatások „csomagolásához”. De vajon mi történik akkor, ha pontosan ezek egyike az értékesíteni kívánt dolog? Jelen esetben a Veszprémi Állatkert.

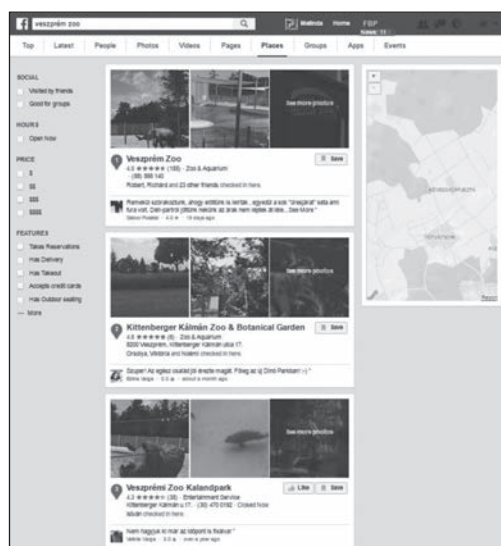
Séd, 2015. tél, 28. old.

A Séd szerkesztősége miniauditra kért fel a Veszprémi Állatkert kommunikációja kapcsán, az apropót pedig a megújult honlap is szolgáltatta. Vegyük tehát sorra, mit és hogyan használnak marketing-eszközként, és hogyan jelennek meg a látogatók az oldalaikon!

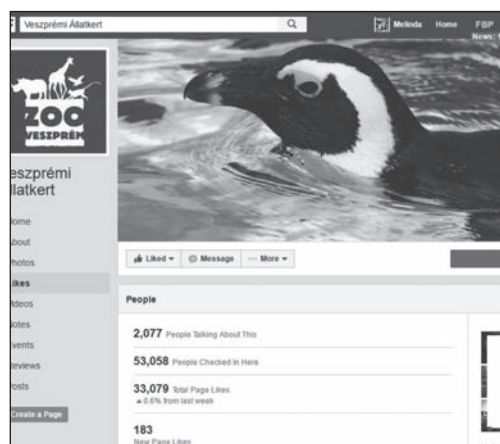
Google-keresések

A „Veszprémi Állatkert” szókapcsolatra 2010-től – a 2013. és 2015. évet leszámítva – viszonylag kiegyensúlyozott mennyiségben érkeznek keresések. 2016 júliusában, a dínók érkezésével ez a trend igencsak megugrott. A legtöbbször a környező megyékből érdeklődnek az itteni állatok iránt, a Tiszántúlról két megyét leszámítva szinte nincs is érdeklődés a Google szerint. A legtöbbször a jegyárak és a nyitva tartás, majd pedig a Balaton iránt érdeklődnek kapcsolódó keresésként.

vezése az állatkertnek, így a megújult honlaphoz fordultam útmutatásért, ahol ugyan a weboldal nevében Veszprémi Állatkert szerepelt, a honlapon Zoo Veszprém, az URL-címben veszpzo, a kapcsolat úrlapon található linken veszprezoo, de ugyanitt megtalálható a kft. neve is, amely Kittenberger Kálmán Növény- és Vadaspark Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Kft.

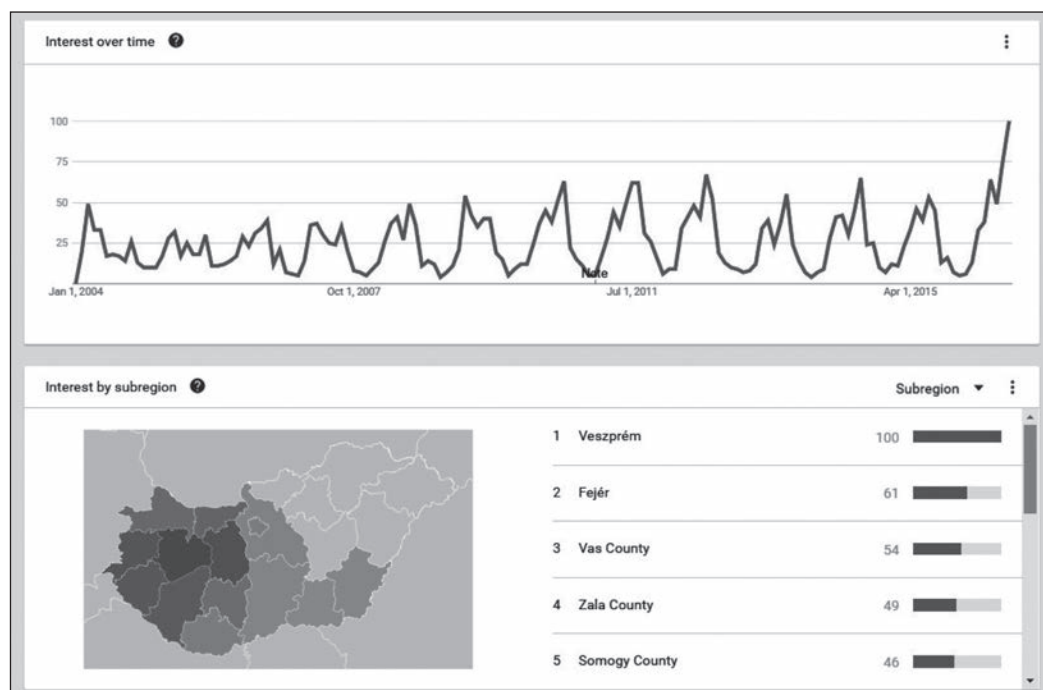
minősül egy oldal, ha a PTAT-mutató és a rajongószám egymáshoz viszonyított aránya 10%-on áll. Ez az arány itt 6%-ot mutat, amely szerethető kisállatok esetében – ami önmagában is nagy virális elérést, azaz a szép, kedves képek okán sok lájkot, megosztást, ezen keresztül pedig sok ember elérését produkálhatja – technikai kérdéseket vet fel.

A bejegyzéseket megnézve a gyánunk, sajnos, beigazolódnak: a túl hosszú szöveges bejegyzések, az önmagához történő bejelentkezések (Veszprémi Állatkert a Veszprémi Állatkertben van), a minimális emotikon- és egyáltalán nem jellemző hashtag- és linkhasználat, a csak képekkel történő kommunikáció ráállítja a Facebook-oldalt egyetlen vasúti sínre, ahonnan nincs letérés, és így egyre kevesebb organikus (fizetett hirdetés nélküli) eléréssel, idővel pedig egyre több hirdetéssel fog csak tudni kommunikálni az oldal.

Annak ellenére egysíkú a kommunikáció, hogy a bejegyzéstípusokat lehet variálni, erre a Facebook számos lehetőséget kínál a bejegyzések létrehozásánál: kép, képgaléria, weboldalra mutató, egyetlen képet vagy pörgethető több képet tartalmazó linkek, kollázsok, zenés vagy néma slideshow-k egyaránt rendelkezésre állnak, de feltölthetünk közvetlenül a felületre is videót, vagy YouTube-linket is beágyazhatunk. Az oldalon nem található egyetlenegy alkalmazás sem, amely akár kapcsolódó közösségimédia-felületre vagy a gyakran ismételt kérdések megválaszolására – például nyitva tartási idő, belépőjegyek – alkalmas lenne.

Látogatók bejegyzései nem találhatók az oldalon, ami egy ilyen lélekszámú oldalnál igencsak meglepő – gyakorlatilag szinte lehetetlen –, és emberi beavatkozást (törlést, tiltást?) sejtet, főleg, mivel ezzel szemben 3900 fő értékelése szerepel az oldalon! Az értékeléseknél 3396 jó vagy kitűnő, 145 elégséges vagy elégtelen osztályzattal szerepel, a

Elnevezések

A Veszprémi Állatkertet sokan magyar megnevezéssel használják, de a logóban található Veszprém Zoo kifejezés, valamint a Kittenberger Kálmán Növény- és Vadaspark is rendszeresen visszaköszön a közösségimédia-felületeken, így a Facebookon is. Megvallom derekasán, jómagam sem tudtam pontosan, hogy melyik a hivatalos elne-

Facebook-oldal

A Veszprémi Állatkert Facebook-oldalának több mint 30 000 rajongója van, a „beszélnek róla” (PTAT, People Talking About This) mutató – vagyis az a létszám, amennyien a rajongók közül átlagosan látnak egy bejegyzést – 2077. Önmagában sokkóló lenne ez a szám, azonban a Facebook folyamatos eléréscsökkenése miatt már jónak

véleményekre az adminisztrátor azonban se pro, se kontra nem adott választ.

Annak ellenére, hogy az állatkert hivatalosan csak Facebook-oldalt és honlapot üzemeltet, számos más közösségimédia-felületen is jelen van – hiszen a mai világban már bárki létrehozhat platformot akár egy-egy szervezet nevében is; az már más kérdés, hogy ezt pozitív vagy negatív irányba használja-e fel, illetve a szervezet észreveszi-e ezt vagy sem.

A Facebookon kívül ...

A jelenleg egyik legnépszerűbb fényképmegosztó felületen, az Instagramon 12-féle Veszprémi Állatkert, 14-féle Veszprém Zoo megjelenést találunk, amelyben hely- és hashtag-alapú megjelölés is szerepel. A meghatározásokhoz megannyi remek, élményekről árulkodó felhasználói fotó társul, de sajnos oda nem illő képet is találunk a felületen – rögtön a hetedik legnépszerűbb képként.

Csak #VeszprémZoo címkével 7 nap alatt 3815 lájkot, 200 képet és 94 kommentet tesznek az emberek, ami 81 993 megjelenést tartalmaz. A leggyakoribb kapcsolódó címkék a #veszprém, #monkey, #dinopark és a #kígyó szavak.

Foursquare-n 130, felhasználók által feltöltött fotót, 26 tippet és 125 értékelést találunk, amely utóbbi 1-10-ig terjedően értékelve 8,7 skálaátlagot mutat.

Tripadvisoron 1. helyen szerepel a 14 felkínált veszprémi program közül, így a Veszprémi Várat, a Tűztornyot és az érseki palotát is megelőzi a Veszprémi Állatkert, sőt: 104 értékeléssel kiválósági tanúsítványt is szerzett.

A twitteren elsősorban médiumok – így többek között a Travelo, az I Love Magyarország, az onlineBalaton és a We Love Balaton bejegyzései láthatók az állatkert kapcsán, de néhány felhasználó is hozzáadja helyszínmegjelölésként tweetjéhez az állatkertet.

A fenti felületek egyike sem a Veszprémi Állatkert által működtetett hivatalos csatorna, mégis ilyen mennyiségű és tartalmú bejegyzéssel ellátottak, melyeket a felhasználók hoztak létre.

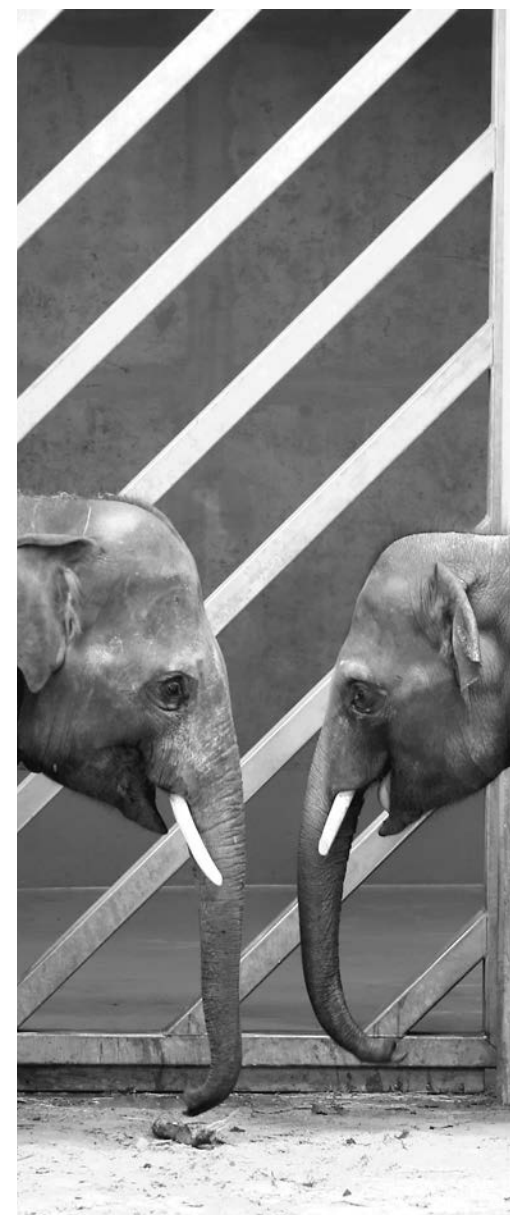
Bár a honlapon nincs feltüntetve, Veszprém Zoo néven találtunk egy hivatalosnak tűnő YouTube-csatornát, melyen 4 db 1 évvel ezelőtti, továbbá 11 db 5 évvel ezelőtti video szerepel. Playlist, csatornaleírás és csatornaoptimalizáció nem fellelhető az oldalon.

És végül a honlap. Bár megújult felületről beszélünk, az új honlap, sajnos, még messze áll a web2.0-s, a 2010-től elérhető szemantikus web szabályainak történő megfeleltetéstől. Bár a weboldal reszponzív, azaz mobilra optimalizált, látványos képekkel ellátott, csak és kizárólag Facebook-megosztási panel található az oldalon az egyes cikkekhez csatlakozva, a megosztások azonban

nem az egyes cikkekre, hanem a központi oldalra vonatkoznak. Egyéb közösségimédia-megjelenés, becsatornázás, beágyazás vagy plugin nem található a felületen, és adatkezelési nyilatkozatot vagy cookie-szabályzatot sem találtunk, ez pedig valószínűsíti, hogy nem folytatnak sem remarketinget, sem adatkezelést az oldalon.

Közösségimédia-szempontról tehát érdemes lenne körbenéznie a Veszprémi Állatkertnek, és az új technikákat, technológiákat megismerni és ezek bevonásával kommunikálni, mert már rövid távon nem csak megtérül, hanem a mai kor emberének szükséges elvárása is az ezeken a felületeken történő kommunikáció. Ahogyan fentebb láttuk, annak ellenére, hogy a szervezet maga nincs jelen ezeken a felületeken, igencsak aktív jelenléttel ott vannak a felhasználók. Ezeken a felületeken pedig, ha nem figyelünk oda, nem odaillő vagy akár negatív tartalmak is megjelenhetnek.

Klausz Melinda

Kár lett volna érte...

Town of Saints, *Utcazene-fesztivál*, Veszprém, 2016. július 20.

Elérkezett a szerda, mikor Veszprém fesztiválvárossá alakul. Gondolom – de inkább bízom benne –, nem csak én voltam az, aki már oly nagyon várta ezt a napot. Hiszen az *Utcazene* olyan fesztivál, amire jó várni. Ahol jó csak úgy lenni, egyedül vagy barátokkal. Ahol jó sodortatni magukat egyik színpadtól a másikig, hogy egyszer jazzt, másszor bluest, aztán meg rockot vagy világzenét hallgasson az ember. Ez már az első nap sem volt másképp. Ha nem ismerném egyébként is a várost úgy, mint a tenyerem, ezen az egyetlen napon is sikerült volna megjegyeznem minden egyes szegletét, hisz a koncertek közül nem tudtunk választani, így legalább háromszor bejártuk az egész várost, hogy mindenkit láthassunk és hallhassunk.

Séd, 2015. ősz, 41–45. old.

Az ország más fesztiváljain hallhatótól merőben eltérő hangulatú koncertek ezek. Az *Utcazene-fesztivál* nemcsak a zene, hanem az emberi találkozásokról szól is.

Találkozni a rég nem látott barátokkal, új barátságokat kötni idegenekkel, akik ugyanazt a zenét kedvelik, vagy megismerkedni és összebarátkozni magával a zenekar tagjaival. (Igen, ez is sikerült!) Minden koncert közelebb hozza az embereket egymáshoz, minden tekintetben emberközeli élmény. Sosem láttam még ennyi embert Veszprémbe. *Utcazene*-n sem, pedig nem ez volt az első alkalom, hogy a fesztiválon részt vettem volna.

Ahogy közelítettünk az egyik koncerthelyszínhez, az Óváros téren az egekbe emelkedett tekintetünk. A szervezők ez évi újítása, hogy a fesztivál még fesztiválsabb legyen, az óriáskerék.

Végül a királynék városában ráleltem a „szentek városára”. A *Town of Saints* zenekar ejtette rabul a szívem, és bírta táncra kezem és lábam. Először bizonytalanul megálltunk a hátsó sorokban, de annyira vonzott az első sorokba a hang és a fények, hogy megadtuk magunkat az érzésnek, az élménynek. Átverekedtük magunkat a tömegben – nem mondom, nem volt könnyű –, közvetlenül a színpad elé. A hangszórókból bömbölő basszus sem riasztott el, hogy netán átadjuk a helyünket.

A holland és finn gyökerű zenekar koncertjére tehát csak úgy odakeveredtem,

de nemcsak hogy jó buli volt, de a meghatározó ilyen élményeim közt tartom számon. Csak álltam és bámultam, még sörért sem volt kedvem elmenni. Láttam már egyet s mászt, de azt az élményt, ahogy ezek a zenészek a zene nyelvén beszélgetnek egymással ilyen szabadon, itt láttam először.

Anything you wanted..., énekelte a zenekar egyik számában, és rögtön azonosulni tudtam ezzel a mondattal. Koncert közben és még másnap is voltak olyan impulzusaim, hogy „bármit akarhatok”, és azt tehetek, amit csak akarok. Kellett ez a feltöltődés. Örültem, hogy már az első nap ilyen élményben lehetett részem. És még most is úgy gondolom, mint akkor, hazafelé tartva az éjszaka közepén, hogy kár lett volna érte...

Riskó Annamária

De milyen az az „utcazenestílus”?

The Midnight Barbers.

Utcazene-fesztivál, Veszprém, 2016. július 20.

A fesztivál első napján úgy indultam el a tömegben, mint-hogyha vadászösztön hajtaná. Arra a kérdésre kerestem ugyanis a választ, hogy mivel ad ez a fesztivál többet, mint más rendezvények; és mit is jelent az „utcazene-stílus”.

A napot nagyjából sétálgatással töltöttem: minden „egyszálgitáros művész” vagy „kétszálgitáros művész” előadását ugyanis nem volt türelmem végighallgatni. Természetesen ez nem az előadókat minősíti, csupán az én fülem szokott olyan zenéhez, ami a standardtól eltérő, meghökkenítő, kreatív.

A hangulat a *Hair* című musicalre emlékeztetett. Mindenki örült, amikor ismerős arcot látott, és akkor is, amikor nem. Természetesen ez rám is igaz volt. Egy ilyen találkozásnál tudtam meg, hogy vannak, akiknek az Utcazene-fesztivál olyan, mint a karácsony. Ilyenkor pihenik ki az egész éves fáradalmakat. Ebből a tömény szeretet- és boldogságfelhőből haltszott ki a nap számomra legkedvesebb bandája, a The Midnight Barbers.

A fesztivál honlapja *Ösztönös öröme Angliából* címmel harangozza be őket. Aztán ők is idéznek, ahogy én most őket: „A 21. századi Bob Dylan Iggy Pop-pal megy táncolni” – így jellemezte a *Classic Rock* magazin a *The Midnight Barbers* »whisky áztatta rock 'n' rollját« – ahogyan az *NME* summázta zenéjüket. A frenetikus energiával zenélő, lecsupaszított hangszereléssel operáló *Éjszakai borbélyok* a legendás *Abbey Road* stúdióban vették fel első nagylemezük anyagát, tavaly év végén már véghezvitték első angliai turnéjukat is. Az idén láthatja őket először szélesebb közönség Európa-szerte – hiba lenne kihagyni a koncertjüket.” – ajánlja az utcazene.hu az együttest.

És valóban hiba lett volna. A *street food*-kavalkádból és söröskorsók zörgéséből átszűrődő zene odavonzott a Vár Áruház előtti színpadhoz. És talán ott éreztem rá, hogy milyen is az „utcazenestílus”: mindent megtenni a közönség kegyeiért, érteni a hallgatóság nyelvén, ordítani, ugrálni, pogózni, ha azzal fel lehet porgetni a közönséget, és hatalmas nagy bulit csinálni. Ezek alapján a fiúk igazi utcazenét csináltak.

A veszprémi közönséget nem könnyű felrázni. Ezt már több eseményen is tapasztaltam. Legyen szó interaktív kiállí-

tásról, előadásról, fesztiválról vagy koncertről. Az előadók folytonos harcát látom ezeken az alkalmakon, mert hiába hívja közelebb a színpadhoz a nézőket, vagy tesz az orruk alá mikrofont, csendes mosolygásba és elhúzódásba fullad aktivizációs kísérlete. Ezek a fiatal angol srácok – igaz, póló nélkül – mégis elhitették a fesztiválozókkal, a legfiatalabbtól a legidősebbig, hogy igenis szabad kiabálni, táncolni, öröngöngeni, sőt, szinte kötelező.

Az együttes amúgy szintén a minimál hangszerelés ékes példája: egy dob, egy gitár, egy szájharmika. A formáció két tagja ezzel a három hangszerrel is fergeteges zenei élményt adott.

Mindig azt gondoltam, hogy egy punkkoncert a punkoknak való. Az együttes ebben is rám cáfolt. A kicsiktől az idősebb korosztályig ment a hajrázás, de minimum a szolid ütemre dülöngélés. A színpad környékén a koncert végére mozdulni sem lehetett. A Kossuth utcára kiszűrődő dallamok, úgy tűnt, másokat is ehhez a színpadhoz vonzottak.

Az egyik kérdésemre tehát megkaptam a választ. A másik kérdésemre, miszerint mivel több ez a fesztivál, szintén. Erre az eseményre ugyanis nem lehet előítéletekkel ellátogatni, nincs értelme. A legváratlanabb helyeken, a legváratlanabb időben olyan gyöngyszemekre bukkanhatunk, akik miatt már elmondhatjuk: Kár lett volna kihagyni!

Horváth Virág

Finn bluegrass-rock

Steve'n'seagulls-koncert.

Utcazene-fesztivál, Veszprém, 2016. július 23.

Honnan szalajtották ezeket? Finnországból. Oké, de klasszikus kemény rockot és metált harmonikával és bendzsóval? Most tényleg? Ráadásul farmer kerítésnadrágban és valami kis-állatbundát sapka-parókának használva? Nem túl elvetemült ez? Ó, dehogya! Így kell elkezdni a szombat estét, ha már lement a nap.

Szóval ott voltunk a Hangvilla előtti téren, fülledt melegben, ahol egy tüt sem lehetett leejteni, olyan sokan vártuk a fél tízes kezdést. Pedig én nem is a kemény magban álltam, a színpad arcvonalában, hanem kicsit odébb. Aztán megérkezett a banda, de olyanok voltak, mintha legalább is pillanatokkal korábban pattantak volna le valamilyen mezőgazdasági gépről, vagy dobták volna be a favágó fejszét a sufni-ba. Bár már első albumuk címéből – *Farm Machine* – lehetett volna következtetni a megjelenésre. Egyre kíváncsibb lettem, mi lesz itt. Ja, mert azt eddig még nem mondtam, hogy ez volt az első találkozásom a 2012-ben alakult zenekarral. Az öt zenész aztán a húrok, billentyűk, hangszálak, dobőrök és egyebek közé csapott, a hangulat pedig elszabadult.

A Steve'n'seagulls idén először látogattott el az Utcazenére, de északi rokonaink sutba dobva minden „új hely izgalmát”, rendesen odatették maguk. A bluegrass stílusban – ami a country egy válfaja, melyben hagyományos, akusztikus húros hangszereket használnak – át- és újrakevert rock slágerek ütöttek, ahogy azt kell.

Az ember azt hinné, elég könnyű sikeresnek lenni, ha összegyűjtünk egy repertoárra való ismert, kedvelt és úgy összességében bejáratott dalt, kiállunk a színpadra, és zúzunk. A közönség pedig oda és vissza van a gyönyörtől. Valahol ez igaz is, de csak valahol. Nem minden bokorban születik Iron Maiden, Led Zeppelin, Guns'n'Roses, AC/DC vagy

Metallica, hogy ne soroljam tovább a nagyokat. Szóval túl azon, hogy az ő számaikat el kell tudni játszani, és elő kell tudni adni, minden zenész egyedi stílusra vágyik. Ki akarna olyant csinálni, amit más már megcsinált előtte? Senki, nyilván. Itt jön – esetünkben – a finn csavar. Saját képükre formálták a kultikust, ami innentől valóban az övék. Kicsit olyan ez, mint az irodalomban, mikor egy korábbi szöveg-

részlet egy másik, új történetbe épül. A részévé válik, azzá lesz. Lásd például Esterházy esetében. De itt abba is hagyom az intertextuális fejtegetést, mielőtt végképp eltérnék a tárgytól.

Zúgott a zene, villództak a fények, és mi együtt énekeltük az ismerős-új számokat. Az angolok mellett volt német dalszekció is, mert ha már keverjük a lapokat, keverjük több szinten. Rimmel (ének, akusztikus gitár, balalajka, mandolin), Puikkonen (dob, ütőhangszerek, ének), Pukki (nagybőgő, ének), Hiltunen (harmonika, kantele, mandolin, billentyű, furulya) és Herman (bendzsó, akusztikus gitár, ének) egyenként is nagy spílerek, összeállva pedig nincs menekvés. Ott ragadsz. De tudjátok, hol dobtam el igazán és végképp az agyam? A bendzsó-, nagybőgő- és balalajkaszagató *Thunderstruck*-nél. Az északiaknak hagyományosan jól megy ez a zeneiparnak keresztelt szakág, és már azt is megtehetik, hogy elektromos gitár nélkül tolják a rock-metált.

Szalai Renáta

Utcázúdda Szigony-módra

Larry Kubiak-koncert, Pankterasz. Szigony, Utcazene-fesztivál, 2016. július 23.

Aki azt hitte, hogy az idej Utcazene-fesztivál is kimerül néhány belvárosi nagy- és kis színpadban, valamint egy-két, az utcán random és leginkább mezítláb bohóckodó zenészben, annak elkerülte a figyelmét a Szigony környékén zajló, egészen kellemes kis felfordulás.

A Séd 2016. nyári számában Slemmer Ben-ce Manó kiváló cikket írt az említett kocsmá és koncerthelyszín kapcsán, rámutatva

a pub egyetlen veszprémi szórakozóhelyhez sem hasonlítható mivoltára: alternatív, underground, klassz. S bizony: a *Szigony* csapata nagyon tud, a fesztivál ideje alatt sem okoztak csalódást: aki az átlagos utcazenélősdin túl valami egészen másra vágyott, annak igazi kánaán volt ezeken a napokon a *Szigony* által szervezett *Pankterasz* többnapos koncertsorozat, melyre egész szép számban özönlött a város apraja-nagyja.

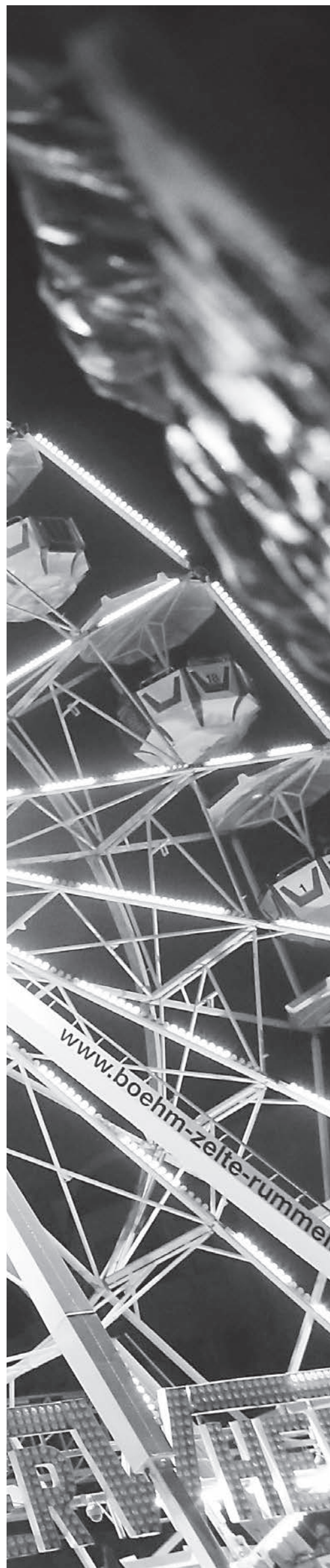
A 2011-ben alakult *Larry Kubiak* nevű veszprémi banda is ennek a remek koncertdömpingnek a részeseiként állhatott a *Szigony* teraszának színpadára a Veszprémi Utcazene-fesztivál szombati napján. A több műfajt ötvöző, punk, powerviolence és grindcore stílusban is otthonosan mozgó zenekar erőteljes, dinamikus hangzásvilága valóságos utcazúddaként hatott ezen a szép nyári estén.

Úgy tűnt, a banda igen nagy népszerűségnek örvend, a közönség részéről látványosan nagy volt a mozgás már a koncert első perceiben, ami nem is csoda egy olyan zenekartól, akiket alapításuk óta több mint 60 helyre hívtak fellépni, s nemcsak Magyarországot járták be, de ez idő alatt Szlovákiában, Csehországban, Ausztriában, Svájcban, Németországban és Belgiumban is turnéztak. Összeszokott, jól együttműködő csapat képét mutatják, az eddig született három lemez is erről tanúskodik. Nehezen emészthető, kőkemény tartalommal telített zeneszámok ezek, hangzásuk távol áll a rádióbarát slágerektől. A dalszövegekben – melyeket a zenekar énekese, Horváth Ádám ír – többnyire naturalista képekkel átitatott valláskritika fogalmazódik meg, melyeket például olyan olvasmányélmények inspiráltak, mint Dante Isteni színjátékának pokoljelenetei.

Igen, első nekifutásra kicsit talán ördöginek tűnnek ezek a srácok, és a lemezükről ránk kacsintó csontvázak sem mutatnak túl barátságos képet, de biztos állíthatom, hogy ez a banda pont annak okoz kellemes meglepetést, aki az előítéletek foglya. „Jófejek”, s aki szereti a grindcore-féle zúzást, a felszabadult üvöltéseket, a gitárhúrnyúzások és pörgős dobtémák összjátékát, annak a *Larry Kubiak* is hamar kedvencévé válhat.

Éltető Erzsébet

Don José pokoljárása

Bizet: *Carmen*. Rendezte: Oberfrank Pál. Veszprém Aréna, 2016. július 9.

A Magyar Állami Operaház és a Veszprémi Petőfi Színház közös produkcióként mutatta be Georges Bizet *Carmen* című operáját a Veszprém Arénában. Az előadás egy korábbi, Margit-szigeti bemutató, majd több Erkel színházi előadás adaptációjaként került színpadra.

Az opera felhangzása előtt az est rendezője, a veszprémi színi-direktor Oberfrank Pál megköszönte a támogatóknak az anyagi segítséget, és az előadást a város zenei élete szempontjából egy remélt új időszak, a rendszeres veszprémi operajátzás kezdeteként méltatta. Valóban, az opera műfaja a zeneileg rendkívül gazdag és sokarcú Veszprémet eddig elkerülte.

A *Carmen* veszprémi bemutatása jó választás volt. Nemcsak azért, mert a mű Magyarországon a három legnépszerűbb és legtöbbször előadott ún. „ABC-opera” (*Aida*, *Bohémélet*, *Carmen*) egyike. De rendkívül dallamos, több részlete népszerű sláger, a jól követhető történetben kitűnően formálható jellemek találhatók. A *Carment* a zenetörténészek az első ún. verista operának tekintik. A stílus későbbi jeles képviselői Giordano, Leoncavallo, Mascagni és Puccini voltak. Ezek az operák a szegény sorban élő parasztok, katonák, munkáslányok, éhező művészek, cigányok, csempészek mindennapi életét mutatják be. Gondjaikat, örömeiket, vágyaikat, szerelmüket, bánatukat, tragédiájukat öntik zenébe, mellőzve minden idealizálást, elvont, romantikus képzelgést. A korábbi korszak „szép éneke” (a bel canto) helyett a drámaiságot, a nyers ösztönök kitörését helyezik a cselekmény középpontjába.

A rendező a sajtóban megjelent nyilatkozataiban hangsúlyozta, hogy szeretné a művet újraálmódni, és közelebb vinni a mai emberekhez. „Szándékom, hogy az eset ismerős legyen a mai nézőnek, még a fiatalabb generációnak is, itt és most, Magyarországon. Nem poros legenda a Bizet-operáé. Mindegyikünkben ott lakozik Don José, Micaëla, vagy akár Carmen is.”

Minden nagyon jól kezdődött. A nyitány és a bevezető kórus után a későbbiekben mellékszerepet játszó Morales szakaszvezető néhány mondatos szerepével indul a dráma. Az első gondolatunk az volt, hogy ha egy mellékszereplő (Káldi Kiss András) ilyen kitűnő zeneiséggel és hangai adottsággal exponálja rövid szólamát, mi lesz, ha jönnek a nagyok? És jöttek. A fékezhetetlen, étellel, energiával, szabadságvágygal, érzékiséggel telített dohánygyári cigány munkáslány, Carmen. Egy kis faluból, a ma is apró navarrai Elizondo településről származó parasztgyerek, tizedes, Don José. A hazai gyökereket, szokásokat, a puritán, szigorú falusi erkölcsi elvárásokat képviselő Micaëla. Végül a magabiztos, öntelt, de pünkösdi királyságát nem észlelő pillanathős bikaviador, Escamillo.

Már az első jelenetek után nyilvánvalóvá vált, hogy Oberfrank nem Carment, hanem Don Josét állítja az események középpontjába. Az opera az ő drámai fejlődését, sorsának alakulását, személyes tragédiáját kíséri figyelemmel. Ez a rendezői koncepció elfogadható, hiszen a gyorsan pergő események dinamikus változó karaktere egyedül a tizedes. A körülötte lévők egytől egyig statikus szereplők, akik befolyásolják ugyan a főhős sorsának alakulását, maguk ugyanakkor nem változnak, ugyanazok maradnak a kezdettől a dráma végéig. Hatásukra alakul, változik Don José, az első jelenet kiszolgáltatott kiskatonájából a második felvonás végének szabadság-bajnokává, szerelmi csalódottsága, féltékenységére eredményeként férfivá, majd a dráma végén szerelmét és saját magát is feláldozó tragikus hőssé. Az opera alaptörténetétől szolgáló elbeszélés, a francia Prosper Mérimée (1803–1870) *Carmen* című novellájában szintén Don José a főszereplő. A rövid történet utolsó részében egy úr, belső narrátorként, elmeséli az írónak Carmen halála és Don José kivégzése után, hogy maga is majdnem áldozatul esett a szép cigánylány, Carmen bájainak. Az operában nem másodkézből ismerjük meg a történetet, hanem a cigánylány és a paraszt kiskatona tragédiája a máig aktuális etnikai felhangok nélkül a szemünk előtt zajlik le. Az Állami Operaház tenoristája, Nyári Zoltán elemében volt, játékban, színpadi mozgásban és hangban kiváló teljesítményt nyújtott, amelyre sokáig emlékezni fogunk.

A címszerepet Rinat Shaham énekelte, aki évek óta New York, Philadelphia, Montreal, Berlin és Ausztrália operaházai-ban egy sor Mozart-, Debussy-, Rossini-, Bizet-, Massenet-, Poulenc-opera főszerepeinek ünneplte sztárja. Carmen Oberfrank rendezői elképzelése szerint nem az eddigi előadásokból jól ismert titokzatos, egzotikus vad szépség, a nőiességével, erotikus kisugárzásával minden férfit elcsábító, szeszélyes, de ha kell, magát is feláldozni kész végzet asszonya. Helyette egy határozott, számító és kiszámíthatatlan, minden helyzetben uralkodni, irányítani vágyó, szép nő jelenik meg. Ez a Carmen rámenős és kezdeményező. Természetesen az ilyen nőtípus is elképzelhető Carmen esetében. A rendezői szabadság megengedi ezt az értelmezést. Rinat Shaham hangban, megjelenésben tökéletes. Azt teszi, amit a rendező elvár tőle. Talán egy olyan pont van, amikor kilép a magabiztos és kegyetlen gyönyörű nő szerepéből: a III. felvonás kártyahármasának a végén, amikor a kártya számára minden esetben a halált jósolja. Megjelenik a zenekarban a nyitányból már ismert végzet-motívum, és Carmennel együtt valamennyien beleborzadunk a sors kérlelhetlenségébe.

Carmen női ellenpólusa, Micaëla, a librettó szerint egy fiatal leányka, csinosan öltözve, haja szőke copfban, kék a szoknyája. Helyette megjelenik egy érett, elegánsan, választékosan, szürke kiskosztümbe öltözött városi hölgy, ebben az értelmezésben kevésbé az ártatlan, a világra rácsodálkozó parasztlány, inkább a századvég valamiféle klasszikus polgári feleségtípusa. Létay Kiss Gabriella gyönyörűen, rendkívül kulturáltan, fegyelmezetten énekel.

Az opera másik kulcsfigurája, Escamillo emlékeinkben egy gátlástalan bikaölő sztár, macsó férfi. Oberfrank torreadora ettől eltér: kevésbé rusztikus, inkább lírai alkat. Megjelenésében finom, érzékeny, szinte negédesen elegáns. Szemerédy Károly hangban és megjelenésben is eltér az általunk eddig ismert karaktertől. Ez persze lehet rendezői koncepció eredménye. Ha elfogadjuk az uralkodni vágyó (mostani megjelenésében domina típusú) Carment, ehhez szükség van partnerre. Olyan, élete során sikeres férfire, aki párkapcsolatában az alárendelt szerepet preferálja. Ez a karakter Don José semmi esetre sem lehet. De hogy Escamillo ilyen lenne? Lehetséges, érdekes, elfogadható értelmezés.

A veszprémi *Carmen* egyik legnagyobb erőssége, hogy a kisebb szerepeket is kitűnő énekesek alakították. Nekik köszönhetően az előadás nagy pillanatai közé tartoztak az együttesek, mint pl. az I. felvonás cigarettakórusa, a II. felvonás csempészötöse és fináléja, a III. felvonás csempészkórusa, a III. felvonás már említett kártyahármasa, stb. Káldi Kiss Andrásról már esett szó. Hozzá hasonlóan kiváló volt a főleg az első két felvonásban kulcsszerepet játszó Gábor Géza (Zuniga hadnagy), a két cigánylány, Mercédés és Frasquita szerepét éneklő Várhelyi Éva és Szakács Ildikó, valamint Mukk József és Bátki Fazekas Zoltán, a csempészek, Remendado és Le Dancario szerepében.

A zenekart és a *Carmen*ben különösen fontos szerepet játszó kórusokat Kesselyák Gergely vezényelte. A gyermekkar vezetője Gupcsó Gyöngyvér, a karigazgató Strausz Kálmán, a koreográfus Venekei Marianna volt. A díszleteket Székely László, a jelmezeket Pilinyi Márta tervezte.

Beszámolómban nem térek ki az előadásnak eddig, főleg a fővárosi kritikákban részletezett, elmarasztaló vagy szokatlannak minősített szcenikai rész megoldásaira, inkább a zenére figyelem. Bizton állíthatjuk, hogy Veszprémben színvonalas produkciót élvezhetett a nagyszámú publikum. Georges Bizet halhatatlan remekművének első veszprémi előadása nem csupán maradandó zenei élmény, de jelentős társadalmi esemény is volt.

M. Tóth Antal

Táncolni kell!

A Veszprém-Bakony Táncgyűttesért

Nincs könnyű helyzetben a néptáncmozgalom. Vajon mozgalom-e egyáltalán, vagy ez csak a múltból ráragadt segédfogalom, gyűjtőnév-helyettesítés?

Nem ismerem pontosan a magyar néptáncgyűttesek finansiális helyzetét, de úgy látszik, hogy kikopóban vannak a nemzeti és más közösségi ünnepek állandó műsoraiból, kevesebb az ösztönzés, a külföldi út, a felnőttgyűttesek megtartó ereje, gyengül a társadalmi beágyazódás, hitel, mintha a mozgalom elszakadt volna a valóságtól.

Ennek bizonyára vannak kultúra-szervezési, finanszírozási okai is, de ne feledjük, hogy a néptánc épp attól és akkor lett mozgalom, amikor volt ereje, tudása, hite alulról szerveződni, amikor megérezte a társadalom megszólításának pillanatait, eszközeit, amikor „bátrak voltak, akik mertek”.

A '60-'70-es évek fordulóján szinte a semmiből nőtt ki a táncmozgalom, együtt a magyar rockzene ébredésével, ráépülve, kiegészítve azt. Hosszú hajú, farmeros sebők és halmosok járták az országot, az egyetemi kollégiumokat, közösségi tereket, jól megfért, sőt összeolvadt globális és nemzeti, urbánus és népies. Fővárosi értelmiségiek vadásztak erdélyi börténkékre, parasztingekre, mellényekre, amelyek a magyarított léviszettekkel, dorokkákkal alkottak divatos-fiatalos egységet. Illésék, Tolcsvayék zenéje elválaszthatatlan lett a folklórtól, még az Omega és a Hungária is próbálkozott ezzel a hangvétellel, formavilággal. Emblematikus személyiségek, remek együttesek képviselték a néptáncot, nagy tudású koreográfusok őrizték és fejlesztették korszerű irányokba a hagyományokat. Györgyfalvai Katalin, Szigeti Károly, Novák Ferenc a táncszínház műfaja felé is nyitottak. A néptánc túllépett önmagán, ösztönművészeti gyűjtőpont lett. A '80-as évek elejének színházi robbanása, a Kerényi Imre, Balogh Elemér, Novák Ferenc és Rossa László fémjelezte *Csíkсомlyói passió* azért lett átütő hazai és nemzetközi siker, mert a zsidó-keresztény kultúra motívumait, a középkori irodalmi hagyományokat a magyar folklór abszurd szemléletmódján, zenei, koreografikus anyagán átszűrve teremtett korszerű színházi nyelvet, gesztikus rendszert, dramaturgiát, egyesítve kultúrákat, világnézeteket. Egyszerre volt ez folklór és kortárs művészet ó- és újszövetsége.

A *Csíkсомlyói passió*t 1988-ban Veszprémben is bemutatták. A siker máig emlékeztető, szakmai következményei máig érvényesek. Igazi veszprémi alkotás lett, veszprémi színészekkel, zenészekkel és táncosokkal. A Veszprém Táncgyűttes ezt követően állandó partnere lett a város és a megye nagyszabású ösztönművészeti produkcióinak, a reneszánsz és barokk kori vigasságoknak, a *Sobri Jóska*, a *bakonyi betyár* című játéknak, melyhez saját tagjain

kívül még kétszáz néptáncost tudott mozgósítani Kovács József (Dodi) művészeti vezető. Ebben a produkcióban szerepelt az együttes életében is meghatározó sok-sok tehetséges fiatal, így a későbbi művészeti vezető Kovács Norbert Cimbi is. A Veszprém Táncgyűttes szakmailag, népszerűségben a csúcson járt, nemzetközileg is ismert lett, hagyományörző tevékenységén túl továbbra is nyitott volt más műfajok, szervezetek felé.

1992-ben alakult meg Veszprém kortárs táncművészeti alkotóközössége, a Veszprémi Táncműhely. Egyik legsikeresebb bemutatójuk, a *Boccaccio* témáira épülő táncjáték egyesítette a klasszikus., a kortárs és a néptáncos technikákat, a Veszprém Táncgyűttes részvételével. Az 1998-tól évente megrendezésre kerülő A Tánc Fesztiválja Országos és Nemzetközi Kortárs Ösztönművészeti Találkozó programjából se hiányozhattak a veszprémi néptáncosok.

A múltó évek megkoptatták a mozgalom erejét. Maga alá gyűrte a kereskedelmi szemlélet, magához is hasonította, partikulárisra, elszigeteltté tette. Ma is vannak találkozók, ma is vannak sikerek és eredmények, kiváló táncosok és koreográfusok, de a néptánc nem része kulturális programterveinknek, nemzetközivé vált fesztiválgondolkodásunknak, a média által sugallt példák. Az egyébként kiváló *Fölszállott a páva* című televíziós vetélkedő is csak pillanatnyi fényt gyűjt, kihunyásával még inkább magába zárul a műfaj, nem követhetjük nyomon kedvenceinket, elfelejtjük őket. Látott már valaki folklórcelebet?

A Veszprém Táncgyűttes is része lett ennek a folyamatnak, még a Honvéd-Bakony Táncgyűttessel való fúziója után is. De – hála a makacs fáklavivőknek – él. És él a veszprémi tánc sokféle egyéb formája is. Partikulárisan, szétszórtan, önmagában, néha önmagáért létezve, de él. Kívül kereskedelmi szempontokon, távol kulturális közgondolkodásunk centrumától, de folyamatosan életjeleket ad. Mert táncolni – kell.

Talán most van itt a pillanat, hogy önmagát szervezve új életre keljen, újra mozgalommá váljon a veszprémi tánc. Augusztustól a Veszprém-Bakony Táncgyűttes a kiváló táncművész-koreográfus Kádár Ignác vezetésével új útra indul. Szeptembertől új programmal nyit a Veszprémi Táncműhely, a huszonötödik éve Veszprémben alkotó Krámer György Harangozó-díjas táncművész, koreográfus irányításával. Jövő májusban huszadszor jelentkezik A Tánc Fesztiválja. Új táncszövetség ideje jött el Veszprémben.

A Honvéd-Bakony Táncgyűttes nélkül ez nem megy. Álljunk mögéjük, hangos táncszókkal kiáltunk pénzt, paripát, fegyvert.

Rajtuk nem múlik.

Vándorfi László

Rendületlenül a romok között

Egyháztörténeti konferencia az érseki főiskolán

Impavide inter ruinas, A veszprémi egyházmegye 1945 és 1972 között címmel egyháztörténeti konferenciának adott otthont a Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola augusztus 24–25-én. A rendezvényt a Veszprémi Érsekség Egyháztörténeti Bizottsága szervezte, és immár a harmadik volt a testület rendezte tudományos szimpóziumok sorában.

A Magyarország egyik legrégebbi egyházmegyéjének számító veszprémi püspökség mindig különös gonddal ápolta történelmi múltját, hagyományait. Érdekes említést tenni azokról a kiváló személyekről, akik az egyházmegye múltját kutatták: Róka János (*Vita praesulum Vesprimiensium*), Lukács József és Pál, Pfeiffer János (*A veszprémi egyházmegye múltjából* című sorozat elindító), Gutheil Jenő (*Az Árpád-kori Veszprém*). Emellett a tagok egyénileg is folytattak történeti kutatásokat, elegendő itt Pfeiffer János nagyprépost hatalmas méretű jegyzetanyagára, továbbá Dr. Körmendy József és Horváth József vatikáni kutatásaira és számos történeti témájú publikációikra, valamint Molnár István egyháztörténeti kutatásaira utalni.

Egy, a szerteágazó kutatásokat összefogó Egyháztörténeti Bizottság létrehozását még Bánáss László püspök kezdeményezte 1946-ban. Az ekkor létrejött munkacsoport legnagyobb közös teljesítményét – hosszas akadályoztatások után – az 1975-ben kiadott egyházmegyei sematizmus plébániatörténeti összefoglalásai és az 1992-es névtárban szereplő plébános-névsorok jelentették. A Veszprémi Érsekség Egyháztörténeti Bizottsága 2013-ban alakult újjá, és elsődleges feladata a régóta hiányolt egyházmegye-történeti összefoglaló előkészítése, majd megírása. Az eddigi kutatások összegzése mellett ennek egyik pillére a tervek szerint az évente megrendezendő, az egyházmegye ezer éves történetének „sötét foltjait” megvilágító tudományos konferenciák sora lesz. Ezzel párhuzamosan *A veszprémi egyházmegye múltjából* kiadványsorozat hosszú távú programját annak rendelték alá, hogy az a monográfia ügyét szolgálja, így a konferenciákon elhangzott előadások tanulmánykötévé szerkesztve is a sorozat keretei között jelennek majd meg.

Az egyházmegye-történeti feldolgozó kiadvány előkészítése a bizottság programja szerint hat pilléren nyugszik. Ennek első és legfontosabb eleme az évről évre megrendezett egyháztörténeti konferenciák sora. További lényeges elem a hiányzó történeti alapkutatások megvalósítása: a püspökéletrajzok, a történeti névtár, a székeskáptalani és hivatali archontológia,

a szemináriumi tanárok és diákok adatbázisának elkészítése stb. Ezen kívül sort kell keríteni az eddigi kutatások és megjelent publikációk összegyűjtésére, vagyis szükséges az egyházmegye-történeti bibliográfia összeállítása. A további kutatások megkönnyítésére a bizottság tagjai feladatul tűzték ki forráskiadványok megjelentetését és a főegyházmegyei levéltár iratsorozatairól készített segédletek kiadását. A szükséges kutatói gárdát további történészek, levéltárosok, és hangsúlyosan a pályakezdő szakdolgozók és doktoranduszok bevonásával képzelik el.

Az augusztus végén zajló konferencia címül Bánáss László püspök (1945–1949) latin jelmondatát választották a szervezők. „Rendületlenül a romok között” – a cím arra utal, hogy a második világháború anyagi, emberi és erkölcsi értelemben is mély nyomot hagyott az egyházmegye életén. Az újjáépítés a front átvonulása után azonnal megkezdődött, azonban a kibontakozó politikai események, a már 1944 végétől közvetlenül megtapasztalható új berendezkedés a kezdetektől meghatározta ennek lehetőségeit. Az egyház – a püspökség, a székeskáptalan, a papnevelő intézet és az egyes plébániák – vagyont sokszor az érintettek nélkül rendezték a „földreform” rendelet végrehajtása során, ezzel anyagilag lehetetlenné tették el működésüket. Az 1945 és 1950 között hozott számos, az egyház életét korlátozó rendelkezés – az egyesületek és sajtó felszámolása, az iskolák államosítása, a hitoktatás megszüntetése, a szerzetesrendek működési engedélyének visszavonása, az internálások és a börtönbüntetések – következtében és a formailag vallásszabadságot biztosító új, 1949-es alkotmány ellenére a hitélet a templomok falain belülre szorult.

Bánáss püspök időszakára a diktatúra kiépülése, Badalik Bertalan (1949–1957) éveire pedig a legsúlyosabb egyházüldözés volt a jellemző. Az Állami Egyházügyi Hivatal (ÁEH) 1951-ben hozta létre az állampárt, és ugyanebben az évben született meg az egyházi hivatalok betöltését szabályozó első törvényerejű rendelet, és ekkor szerveződött meg a papi békemozgalom. A veszprémi egyházmegyét különösen sújtotta a veszprémi szeminárium 1952-ben történt bezárása, illetve Badalik püspök 1957 augusztusában végrehajtott internálása. Az állam a társadalom és ezzel párhuzamosan az egyház életének minden szegmensére közvetlen és erőszakos befolyást gyakorolt.

Az 1945 és 1972 közötti korszak harmadik főpásztora Klempa Sándor Károly egykori premontrei szerzetes volt, aki – Badalik püspök pártállam általi önkényes akadályoztatása miatt – apostoli kormányzóként irányította az egyházmegyét (1959–1972). A kádári puha diktatúra máig ható változásokat hozott a társadalom hitéletében. Olyan generációk nőttek ekkor fel, amelyek már beleszülettek a valálstalanított „létezett szocializmusba”, így nem rendelkeztek összehasonlítási alappal a megelőző időszakra vonatkozólag. Az elbukott '56-os forradalom pedig megmutatta, hogy változásra a legcsekélyebb remény

sincs. Az így kialakult kényszerű *modus vivendi* legjellemzőbb példája maga Klempa személye volt, aki beszervezett ügynökként mint az állam embere került a veszprémi egyházmegye élére, de ordináriusként már többször szembe került és szembe is szállt a hatalom diktátumaival.

A konferencia előadói között megtalálhatók voltak az országos és megyei levéltárak korszakkal foglalkozó levéltárosai, a Történettudományi Intézet, illetve a Nemzeti Emlékezet Bizottságának munkatársai, de helytörténeti kutatók és egyetemi hallgatók is. A rendezvényen elhangzott előadásokat a szervezők ígérete szerint tanulmánykötetben tárják majd az érdeklődők elé. Így történt ez a tavalyi konferencia anyagával is, amelyet „Nehéz időkben dönteni kell”. A *veszprémi püspökség a második világháború idején* címmel az idei programba illetve mutattak be a közönségnek. A rendezvényt a Nemzeti Kulturális Alap, az 1956-os emlékévi rendezvényeit koordináló Közép- és Kelet-Európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Közhasznú Alapítvány, valamint Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzatának támogatásával valósította meg a Veszprémi Főegyházmegye.

Karlinszky Balázs

Az egykötetes örökség

Gombrich Mester Tanodája. Bemutató kiállítás a Szilágyi Erzsébet Általános és Alapfokú Művészeti Iskolában és a Hangvillában, 2016. június

Látni tanítás és művészettörténet. Egy kiállítás, amely számadás és beszámoló egyéves kreatív művészeti tevékenységről, amelynek célja volt érzékennyé tenni az érdeklődő gyermekeket műalkotások érzékelésére, nyitottá tenni a körülöttünk lévő látható világ jelenségeire, nézéssel, megfigyeléssel elősegíteni a vizuális tapasztalást. A Gombrich Tanoda célkitűzése, hogy „megszerettesse a képzőművészetek valamennyi ágát, szerethető és izgalmas oldaláról megvilágítani a művészettörténet korszakainak váltakozását, alakulását.” Ugyan szerencsés volt az iskola jelentős tanoda elnevezés, de mellé önkényes Gombrich nevének szerepeltetése, és ugyancsak az a vezetéknev első négy betűje magyar jelentésének mulatságos képpé formálásával emblémát alkotni.

A huszadik században lezajlott változások megváltoztatták a nyelvi közlés intellektuálisan magasabb rendűnek tartott nézetét. A vizuális nevelés céljai között szerepel a vizuális nyelvnek, a vizuális kifejezés eszközeinek mind jobb használata, amely nemcsak a nézés, pillantás, tekintet, megfigyelés fontosságát, de a vizuális

tapasztalásnak mind jobb feldolgozását, értelmezését is jelenti. Ennek a kihívásnak az iskolai képzés nemigen tesz eleget. Ezért fontos minden olyan kísérlet – és gyakorlat –, amely a vizuális kultúra megismerését, a képi információ, a képi kommunikáció mind magasabb szintű alkalmazását jelenti. Kiemelt helyen szerepel a vizuális művészet történetének a megismerése, amely a Gombrich Tanoda tavalyi évi programja volt.

A tanodát Hajdú Franciska alapította és vezeti. A kiindulás az egykötetes Gombrich *A művészet története* című munka. Egy kötetben összefoglalni az egyetemes művészet történetét rettentően nehéz vállalkozás. Gombrich „mint tradíciók szakadatlanul változó szövedékének a történetét” mutatja be elsősorban az európai művészet történetét, és az Európán kívüli művészetet és a megelőző kultúrákat is egyfajta Európa-centrikus szemlélettel találva. Érdekes gondolatkísérlet, hogy mennyire más programja alakulhatott volna a tanodának, ha például a magyar albumkiadásban ismeretes Barát-Éber-Takács *A művészet története* (1926 – és utána sok kiadás) című munkáját vette volna alapul – ezt a szintén nagyszabású vállalkozást, mely *Az ókor művészetét, Európa művészetét* és *A Kelet művészetét* tárgyalja külön nagy fejezetekben, vagy a dr. Beke László-féle *Műalkotások elemzése* tankönyvet (1986), amely ugyan bevezetőjében elzárkózik a „művészettörténeti tankönyv” státustól, valójában mégis az. Nemcsak az etruszk és indiai művészetet is érinti, amit Gombrich, bevallva, hogy sajnálja, de kihagyott, hanem az ókori Kelet mellett a prekolumbián és más – kínai, japán keleti művészetet is, és bevezetőben más vizuális jelrendszerekről és tárgyformálásról is értekeznek, a művészet kezdeteiről, valamint a műalkotás befogadásától a műelemzésig. Gombrich viszont a „klasszikus” európai művészetet tárgyalja, csak olyan művek segítségével, amelyek illusztrációként szerepelnek a kötetben, kifejezetten a festészetre helyezve a hangsúlyt.

A tanoda tevékenysége attól volt hatásos – miként a kiállított munkákon ezt nyomon követhetjük, hogy gyakorlati feladatokon keresztül valósította meg a művek megismertetését. Az egyéb programok mind-mind tele vannak játékos figyelemfelkeltő elemmel, olyan játékokkal, amelyek megragadják látványukkal a gyermekek figyelmét, és személyes élménnyé teszik a játékban való részvételt és ezáltal emlékeztetést magát a művet.

A „művészettörténeti beszámoló” a tájékoztatókkal együtt tizenkilenc tablót jelentett, amely gyerekek által újráfogalmazva bemutatott egy-egy művet. Szerepelt indításképp Pollock-kép, majd gyűrött papírral érzékletessé téve őskori barlangrajz, szerkeszthetően piramis, görög vázafestészet fekete figurákkal, finom színárnyalatokkal mozaikábrák (Baláca), utóbb s többek között Picasso arcképtechnikájával portrék, Mondrian-kompozíciók. Mind-egyik fatablón kezeket használva címfeltüntető információkkal szabálytalanná téve a kiállítást, mégis betartva bizonyos szokáso-

kat. Minden egyes korszak, minden egyes mű új technikát kíván – és ezáltal eltérő alkotásmódok, más és más műfajokkal való ismerkedések határozták meg a művekkel való találkozásokat. A művek újjáalkotásai nem rajzolás gyakorlatok, elsősorban nem kézügyességet kívánnak – szellemi feladatmegoldások is ezek, a manuális megoldásokhoz is szükséges a fantázia, a leleményesség. Ez volt a gombrichi művészettörténeti jelenségekkel való ismerkedés.

A Tanoda kiállításának másik egysége a nagyméretű, korlátra kifeszített vászontekercs, amely *Veszprém, a királynék városa* címet viselte, és a város mintegy tizenkét karakterisztikus építményét, illetve helyszínét mutatta be. Ezeknek az épületeknek alapját fekete körvonalas rajzok adták (Sós Gergő), és a veszprémi idegenforgalmi évadnyitón a vászonra felvitt fekete-fehér rajzok, földön elhelyezett ponyvára fektetve várták a tanodásokat és a vendégeket, hogy tetszésük szerint vad, élénk színekkel kifessék őket. A Tanoda-féle nagyméretű, tarkára kifestett tekercs egy nagyon vidám város emblemikus épületeiről ad látványos városképet. A kiállítás maga pedig egy jól végiggondolt terv alapos, szisztematikus megvalósítását bizonyította, amely bizonyára nemcsak ismereteket, de emlékezetes élményeket is adott a programban részt vevő gyerekeknek, és látni is tanította őket.

A Gombrich Tanoda magánvállalkozás, amelyhez sokszor csatlakoznak önkéntesek is, és a tanévben rendszeresen folytatott tevékenységet befogadta a Szilágyi Iskola. Ennek megvannak a jó (lehet pályázni például) és rossz (hagyományos, „szabályos” tanterem stb.) következményei. A korokhoz, stílusokhoz, irányzatokhoz és nevekhez kötött programoknál mozgalmassabbak és korszerűbbek azok a „szabálytalan” foglalkozások, amelyek szabadabb vizuális nevelési koncepció alapján, például a neveléstudományi folyóiratokban rendszeresen közölt progresszív szemléletű vizuális nevelést vagy a Bodóczy-féle kreatív – több megoldás is lehet helyes –, megoldásokat valósítanak meg.

Gopcsa Katalin

Mi ma a szampó?

Misztika és mitológia a kortárs finnugor irodalmakban. Bába Laura (ELTE Finnugor Tanszék) és Sirató Ildikó (OSZK Színház-történeti Tár) beszélgetése. Ünnepi könyvhét, Petőfi Színház, Veszprém, 2016. június 16.

Este hatkor kezdődik a finnugor irodalmas beszélgetés a színházban. Székek, közönségre várva, finnugor népzene (legalábbis azt hiszem) szól. 18 óra előtt pár perccel

érkezem, még nincs senki, röviddel 18 óra után már jön néhány érdeklődő, s végül az előadók is megérkeznek. Kilián László bevezetője után kezdődik a program, ami a Finnugor Kulturális Főváros 2016 rendezvényorozat eseményeként valósul meg a veszprémi könyvhéten.

Sirató Ildikó és Bába Laura könnyen egymásra hangolódnak. Megtudjuk, hogy mester és tanítványa viszonyban vannak. Rögtön szimpatikussá válnak, látszik a felkészültségük. Könyvek előkészítve, szemléltetésre, a székeken. Ppt-s illusztráció. Az előadásuk, a beszélgetésük kezdettől reflexív. Egyszerre beszélnek egymással, illetve kifelé, a közönségnek. Rögtön a szó problémája kerül középpontba: a szó a könyvről, a könyvben a szó. Az előadás során nemcsak a téma érdekessége dominál, hanem az arról történő megnyilatkozás problematikussága is középpontba kerül.

Az előadás címét adó szavak, a misztika és mitológia (talán) elsősorban a nyelvek találkozásaként, egymáshoz való viszonyaként válik leírhatóvá a beszélgetés során, amelynek kiindulópontjává a *Kalevala* válik. *Kalevala* régen és ma. Mit jelent ma a *Kalevala* a finnek számára? Egy biztos, fontos hivatkozási alapot, egy közös nyelvet, amelyből merítve egy új nyelvet lehet létrehozni. A finnek számára olyan ez, mint nekünk Petőfi. Ha megállítanak minket az utcán, hogy mondjunk egy magyar költőt, őt mondjuk. Ismerik a mű karaktereit, velük élnek, s megvan bennük a készlet, hogy tovább éltessek őket. S mi ma a szampó? Bizony egy hajógyár neve (is). Tehát a mítosz az „üzleti világban” is jelen van.

Az előadók rátérnek a *Kalevala* kontextusaira, s említik Kreutzwald *Kalevalá*-hoz hasonló észt gyűjtését, a *Kalevipoeget*, illetve Longfellow *Hiawatha* című művét. A mű széles hatástörténetét ismerhetjük meg, és a finnek kortárs „könyvtárába” vezetnek minket az előadók. A hagyomány szeretetét már a gyerekekben elültetik, híres kortárs könyv Mauri Kunnas *Kutya egy Kalevala* című műve, illetve a *Sankarit (Ifjú hősök)*, ahol Vejnemöjnen alakja rajzolódik ki másfajta olvasatban. Aino Kallas művében, *A farkasmenyasszonyban* is megjelenik a misztikus alap. Észt történet, ami az angol misztikus irodalomhoz kapcsolódik. A fantasztikus elemek mellett kidomborodik a realitás is.

Tovább evezünk Sofi Oksanenre (1977), akinek magyarra fordítója éppen az egyik előadó, Bába Laura. Az írónő finn gyökerekkel rendelkezik. Bába Laura beszél a legújabb, fordítás alatt lévő kötetről, a *Normáról*, amelynek főhősét szintén a misztika, az abnormalitás lengi körül. Az előadók olyan regényekből válogatnak, amelyek révén nyilvánvalóvá válik a finn irodalom témagazdagsága. Akad olyan regény, amelyben az ivóvíz veszélybe kerülése áll középpontban (Emmi Itäranta *A teamesternő könyve*), és olyan is, aminek jóslatai később valósággá váltak, elsősorban a környezeti problémák előrevetítésében (Risto Isomäki *Elsodort világok* című 2010-es műve az Atlantisz-mítosz magyarázata, továbbélése, továbbéltetése). Problémaérzés-

keny regényeik vannak, amelyek határokat feszegetnek: hogyan lehet megtörni a tabut, milyen mélyen lehet belemerülni a népi mitológia elemeibe, és hogyan csaphatnak át hirtelen realitásba úgy, hogy szemléletesen felmutassák a kettő együtt szerepeltetésének lehetőségeit (Andrus Kivirähk *Ördögös idők* című műve).

A kortárs finn regények tehát közös motívumkinccsel és problematikával rendelkeznek, amelyhez mindegyik hozzászól a saját újdonságát, megközelítési módját, s főleg azt mutatják meg, hogy a *Kalevalán* túl nincs vége a finn-észt irodalmaknak.

Tokos Bianka

Ahány ember, annyi szonett

Botár Attila költő *Kötődések* című szonettkötetének bemutatója a Művészetek Háza – Dubniczay-palota – László Károly Gyűjteményében, 2016. szeptember 8.

Barokk terem, zongoraszó, kristálycsillár, délutáni napsugarak. Azon gondolkodtam, van-e ennél megfelelőbb hely és időpont egy kötetbemutatóhoz. Negyedórával a kiírt kezdés után mindenki helyet foglalt. Csend lett, már csak a zongoraszót lehetett hallani. Itt volt az ideje az áthangolódásnak. Vagyis itt lett volna.

A problémák ugyanis már itt elkezdődtek. Körülbelül tíz másodperc alatt megkérdőjeleződött ennek a bevezetésnek – és egyébként az egész bemutatónak – a célja. Vajon tényleg a ráhangolódást szolgálta, ahogy azt később a moderátor Kilián László is magyarázta, vagy pedig a sajtó munkatársait kívánta segíteni a vágóképek elkészítésében? Ezt követően az Alig Színpad két tagja, Szabó Dániel és Nagy Ágoston terelte figyelmünket Botár Attila versei felé. Véleményem szerint a versmondás rendkívül nehéz feladat, így minden alkalommal kíváncsian figyelem, ha valaki erre vállalkozik. Ebben az esetben ez a vállalkozás meglehetősen felemásra sikeredett. Szabó Dániel kiállításában érezni lehetett a magabiztosságot, az értelmező előadásmódot, valamint az érdeklődést nem csak a művek, de az egész bemutató iránt is. Ez az érdeklődés pedig kitartott az egész műsor alatt. Hogy miért tartom fontosnak ezt kiemelni? Azért, mert talán ez hiányzott legjobban Nagy Ágoston jelenlétéből. Az előadásmódja is bőven hagyott kívánnivalót maga után – főleg az artikuláció és az értelmezés hiánya volt zavaró –, amikor azonban a moderátor és a költő szekciója következett, ő látható érdeklenséggel szemlélte néha a közönséget, néha pedig a terem jobb felső sarkát. A két előadó közötti kontraszt tette érdekesen kettőssé az est verses tartalmát.

Természetesen a bemutató gerincét a Kilián László és Botár Attila közötti beszélgetés – vagyis a beszélgetésnek szánt kérdezz-felelek – képezte. Én személy szerint felkészületlen érdeklődőként mentem a bemutatóra, és így az est után bizton állíthatom, hogy néhány anekdotán kívül még mindig semmit nem tudok a kötetéről vagy a költőről azon kívül, hogy a *Kötődéseket* szonettek alkotják. Úgy gondolom, egy kötetbemutatót nem célszerű interjú formájában lefolytatni. Sokkal értékesebb tud lenni, ha egy központi gondolatot kiválasztva, egy jól irányzott kérdéssel elindítjuk a társalgást, majd hagyjuk, hadd legyen belőle egy jó hangulatú beszélgetés. Azonban többválasztós kérdésekből és ugyanannak a kérdésnek – vagyis, hogy „miért pont szonett?” – sorozatos feltevéséből nem alakulhatott ki megragadható egész. A tervezett műsor végeztével a sajtó munkatársai még háromszor feltették ugyanezt a kérdést, a költő pedig többször tanúságát adta elmélyült tudásának, hiszen irodalomtörténeti példák tucatjaival tért ki a már először is feleslegesnek ítélt megközelítés elől.

Minden lehetőség megvolt ahhoz, hogy ez a kötetbemutató rendkívül izléses és elegáns program legyen. Azonban nem sikerült ennek megfelelő tartalommal megtölteni ezt a szűk másfél órát. Mindazonáltal ez semmit nem von le az elhangzott és kiadott művek értékéből.

Keszte Bálint

Kötődés, oldódás, elszakadás

Botár Attila: *Kötődések. Ave Regina*. Vár Ucca Műhely, Veszprém, 2016.

Kézbe simuló, melegbordó kötet, szívhez simuló, lelket melengető versekkel, melyek lassú olvasásra, gyakori meg-megállásra, újraolvasásra készítetik az olvasót. A töprengés már a cím és alcím párosával és a Benkő T. Sándor által tervezett borítóval kezdődik: *Kötődések – Ave Regina*. Milyen asszociációs láncot és milyen várakozásokat indítanak el ezek együttesen? Mély emberi kapcsolatok, érzelmek, szeretet és szerelem, áhítat, finom rezdülések...

Kötődések, mondja a cím, és én a képre nézve azonnal továbbgondolom – vagy inkább csak érzem? –, hogy a kötődések mennyire magukban rejtik az oldódás és elszakadás lehetőségét is. Elszakadás, mert emberek vagyunk, elszakadás, mert változunk, elszakadás, mert mulandók vagyunk.

És mit kapunk az előzetes várakozáshoz képest a közel száz szonett olvasása közben? Először is néha visszafogottsággal leplezett, mégis rendkívül intenzív érzelmeket, odaadást. Részekbe rejtett egészet.

Megható, szelídségükben is erős kötődéseket. „Kezembem aludt el kezéd” – milyen finom, intim verskezdet, ahonnan néhány sor alatt eljutunk a teljes odaadáshoz: [csuklód gyantaillatát].

Kapunk egy nagyon színes világot: színeset a szó szerinti értelemben is, hiszen a kötetet végigolvasva az egyik maradandó benyomásom, hogy mennyire tudatosan és odafigyelve, mennyire sokrétűen vannak jelen a kötetben a színek. Hányszor találkozunk a kék különböző árnyalataival, vissza-visszatér a sárga és az arany, ami soha nem a hideg ékszereket idézi, hanem a fák törzsének színét vagy a délután hangulatát, a zöldnek kórusa van – és bizony, megkerülhetetlenül ott van a barna és a szürke is. Az utalások szintjén is átszövik a kötetet a színek: hó, szikra, parázs, vér stb. De színes a kötet a szó átvitt értelmében is, mert a műfaji egységesség gazdag gondolatúsággal ötvöződik. Talán nem véletlen az sem, hogy a kötet első mondata ez: „Másik színem vagy” – másik színem, azaz a kötet egészének ismeretében a nélkülözhetetlen másik énem, a kiegészítőm, akihez nem csak kötődöm, hanem hozzálényegülök.

Egyáltalán nem meglepő, hogy a vidéken élő költőnek mennyire természetközeli a látásmódja. Egy idő után már tudatosan kerestem, hogy hol egyértelműen kimondva, hol utalásokkal, milyen képekben és metaforákban bukkannak fel az évszakok, elsősorban a nyár, természetesen szoros összefüggésben az előző bekezdésben említett sokszínűséggel. És Botár Attilán kívül vajon ki kapcsolná így össze a rigók hajnali ébredését modern korunkkal?

„Fogadásokat kötnek a rigók a juharlombban, hogy ki éri el előbb, ki lel ott jobb kapaszkodót a kondenzcsík huzalján”
[magas, mély-pogány]

Nem véletlenül idéztem épp ezt a verset, azt hiszem, nekem ez lett a kedvencem a kötetből.

Nem esett szó még eddig a kötet egyik nagyon fontos témájáról, az időről, annak múlásáról és saját mulandóságunkról, vagy, hogy ismét Botár Attilát idézem, a Nagy Fonákról. Egy életkor után valószínűleg mindannyian szembesülünk ezzel a kérdéssel, de kevesen vannak, akik képesek rá, hogy a szonettforma által kikényszerített tömörséggel és átvittséggel beszéljenek róla. Sokszor szinte nem is tudjuk eldönteni, hogy pontosan kit jelöl az egyes szám második személy az idő kontextusában, egy szeretett embert, pl. [bár július van], vagy esetleg már egy magasabb dimenzióban járunk, pl. [magas, mély-pogány].

„Te ki vagy?” – kérdezi Botár Attila a kötetben. Nem tudom, de a verseket olvasva talán közelebb jutottam a válaszhoz.

Schreiber Márta

Rajtunk a jel

Brassai Zoltán: *Megérkezni és itt maradni*. Vár Ucca Műhely, Veszprém, 2015.

Brassai Zoltán legújabb kötete 2015-ben jelent meg a veszprémi Vár Ucca Műhely kiadványaként. Címe, *Megérkezni és itt maradni* tematikusan utal a kötet fő szervező motívumára, Veszprémre.

Kovács Gábor Zoltán 1984-ben kezdett el Veszprémben, a Lovassy László Gimnáziumban tanítani. Írásait Brassai Zoltán néven jegyzi. Veszprémhez való viszonyának kezdetét a kötetben két szövegben is megörökíti, egyrészt a kötet címadó *Megérkezni és itt maradni* írásában, másrészt pedig Géczy János *Nyom* című Veszprém-esszéjének kritikájában. Veszprémet befogadó városként éli meg, utalva ezzel szintén Veszprémben élő pályatársainak jelentős részére, akik ideköltözve igyekeztek a város szellemi és művészeti életét fellendíteni. „Veszprém akkor most befogadó vagy kibocsátó város? Ha a magam érdeklődését, a kulturális, művészeti életet nézem ma, akkor muszáj hálásan elrebeognem: befogadó. Otthonhoz, munkához, ihletadó helyhez, barátokhoz, menedékhez jutottunk itt, jöttünk bár Szegedről, Mosonmagyaróvárról, Erdélyből, a Vajdaságból, háborúk idején, vagy éppen Nyitráról, Monostorpályiból, sok-sok helyről.” (45.)

A könyv fókuszpontja Veszprém, a szövegek a városról szólnak, vagy éppen ott íródtak, jelentek meg. A tanulmányok, kritikák témái ugyanakkor szerzteágazóak, sokrétűek.

A kötet gerincét a *Vár Ucca Műhelyben*, az *Ex Symposionban* vagy éppen a *Sédben* megjelent könyvkritikák adják. Nem pusztán egyes alkotásokról olvashatunk kritikákat, hanem képet kaphatunk az egyes szerzők egymás után megjelenő köteteiről is azáltal, hogy több kritika is bekerült a kötetbe egy-egy íróról. Závada Pál *Milota és Természetes fény*, Parti Nagy Lajos *Hősöm tere és Fülkefor és vidéke*, Spiró Magtár, *Feleségverseny* és *Diabolina* köteteiről megjelenő írásokat összevetheti az olvasó, egyfajta folytatólagos képet kapva Brassai véleményéről is. Több esszé is megjelenik a kötetben, többek között Mikszáth regénysorozat-szerkesztői munkásságáról vagy az *Ányos-próza* és a fiktív levél műfajának viszonyáról.

A többi szöveg a veszprémi életet kívánja bemutatni, vagy éppen arra reflektál kultúrtörténeti szempontból, erre példa a Galhardus de Carceribus francia származású veszprémi püspök körüli vitát bemutató rövid szöveg.

Visszatérő motívum a kötetben Géczy János alakja, a szerző hozzá fűződő viszonya, valamint Géczy alkotói tevékenysége is. „Veszprémben nézz szét, keresd meg a szögedieket, mondta a Mester; nem merem a birtokos személyjelet használni, hisz annyiunk Mestere, így nagybetűvel. Keresd meg G. J.-t, tette hozzá” (45.), illetve

„Megindult az önszerveződés: létrejött egy művészeti társaság, egy megyei hatókörű képzőművészeti csoport, céh, a célkitűzések reálisnak is tünnek. Minőség, egymás eredményeinek megismerése, értékelése és bírálata. Ennyit csak el lehet várni az alkotással foglalkozóktól; műveltség, ismeretek, saját magunk megmérése. Nem akarok neveket írni, de itt ki kell mondanom, mekkora szerepe volt Géczi Jánosnak az alapításkor.” (67.) Költői világáról három írása szól, egy áttekintő tanulmány Géczi költészetéről („...egyetlen szerelem görcsös akarása” *Anyagi és verbális mikrouniverzum: Géczi János költői világa*), illetve két kritika („Az idő túlzottan szűk” *Géczi János új verseskötete apropóján*, illetve *Nyomkeresés*). Költészetét úgy jellemzi, hogy „Géczi olyan alkotó egyéniség, aki gyakorlatilag valamennyi műfajban keresi az önkifejezés lehetőségeit.” (51.), illetve „[...] előre le is szögezhetjük, hogy Géczi János sokműfajú íróvá vált, aki, mivel saját vallomása alapján szinte pályája kezdetétől fogva könyvműveket akar megalkotni, a kötetekben előszeretettel helyez egymás mellé, sőt egy műbe is verset, képverset és prózát, esszét, lírát, epiko-lírát és epikát. Legfőképpen pedig műfajokat alkot, illetve értelmez át.” (52.) Kiemeli, hogy hozzá hasonlóan Géczi életművének java szintén Veszprém vonzáskörzetében keletkezett, nyelvezetében is folyamatosan megalkotva a várost. *A visszavont tekintet* kötetről írt kritikájában szintén a műfaji besorolhatóság problémáját emeli ki, könyvműként aposztrofálva a verseskötetet. Ez a jellegzetesség a *Nyomkeresés* című kötetben is felfedezhető.

Brassai kötete révén az olvasó betekintést kaphat a veszprémi kulturális és irodalmi élet főbb sajátosságaiba, folyóirataiba. Nyelvezete egyszerű, világos és letisztult, érezhető, hogy minden általa felvetett téma közel áll hozzá, legyen az irodalom, vagy éppen egy érdekesség, sajátosság Veszprém életéből, múltjából. Számomra csupán a kötet felépítése zavaró. A szövegek sorrendje, egymásutánisága esetlegesnek tűnik, hiányolom a felismerhető központi szervező erőt, legyen ez akár műfaji szétválasztás, akár a szövegek megjelenési sorrendje. Olvasás közben sokszor éreztem emiatt csapongónak, lapozgatni kellett a szövegek között, hogy egy-egy megkezdett témát folytatólagosan lehessen olvasni. A kötet legerősebb szövegeinek a saját gondolkodását, irodalmi létét meghatározó Ilia Mihálylyal folytatott interjút, illetve az arra való reflexiót érzem. Sajátos, egyéni hang tükröződik mindkét írásban, ami a többi szövegben csak néha, pár bekezdés erejéig bukkan fel. „Talán még azt is mondhatnám, hogy rajtunk a jel: nem a homlokunkon, hanem belül. De észrevehetően. Hamar megtaláljuk a közös hangot a megismerkedés után. Mert ugyanaz a fontos a számunkra, az irodalom, a művészet, méghozzá anélkül, hogy valamely irányzat, legyen az politikai vagy más, elsötétítené látásunkat. Nem azt mondom, hogy nem tévedünk, nem vitatkozunk, hanem hogy az érvek közé nem lopakodik be a fenti elfogultság. A minőséget keressük, azt próbáljuk felmutatni.” (194.)

Brassai Zoltán *Megérkezni és itt maradni* kötete kitűnő olvasmány, amely, bár szervezően kötődik Veszprémhez, mégsem csak az itt élőkhez szól.

Gyórfi Anna

Folyóirat-láttelek

Folyamatok, törésvonalak, elmozdulások. Előadások és tanulmányok a magyar folyóirat-kultúráról. Szerk. Ladányi István és Pintér Viktória. Sziveri János Intézet – Gondolat Kiadó, Veszprém – Budapest, 2016.

Folyamatok, törésvonalak, elmozdulások. Előadások és tanulmányok a magyar folyóirat-kultúráról – a cím is jelzi, hogy nyitva hagyott, összefüggéseket kereső kötettel jelentkezett a veszprémi Sziveri János Intézet. A szövegek egymásutánisága, tematikus blokkjai mentén részben kitapintható az intézet 2012-ben kezdődő, a kortárs folyóirat-kultúra és irodalom kutatására fókuszáló tevékenységének nyomvonala.

Évi rendszerességgel megszervezett tanácskozások kronologikusan szerkesztett változatát olvashatjuk olyan kérdésfelvetések mentén, amelyek nem csupán a magyar folyóirat-kultúra és irodalmi nyilvánosság történeti, szociokulturális, gazdasági, kultúrpolitikai és mediális beágyazottságára mutatnak rá, hanem azokra a kihívásokra is, amelyek a nyomtatott és online periodikumokat érintik a kultúraközvetítés platformjainak mediális átrendeződése folytán.

Az első tematikus blokkokban a felkért előadók szövegeit hozzászólások követik, a kötet heterogenitása (az esszé felé hajló előadás-átiratoktól a lábjegyzetel tanulmányokig) ezzel is magyarázható. A könyv a tanácskozás műfajilag befoghatatlanabb beszédmódjához áll közelebb, ez viszont nem hátrányként érthető, hiszen így éppen a dialogicitás, az eltérő perspektívák felé nyitás, a kérdések állandó áthelyeződése mutatkozhat meg, esetenként az önvizsgálat lehetőségével (pl. milyen funkciót ellátó folyóiratokra lenne szükség?).

A tanácskozások egy részének „átirata” [*A folyóirat mint az irodalmi és társadalmi nyilvánosság tere* (Losonczi Alpár, Mészáros Sándor), *Folyóirat és vizuális kultúra* (Szombathy Bálint), *Anyországi/határon túli folyóiratok, földrajzi terek – kulturális terek, közép-európai beágyazottság* (András Sándor), *A magyar folyóirat-kultúra lehetséges kutatási irányai és módszerei, problémái. Digitalizálási, archiválási tapasztalatok, feladatok* (Moldován István)] hozzáférhető a Sziveri Intézet honlapján, a *Folyóirat*

és online nyilvánosság anyaga pedig az *Iskolakultúra* online felületén érhető el, ezért inkább néhány, a szerkesztésből is következő kapcsolódási pontot emelnék ki. Az íráskor egymásmellettsége folytán például komplementer viszonyulásmódok válhatnak láthatóvá az éppen zajló és a folyóirat-kultúrát is érintő mediális, szociokulturális, olvasásszociológiai feltételek átrendeződése kapcsán. Milián Orsolya a magyarországi filmes folyóiratok és a digitális nyilvánosság kérdését vizsgálva többek között olyan „közönségteremtő és -megtartó technikákra” reflektál, amelyek a netgeneráció átrendeződő (és nem felszámoló!) olvasási szokásaira is érzékenyek (miként lehet a digitális közeg kínálta terjeszthetőség, interakció, kritikai visszacsatolás, multitasking, illetve multimedialitás lehetőségeit úgy alakítani, hogy a huszonevűek is a periodikumok „felvevőpiacának” aktív alakítóivá váljanak, és a folyóirathonlapok funkciója ne a nyomtatott tartalmak online tárolásában merüljön ki). Faragó Kornélia, miközben a hálózati kultúra kínálta kapcsolatteremtési lehetőségeket értékeli, komplementer módon rendeli ezek mellé a személyes, „fizikai-érzelmi érintettség” is lehetővé tevő közösségteremtést, és az online folyóiratok szimultán „időhelyei” mellett a nyomtatott folyóiratok periodikus időstruktúráját és az ehhez kapcsolódó szerkesztői, illetve olvasói gyakorlatokat véli megtartandónak.

Az éppen zajló mediális, kulturális átrendeződésekre reflektáló részek mellett olyan írásokat is kínál a kötet (András Sándortól, Dánél Mónikától, Balázs Imre Józseftől), amelyek a kiadás szempontjából már lezárt, ám hatását, (irodalom)történeti helyét tekintve újraérthető folyóiratot, a Washingtonban publikált *Arkániumot* vizsgálják. A kötetnek ez a része többek között azt jelzi meggyőzően, hogy egy folyóirat (és ez esetben az ún. nyugati magyar irodalom) recepcióját vagy ennek hiányát diagnosztizáló, illetve a művek, folyóiratok irodalomtörténeti helyét újrakontextualizáló kérdésfelvetés (hatás)történeti, esztétikai, szociokulturális, kultúrpolitikai, ideológiai szempontok bevonásával válhat árnyalttá és tétellel bírónak (Dánél). András Sándor (az *Arkánium* szerkesztője és a nyugati magyar emigráció irodalmi életének aktív alakítója) személyesebb hangú írását olvasva pedig egy szerteágazó irodalmi kapcsolatháló mellett a folyóiratok, illetve műhelyek irodalom-, tudomány- és közösség-szervező funkciója válik érzékelhetővé.

Losonczi Alpár a kötet egyik írásában (az aktualitáshoz odaforduló) folyóirat-kultúrát egyfajta demokraciáfel-tételnek tekinti: „semmilyen demokracia nem virágozhat, amennyiben nincs élénk, sokféle figyelő folyóirat-kultúra, amelyben nincsenek különféle szerzők, akik tanúbizonyságot tesznek korukról” (102.). Jelen kötet a magyarországi nyomtatott és online periodikumokat érintő forráskivonások idején a folyóiratok kultúrateremtő, -értelmező és -közvetítő szerepét tárgyalja – esetenként (ön)kritikai reflexivitással, több

(pl. irodalomtörténeti, esztétikai, társadalmi, intézményi, kulturális piaci, finanszírozási, szerkesztéspolitikai stb.) szempontot is felvillantva. Törésvonalakra, folyamatokra, összefüggésekre kísérel meg rámutatni, és ez mindenképp figyelmet érdemel.

Sándor Katalin

Szabad péntek, szabad szombat, szabad iskolaválasztás?

Berényi Eszter: *Az autonómiától a szelekcióig – Az iskolaválasztás jelentése a rendszer-váltás utáni időszak magyar közoktatásában.* Gondolat Kiadó, Budapest, 2016. [Vniversitas Pannonica 32.]

Gyakorló nagyszülőként nemrég szembesültem azzal, hogy milyen nehéz dolog egy kisiskolást átíratni városon belül az egyik iskolából a másikba. „Szabad iskolaválasztás van”, mondta a leányom, amikor megbízott a feladattal. A helyzet ennél jóval bonyolultabb, de talán segít a szakirodalom!

A Gondolat Kiadó (és a Pannon Egyetem) Vniversitas Pannonica kismonográfia-sorozatának 32. köteteként jelent meg Berényi Eszter *Az autonómiától a szelekcióig* című kötete. A Pannon Egyetemen már több éve oktató szociológus szerző egy ma is aktuális kérdéssel, a szabad iskolaválasztás megítélésével foglalkozik.

A 144 oldal terjedelmű kis kötetben a szerző nem csupán egy esettanulmányt közöl, hanem alaposan körülírja a témát. Bemutatja a szakterület közpolitikáját, úgy is mint a szociológia tárgyát, majd az elméleti bevezető után a szabad iskolaválasztás közpolitikáját elemzi korábbi kutatásai alapján. (A kötet épít a szerző korábbi írásaira is, így például az Eröss Gáborral és Neumann Eszterrel közösen szerkesztett *Tudás és politika* című kötetre.)

A könyvecske nagyobbik fele az oktatáspolitikai ma is aktuális kérdésével foglalkozik. A magyar közoktatási rendszer átszervezése kapcsán megfogalmazott célkitűzés az egyenlő lehetőségek biztosítása minden egyes tanuló számára. Így – alapesetben – a szülő abba az iskolába írathatja be a gyermekét, amelyik körzetbe tartozik. Ez szembe megy a rendszerváltás utáni nagy vívmánnyal, a szabad iskolaválasztással.

Ma az állami rendszert csak akkor lehet megkerülni, ha egyházi vagy pedig alapítványi iskolába íratják a tanulót. Az ezzel kapcsolatos problémákkal természetesen még nem tudott foglalkozni a szerző, de az általa ismerttetett kutatás jól rámutat

az alapproblémára: vagyis, hogy mennyiben erősíti az iskolarendszer a társadalmi szelekciót, illetve miképp befolyásolja ez a szülői autonómiát.

A kötet legérdekesebb részei a kutatás „puha eredményeit” illusztráló betétek. Szinte szociografikus igényességgel illeszti be a nagyon is komoly tudományos elemzésbe az irányított interjúk legérdekesebbnek és legjellemzőbbnek talált párbeszédeit. Még a kognitív disszonancia jelenségét is tanulmányozhatjuk, amikor meggyőzi magát egy szülő, ugyan miért is jó, hogy a gyereket nem az elit, hanem a sportos osztályba vették fel. „Legalább egészséges lesz a gyerek!”

A terepkutatás 2002 és 2006 között zajlott (természetesen vannak újabb interjúk, amelyek 2007 és 2010 között készültek, de az oktatáspolitikai azóta radikális változáson esett át), épp ezért nagyon tanulságos lenne összevetni a mai helyzettel. Semmiképpen sem állíthatjuk ugyanis, hogy Berényi Eszter gondolatai aktualitásukat veszítették volna. Sőt!

Maga a kötet fontos kiindulópontja lehetne egy helyi kutatásnak. A szerző ehhez minden lehetőséget biztosít. A kötet a mellékletében közli a „februári adatok” fedőnevű kutatás kérdőívét, s ezzel nagy segítséget nyújt a társadalomkutatással foglalkozóknak. (Különös tekintettel a politológia, a pedagógia és a különféle társadalomtudomány szakos hallgatóknak.)

Amit hiányoltam, de amit a terjedelem nyilvánvalóan nem engedett meg: még több táblázatot és adatot, oktatási statisztikát, amelyek leírták volna, hogy az adott időszakban hová hányan jártak iskolába, tehát hogy mik voltak a vizsgált alapkasság jellemzői. Érdemes lett volna azt is megfogalmazni, hogy miképp lehetne folytatni a tudományos munkát, mit kellene még „megkutatni”.

A kötet így is nagyon inspiráló, hiszen mind az elméleti, mind a gyakorlati tárgyak oktatásához hasznosítható, de egyben izgalmas olvasmány is lehet minden értelmiséginek. Az e témával foglalkozó országos és helyi politikusoknak viszont akár kötelező irodalom is lehetne. De ne legyenek illúzióink. Azzal is beérem, ha az egyetemet, főiskolát végzett szakpolitikai tanácsadók elolvassák a kötetet.

Néhány szó a szerzőről, hiszen ezen a néven a geográfus dinasztia sarjaként egy másik fiatal kutató is működik. A mi Berényi Eszterünk az egyetemi tanulmányait Budapesten végezte, az ELTE Szociológiai Intézet szociológia szakán. 2014-ben az ELTE Társadalomtudományok Karán védte meg doktori disszertációját. Dolgozott ugyanitt tudományos segédmunkatársként (2002–2004, illetve 2008–2011 között), a Mobilitás, majd a Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet Ifjúságkutató Irodájában kutatóként (2005–2011), de az Oktatáskutató- és Fejlesztő Intézetben kutató-elemzőként (2013–2015) is szerzett tapasztalatot. 2013-tól a Pannon Egyetem oktatója. Több oktatásszociológiával és oktatáspolitikával kapcsolatos kötet és cikk szerzője, társszerzője, szerkesztője.

Agg Zoltán

A vöröskő

Kovács Endre: *A vöröskő, Alsóörs Község Önkormányzata, 2016. Színes fotóalbum az Alsóörsön élő és alkotó fotóművész, filmrendező dokumentarista, könyvtervező felvételsorozata, Balogh Elemér, Papp Zsuzsanna és Bartuc Gabriella bevezetőjével*

Faragott köveinkben a történelmünk. Valahány darabban ott ragyog vagy rejtőzik a múlt. Sokat megélt tisztes eleink munkaságáról, küzdelmeiről, sikereiről regélnek patinás kömlékeink. Talányok, titkok, legendák őrizői. Minden megmunkált, megfaragott, falba, bástyába, útba, szolgáló helyére illesztett kő beszél hozzánk. Évezredek, évmilliók, a *homo faber* óta...

Tájékunkon már az őseink megvetette lábát. Máig római utak kereszteszédésében élünk. Forgalmos volt a népvándorlás korában e környék, és honfoglalóinkat is idevonzotta a Kárpát-medence. Otthonra találtak. Azóta örzi ezredéves történelmünket e föld. Őskori, római és Árpád-kori emlékeket, alapfalakat, oszlopokat, faragványokat, iratos köveket, szobormaradványokat, sírokat. Magunkra lelhetünk névemlékeink idenyúló gyökereiben: Kövesd, Nemeskövesd, Balatonkövesd, Kü-koporsó, Kűszöborr, Kővágóörs, Alsó-Eörs... Örs régi törzsnév, kabar-török-magyar eredetű.

Mintegy 300 millió éve, a geológiai ókor perm időszakában keletkezett az Európát is átszelő Variszki-magashegység. A külső erők lepusztították, koptatták, s ennek következtében alakult ki a ropant tömegű vöröskőzet-főhalmozódás. Balatonalmádi, Alsóörs, Csopak, Szepezd, Révfülpő táján még a felszínen, délnyugat felé aztán mind mélyebben e vetület. Időálló, jól faragható, kiváló építőanyag. Máladékan hatalmas erdőségek nevelkedtek és világrangú borok teremnek. Ősanyag. Meghatározza, gazdagítja a táj arculatát. Vasoxid-tartalmától vörös termőföldünk színe is. A Balaton-környék látványába, hangulatába sajátosan belejátszik a vöröskő, a ritka vörösföld fénytörése.

Századokon át ebből épültek hajlékaink, útjaink, készültek eszközeink, díszítőtárgyaink. Határmezsgye, malomkő, mozsár, köszörűkő, virágtartó, kútkáva, itató, kerékvető, kapubálvány. Idejekorán fölfedezte a képzőművészet is.

E kőből rakták az Itáliát Pannoniával összekötő római utat, építették templomaikat, lakóházainkat, vízre néző szőlőbeli pincéinket. Európa-híres késő gótikus Török-házunkat, az első dunántúli magyar nyelvű kőszínházat Füreden, a budapesti Déli pályaudvart, Kossuth-szobrunk talapzatát, az egykori észak-balatoni vasútvonal támfalait, áteresztő hídfőit, az alsóörsi Csere-hegyi kilátót, Endrődi Sándor obeliszkjét. Ebből emelték oszlopok,

ívek, rozetták gazdag pompázatával ékes Károly-templomunkat. Kis méreteiben is nagyra törő építészeti remek, évszázada gyönyörködhetünk lenyűgöző részletein, ciklop- és kváderkövein, tartópillérein. Fölszökő falait íves ablakok törik meg, díszes párkányzatok, konzolok, vízköpők, finom boltívek, falifülkék. Kőfejtők, faragók, kőművesek, ácsok művészi remeke. Kőbe álmodott arány és mérték. Áldott alkotás.

Együtt él itt az ember a természettel. Az emberformáló táj és a tájformáló ember alkot egészét. Költőink is arra hajlítanak bennünket, hogy öleljük magunkba a Napnak kitárt eget. Figyeljünk az itt hangzó ízes dunántúli szóra. Tárjunk keblet e nagymúltú vidék friss levegőjének, élvezzük a lélek és a szellem együttes sugárzását.

Otthonról mindenüvé, az iskolába, templomba, hősi emlékművekig, életünk minden útjára kísér bennünket a kő. Falunkban mára számtalan helyütt kultikus emlékek, gazdag formakincsbe nemesegett alkotásokká minősültek stílust, hagyományt teremtő mestereink jóvoltából. Akik szépérzéssel gyarapítják helységünk arcát, településképzését. A megkerülhetetlen benső parancs szerint: Mindenkor jól ellátni a mesterséget! Példák, melyek révén fölény magasodik otthonunk, szülőföldünk méltósága. E kövek által bekalandozhatjuk a hazán belüli szűkebb haza megejtő zugait, meghitt tereit és a mindig fényben fürdő parti részeket. Ahol értékteremtő munkában verejtékeztek eleink s ahová magunk is tartozunk. Időmarta, csorbult voltukban is méltó alkotásokra csodálkozhatunk. Vallás, kultúra, népességtörténetünk tanúköveire. Oltalmunkra érdemes darabok.

Olvasván, forgatván könyvészeti ritkasággá avatódik ez a gazdag színértékű, gondosan szerkesztett, kényes igényű nyomtatott könyv. Kovács Endre tökélyvel adja vissza évtizeden át gyűjtött értéktárra rögzítéseit. Rádöbbenünk: számolatlan érték birtokában vagyunk a Balatonnál és környékén.

Korántsem véletlen, hogy Kovács Endre munkájához Alsóörsön kapta az indíttatást. Itt van e kő bányászatának, eredendő megmunkálásának, kultuszának legrégebb, mindmáig hatékony ápolása. Elénk hozta a fotóművészet kimeríthetetlen lehetőségeivel, a formák láttató erejű megragadásával évmillió kőkincsünk kimondatlan szépségeit. Egyszersmind öröme hangol bennünket, ha e kőre, ebből emelt építményre, alkotásra, akárha csak egy kerékvetőre is essék tekintetünk.

Érdemes munkájával Kovács Endre az alsóörsi permi vörös homokkővet beemelte a fotóművészetbe. Finom művű látványközlése révén a fotóművészet költészetébe!

Albrecht Sándor

Múltunkat Őrzi

Veszprém Megyei Helyismereti Gyűjtemény. Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Veszprém

Az Eötvös Károly Megyei Könyvtár legtávolabbi – és legcsendesebb – zugában van az a dokumentumgyűjtemény, amelyik őrzi a városnak és a megyének a múltját, talán ugyanúgy, mint a „világ végén” a királyi pár. És ugyanúgy idetalálnak a múltat kutató emberek, mint azok, akik épített múltunkat keresve végigmennék a Vár szűk utcáján egészen a szoborpárig, hogy szemükkel végigpásztázhassák a várost a viaduktól a Jutasi úti panelekig, majd a múlt század harmincas éveiben kialakuló, családi házakkal betelepült „Újtelepig”.

Ezt az örökséget is őrzi számunkra a Veszprém Megyei Helyismereti Gyűjtemény, amellyel, hogy az írásokban rögzített emberi sorsok, élettörténetek, intézmény- és szervezettörténetek gyűjteménye mind hozzájárul ahhoz, hogy betagozódva a majdan bizonyára elkészülő városi és megyei monográfiába, ott apró, de mégis fontos mozaikdarabokként járuljanak hozzá egy összefüggő kép kialakításához.

Hogyan jött létre ez a gyűjtemény? Már a 19. század utolsó harmadában a Veszprém tanító Ivánfi Ede piarista szorgalmazta egy múzeumegylet megalakítását, amire végül 1902-ben került sor. Ugyanezen év december 2-án a vármegye elhatározta és elrendelte a *Veszprémvármegyei Múzeum és Könyvtár* megalakítását. 1903-ban érkezett az első nagyobb könyvgyűjtemény: adományozója Hornig Károly, az egyházmegye megyéspüspöke volt. Innét számítható annak a szűkebb pátriánk ismeretét és múltját tartalmazó dokumentumgyűjteménynek a kialakulása, melynek egyes darabjai ma is ott vannak az azokat őrző polcokon.

A viláégések után és egy teljesen más társadalmi berendezkedésben még a múzeum épületében alakult meg 1952-ben a megyei könyvtár. Tevékenységi körében már akkor különleges feladatként jelölték meg a megyére, a „tájra” vonatkozó irodalom gyűjtését (beleértve az olyan dokumentumokat is, mint a kéziratok, plakát, nyomtatvány stb.). 1963-ban már szabályzata is volt a helytörténeti gyűjteménynek, ami megfelelt az egy évvel későbbi (1964) művelődési miniszteri határozatnak is. Amikor 1968 augusztusában a könyvtár – felvéve Eötvös Károly nevét – új helyre, a felújított püspöki jószágkormányzóság épületébe költözött, megtörtént a múzeumban lévő helytörténeti-helyismereti gyűjtemény szétválasztása is, aminek szempontjaira ma már nehéz visszakövetkeztetni. Tény, hogy ezt követően szisztematikus gyűjteménygyarapítás folyt, olyannyira, hogy a könyvtár helyismereti könyvtárosi feladattal megbízott munkatársai rendszeresen látogattak szerzeményezési céllal a budapesti

antikváriumokat, és ott voltak azokon a könyvaukciókon, ahol Veszprém megyei dokumentumok is szerepeltek az árverésre beadott anyagok között.

A következő jelentős változást a Komakút téri épület 1998-ra történő teljes átépítése jelentette. Ekkor került a helyismereti gyűjtemény a második emeleti olvasóterbe. Ez a korszak részben az értékes gyűjtemény állományvédelmi hiányosságai (hőmérséklet, páratartalom, fényviszonyok stb.), részben a kutatók panaszaival (pl. a nyitott lépcsőház zaja), illetve a pótolhatatlan veszteségek (rongálás, lopás) miatt 2003-ra lezárult, azóta a mai helyén hozzáférhető a megye és a város múltját őrző dokumentumok.

A helyismereti gyűjtemény alakítása, feldolgozása és az abból történő olvasói szolgáltatás, csakúgy mint más szak- és tudományos könyvtárak esetében, megfelelő tudású szakemberek meglétét tételezi fel, hiszen ahhoz, hogy az olvasó – és ebben az esetben főként helyismereti kutatókról, illetve helytörténészekről van szó – igényeit a kívánt szinten lehessen kielégíteni, a gyűjtemény átfogó ismerete szükséges az ott dolgozók részéről. Ahhoz viszont, hogy az itt dolgozók a szükséges ismereteknek a birtokában legyenek, az új munkatársaknak át kell adni a gyűjtemény teljes vertikumára vonatkozó tudásanyagot, ami időigényes feladat, és lássuk be, erre a türelmet, precizitást igénylő, és a kis részletekre is figyelő munkához nagy empátia kell, és persze szükség van olyan vezető szakemberre is, akitől mindezek el is sajátíthatók.

A gyűjteményben meglévő és szerencsére folyamatosan bővülő számítógépes adatbázisok használata már egyszerűsíti/egyszerűsítheti a kutatómunkát, ám az egyes adatbázisokból értelemszerűen csak azok az ismeretek vehetők ki, amit – folyamatos ellenőrzés mellett – előzetesen bevittek. Az idő- és szakemberigényes munka után az ellenőrzés elmaradása viszont jelentősen ronthatja az adatbázis értékét.

Noha a helytörténeti gyűjtemény szolgáltatásai számszerűen nem vehetők össze a megyei könyvtár olvasói részlegének kölcsönzési adataival, mégis érdemes bemutatnunk az elmúlt évek adataiból kiolvasható tendenciát.

A folyamatosan és szakszerűen gyarapodó helyismereti gyűjtemény állományában egy friss, 2016-os adatközlés szerint közel 17 ezer könyv, továbbá 100 körüli kurrens folyóirat áll az olvasók rendelkezésére, a lezárult, retrospektív állomány 700-ra tehető. (Az adatsorokat Szabóné Vörös Györgyi, a gyűjtemény vezetője bocsátotta rendelkezésemre, amit ezúton köszönök.) Jelentős a különböző pályázatokból származó, az iskolai tevékenység során keletkező munkák, vagy konferenciákon, egyéb rendezvényeken elhangzó előadások kéziratosa, számuk meghaladja a 6300-at. A százezerhez (98 971!) közelítő darabszámú az aprónyomtatvány-gyűjtemény. Mindezekhez csatlakoznak a térképek, digitalizált képeslapok és fényképek, helyismereti videók. Ezeknek csak bizonyos, bár egyre növekvő hányada érhető el

a könyvtár honlapján keresztül, többségük csak személyes jelenlét során tanulmányozható. Ha csak a napi rutinhoz tartozó referenz kérdések számát nézzük, akkor 2005-től figyelve az adatokat, a következő számértékeket rögzíthetjük: 2005-ben személyesen elmondott kérdés 675 esetben volt, a telefonon kért tájékoztatások száma 37, e-mailben küldve 43 esetben érkezett tájékoztató kérdés. Ugyanezek a számadatok 2010-ben: 524, 57, valamint 121; a 2014-es esztendőben pedig: 543, 43 és 164. Ugyanebben a három évben a kézbe adott folyóirat-kötetek száma: 657, 1034 és 1426.

A helyismereti gyűjtemény értéke és az itt folyó szakmai tevékenység minősége igazából a kutatók munkájának végtermékében, a publikációkkal értelmezhető. Ha ilyen szempontból vizsgáljuk az eltelt évek napi munkáját, megállapíthatjuk, hogy rendkívül nagy azoknak a Veszprém városi és Veszprém megyei témákkal foglalkozó dokumentumoknak a száma, ahol a jegyzetekben rendre ott találjuk azokat a forrásokat, melyek az Eötvös Károly Megyei Könyvtár Veszprém Megyei Helyismereti Gyűjtemény állományában szerepelnek.

Érdekes volt megfigyelni, kik a használói ennek az értékes adatbázisnak. Elsősorban azok a kutatók, akik a város vagy a megye múltját szeretnék feltárni, például valamelyik híres vagy hírhedt személy életének a kutatói, esetleg eseménysorok, szervezetek működésének kutatói. Rendszeresen járnak ide Veszprémben vagy másutt tanuló középiskolások, főiskolások, egyetemisták, doktoranduszok is, akik házi dolgozataikhoz, szakdolgozataikhoz, kutatásaikhoz keresnek témát és/vagy irodalmat. Bizonyára nem elhanyagolható azoknak a veszprémi polgároknak a száma sem, akiknek talán egy, a *Veszprémi Szemle* várostörténeti folyóiratban vagy másutt olvasott írás keltette fel a figyelmét a város történetének egy-egy jól definiált szegmensére.

És a magánvélemény, minden statisztikától, adatsortól függetlenül?

Jó bemenni a helytörténeti gyűjteménybe, mindig. Ott a barátságos és a kutatáshoz szükséges csendes környezet, a folyóirat-olvasó, a Páldy Róbert-kutatószoba és a gyarapodó gyűjtemény. Ircsik József festményeivel és a jeles elődök arcképcsarnokával dekorált munkaszobában pedig segítőkész könyvtárosok várják az olvasót, a kutatót, akikhez nehéz olyan problémával fordulni, amire ne találnának megoldást.

Csak köszönet illeti a gyűjtemény régi és új munkatársait ezért a munkáért, és köszönet illeti a könyvtárvezetést, hogy a gyűjtemény a nehéz körülmények ellenére is folyamatosan gyarapodhat.

Császár Miklós

Az ötvenedik

Vár Ucca Műhely, XIII. évfolyam, 50. szám, 2015/4.

Fenyvesi Ottó alapító főszerkesztő átfogó beköszöntő szövegével nyit a *Vár Ucca Műhely* ötvenedik száma, amelyben röviden leírja a lap koncepcióját és felsorolja eddigi szerzőit. *Hagyomány és kaland* kulcsszavak mentén szerveződik a folyóirat, s ez alól a mostani szám sem kivétel. Röviden: régi és új együtt van jelen. Idősek és fiatalok is megférnek a lapban. Az aktuális szám is felmutatja a már megszokott sokszínűséget.

Lehet, hogy furcsán hat, de az *érzékenység* az első szó, ami eszembe jut a mostani szerzők műveinek olvasásakor. Mintha minden mű megtalálta volna a helyét a lapban, mindegyik „tudta”, mi után kell következnie.

A legjobban Lanczkor Gábor indiai hangulatjelentése tetszik. Figyelemre méltó, ahogy mondatról mondatra váltogatja témáit, mégsem tart szét a szöveg. Egy szerre „globális” és perszonális jelentés Indiáról. Tájéleírás és mitológia is van benne, és véleményformálás az aktuális politikai helyzetről. Akad olyan szöveg is, amely nem érint meg. Triceps műve olyan hirtelen „zúdul” rám, hogy nem tudok vele lépést tartani.

„Jól látható” motívumok körül forognak a művek. Már a kezdő műben megtalálom a folyóirat – és minden mai folyóirat – metaforáját. Mindegyik Jákob botja: „egy ósdi navigációs eszköz: gazdagon erezett fa, súlyos, szilárd, elegáns és viharvert”. Mint a mai folyóiratok vagy művészeti fórumok. Megjelenik a hajó-motívum Tolnai Ottó *Drapp simléderem* című versében, később feltűnik Csepregi Jánosnál is a tenger, és Poborai Örs versében is „elhajózunk”. Elmozdulások ábrázolásai a versek, többnyire a már megtörténtbe mozdulunk. Rita Malhotra indiai költő verseiben születés, újjászületés, élet és halál összefonódásával találkozunk. Ugyanígy visszafelé veszi az irányt a többi vers is, Zvonko Karanović költeménye is visszafelé fordul.

Több szempontból is összegző, múltidéző írásokkal találkozunk (példa Makai Máté *Országúton* című műve). „Furcsa, üres hangulat” járja át a legtöbb írást (idézés a *Távcső a múltba* című írásból). Egyszerre érzékelhetően van jelen a hiány, az elvesztés és a provokáció. Ugyanakkor mindegyik írás meg tudja teremteni a saját légkörét, erős mondatokat olvashatunk. Margaret Atwood írása kilóg egy kicsit, szabadság és terrorizmus kérdéseit feszegeti, látszik, hogy ki akarja mozdítani az olvasót jól megszokott gondolkodásából.

Ha meg akarnánk fogni a művek lényegét, talán azt mondhatjuk, kicsit olyan, mintha nem lenne bennük „isten” (Úr helyett Úr van Orcsik Roland művében is!). Elcsúszások vannak, mintha nem lenne központi mag, s épp ebben a „központozatlanságban” van a lényeg. Rita Malhotra *a nap késni fog ezen a reggelen* című műve is példázza ezt, már csak címével is.

A folyóirat „képszerűsége” mellett sem mehetünk el szó nélkül. A válogatott párizsi graffitik is egy jól körvonalazható koncepció részei. Embert látunk háttal ábrázolva, van, ahol csak az arca látszik, s van, ahol éppen az arc lehulló darabjait seprí. Látjuk az ember szívét, tüdejét: részegész viszonyok látszódnak. Erezett arcot is látunk, a részleteken belül is megjelennek a részletek. A részletekben rejlő egész válik kinagyítottá, s így válnak a képek a művek kiegészítőivé. A kicsiben húzódik a lényeg.

Bár a „tegnappal kapcsolatban sem biztos semmi” (írja Dušan Radak), azért remélem, még a jövőben lehet *Vár Ucca Műhely* a kezemben.

Tokos Bianka

Egy abszolút költő

Keszthelyi Rezső-émlékest.

Ex Symposion 2016/93. lapbemutató. Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 2016. szeptember 8. Felolvasnak: Ladik Katalin, Széky János, András Sándor, Györe Balázs, Tábor Ádám, Báthori Csaba, Géczy János, Mányoki Endre, Petőcz András, Lantos László, Triceps, Falcsik Mari

Közös csendet hallgatok – írom Keszthelyi Rezső versszavait magam elé, a Petőfi Irodalmi Múzeumban, az *Ex Symposion* legfrissebb lapszámának bemutatójáról. A PIM díszterme tele. A csillárokról lógó több száz gyertya és a falmagas tükrök akaratlanul is szeánszszertűvé avatják a közeget. Már a 93. *Ex Symposion*-számnál tartunk: Keszthelyi Rezső-szám, *A nagy tengeri halandók* című. Ahogy az est elején Józsa Márta elmondja, ha a szám szerkesztése közben foglalkoztak is a halandóság gondolatával, nem számítottak rá, hogy a lapbemutató majd emlékestté változik. (Keszthelyi Rezső 2016. június 8-án hunyt el.) Az amúgy mindig beszédes moderátornak most két mondat után elakad a hangja. Ladányi István, a szám másik szerkesztője is nehéz helyzetben van, nehéz erre a csendre ráindítani.

A Keszthelyi-szám nem emlékszámnak készült, a szerkesztők Keszthelyivel együtt kezdték el készíteni, intenzív közelsége, testi jelenléte ott van ebben a számban. (*Olvasom,*) ahogy Józsa Mártát leküldi a Virginiáért, ahogy Ladik Katalin mossa, törölgeti a lábát, ahogy az Irodalmi Jelen kéri tőle a szövegeket, ahogy Széky János írja még jelen időben: felmegyünk Rezsőhöz, ahogy egy Keszthelyi-vers a maga kiküzdött tisztaságában *létezi létét*... Mind ebből az ott-levőség változatai sejlenek ki.

Az egész est a jelenlét azon ellentmondásosságában fogható meg, amely a költészet révén ráfeszül a létezésre, a folytonos tettenérés a szikárrá vedlett versekben motoz, ugyanakkor a kötetek címei azt is mutatják, sziget-magánya feloldhatatlan (*Önidező, Öntalálkozó, Magánbeszéd*). Ott vannak a keserű és szigorú közlések: hogy ő a magyar irodalom legnagyobb ismeretlen szerzője (Báthori Csaba), hogy Keszthelyi Rezsőt nem értékelte helyén a magyar irodalom (Gyukics Gábor), hogy mennyire méltatlanul nem kapott semmit (András Sándor), hogy elfelejtette az a kánon, amelynek kialakításáért annyit tett azokban az években, amikor a Magvető Könyvkiadó szerkesztője (1974–1993) volt, hogy, Györe Balázs könyvének címét parafrázálva, Keszthelyi Rezső *a valóságban is létezik*. Lektorai jelentései, fülszövegei, szerkesztői gyakorlata nagyban befolyásolta a mai magyar irodalom alakulástörténetét. Különleges fejezete ennek a mostani *Ex*-nek néhány Keszthelyi-fülszöveg közreadása. És milyen jó ez a szó, hogy fülszöveg. A Keszthelyi-hallgatás különleges aurájáról, beszédes, cselekvő voltáról többször is szó esik. *arcunk is visszatükröződhet bárhol; / csönd nyílása a száj (Régiség)*. Keszthelyinek a meghallhatóság határán, sokszor motyogva, elhalkítva közölt tűpontos mondatai olyan bizalmi kapcsolatokat szültek, melyek az intimitásnak, a szuggesztív együttlétnek ugyanakkora hangsúlyt adtak, mint a beszédben való egyetértésnek. Gécz János, Ladik Katalin és Tábor Ádám szinte egy-élményként mesélik, ahogy nem értették, mit mond nekik Keszthelyi arról, hogy kiadja-e a Magvető Könyvkiadó a kötetüket, vagy sem. Mégsem kételkedtek, pedig volt, hogy erre több évig kellett várni. Evidenciának fogadták el ezt a bizonytalanságban tartó szájmozgást. Így maradtak beszélgetőpartnerek, Ladik esetében később társak is.

Legtöbb róla emlékező megjegyazte, hogy volt a lényének egy erőteljesen érzékelhető, sőt vonzó intenzitása. Körülvette az a csendben érlelt szótlanság, ami nem egyenlíthető a nem-beszéddel, ahol a kiiktatás, az eltűnés formázta a létet. Abszolút költő, írja Tandori Dezső, akinek az *Ex* hátoldalára rajzolt versét az est végén Józsa Márta halkán felmutatja, s melyből kiviláglik két, nagybetűvel írt szó: **VAN**, **VAN**. Ahogy Ladik Katalin az Adriának adta vissza Keszthelyi Rezső hamvait, úgy húzta tovább, tovább és még egyszer alá, a maga legautentikusabb módján ezt a van-t.

Pintér Viktória

Régi zene hat (és fél) tételben

Veszprémi Régizenei Napok,
Jezsuita templom, 2016.
július 19–30.

Idén immár negyedik alkalommal rendezték meg a veszprémi jezsuita templomromban a *Veszprémi Régizenei Napokat*, ezúttal július 19-e és 30-a között, melynek koncertjei kedd-csütörtök-szombati napokon voltak, 19 órakor. A fesztivál két kurzusnak is teret adott: az első héten Csalog Benedek barokk fuvola-, a második héten Szászvárosi Sándor viola da gamba-kurzusán mélyíthették el stílusismeretüket, korhű játéktechnikájukat a régi zene iránt érdeklődő fiatal muzsikusok. A fesztivál ideje alatt a barokk játékmódról, a reneszánsz kórusmuzsika polifóniájáról, illetve a régi zene nemrég elhunyt császáráról, Nikolaus Harnoncourtról Csalog Benedek, Vikman Pál és Kővári Péter tartottak igen érdekes előadásokat.

1. A nyitókoncerten (július 19.) az egyébként militáris beállítottságú, a nagy Németországot megalkotó II. (Nagy) Frigyes udvarának zenéjébe engedett bepillantást Csalog Benedek barokk fuvolán és Edőcs Fanni csembalón. Nagy Frigyes – maga is kitűnő fuvolajátékos – korának legnevesebb zenészeivel vette körül magát. Udvarában megfordult J. S. Bach is, itt dolgozott a 18. sz. közepén a cseh František Benda és Johann Joachim Quantz (az első jelentős fuvolaiskola szerkesztője), a gáláns stílus két kiválósága, valamint Bach második fia, Carl Philipp Emanuel is. Ez idő tájt a súlyos barokk muzsika csipkés szegélyű tömbjeit légiesebb, áttetszőbb, könnyebben fogyasztható, az elődöktől csak a csipkét megőrző dallamosságú, olykor csaknem széteső szerkezetű zene váltotta fel, melynek további fejlődése majd a bécsi klasszika magasságába röpít. A berlini udvar ennek az átmeneti stílusnak volt otthona. Az udvari muzsikusok, Benda és Quantz, számtalan művet írtak a császárnak fuvolára. Ezek árulkodnak az uralkodó játékanak színvonaláról, virtuozitásáról, amellet, hogy a klasszikus szonáta útját kövezik nagy szorgalommal. A két lassú-gyors tételpárból álló típust felváltja a lassú-gyors-még gyorsabb és más formájú háromtételesség, olykor negyedikként megjelenik a táncforma is menüett formájában.

Benda *e-moll*, Quantz *g-moll* és *D-dúr szonátája* mellett igazi csemege volt magának a császárnak a *G-dúr szonátája*. Maga a stílus a kor zenei köznyelvének tökéletes ismeretéről tanúskodik, az egyes frázisok térben való elhelyezése pedig híven tükrözi a császár vonzódását a nagy, oktávon túli ugrások iránt, a rendkívül finom ritmikai cizelláltság pedig kivételes ritmusérzékenységre vall, ami a katonaember számára igen előnyös tulajdonság.

Csalog a játék során minden idegszálával a rokokó dallamosság dinamikai árnyalatait fogalmazta meg páratlan intonációval. A hangszer olykor sűrűlt, sír, jajong, máskor gyöngyözik, csobogó csermelyként csörgedez, lenge szellőként kavargó a keze alatt. Igazi mester ő, nem véletlenül egy sor világhírű zeneakadémia régizene tanszékének tanára, akinél a szakmai nagyság nagy-nagy szerénységgel és zene iránti alázattal párosul.

Partnere, a fiatal kora ellenére számos sikert elért Edőcs Fanni remek kísérőnek bizonyult. A *basso continuo* (számozott basszus) jelezte akkordvilág plasztikus háttérrel nyújtott a szólóhangszer szárnyalása számára, kiszolgálta, segítette, olykor kiegészítette a zenei folyamatot. A gáláns stílussal együtt jelent meg az árnyalt dinamika is a dallam történetében, amivel a csembaló – kötött hangereje folytán – nem képes lépést tartani. Ez bizonyítja számunkra, hogy még szó sincs a hangszerek egyenrangúságáról, a dallam és kíséret még alá-fölrendeltségi viszonyban vannak egymással, a szerzők is e szellemben alkotják műveiket.

Edőcs szólistaként is bemutatkozott Carl Philipp Emanuel Bach *B-dúr szonátájának* tolmácsolásával. C. Ph. E. Bach örökös kísérletező, Joseph Haydn példaképe; az ő nevéhez fűződik pl. a mindig is kuriózumként meg-megjelenő, ám a császári udvarban megtalálható vonós zongorára írott egyetlen szonáta is. A művésznő játéka, noha sodró lendületű volt, mégis visszafogott: az egyes lassításoknál, fermatáknál történő nyugvópontok kivárása kissé türelmetlenre sikerült, így a zene bája, humora némi csorbát szenvedett.

Két apró momentumot kénytelen vagyok megemlíteni: egy kedveset és egy nem kedveset. Kedves pillanatok szerzett a Quantz mind a 200 szonátáját felvételre előkészítő Csalog Benedek, amikor a *g-moll szonáta* előtt megkérdezte a közönséget, hogy most melyik szonáta is következik... Kevésbé kedves volt viszont az újságíró kolléga viselkedése, aki a kimondott kérés ellenére, miszerint tartózkodjunk a fényképezéstől, legfőképp a vakuzástól, mert az zavarja a művészt, az egész első műsorszámot végigvakuzta, mind a három tételt.

2. A második hangversenyen (július 21.) francia barokk zenét hallhattunk az *Ensemble l'Arabesque* előadásában. Az est valójában a legkiválóbb gambajátékos, Kallai Nóra jutalomjátéka volt Győri István theorba- (basszuslant), illetve barokk gitár-kíséretével, valamint Vitárus Piroska barokk hegedűn és Sipos Csaba ütőhangszereken való közreműködésével.

Marain Marais *A párizsi Szt. Genéva-templom harangjai* című műve az angol Byrd *The Bells* című, hasonló ihletésű darabjának vonós hangszereken történő újrafogalmazása. A háromhangú, harangot szimbolizáló, egyre fokozódó sűrűségű frázis mind nagyobb fürgeségre kényszeríti az előadót, egyre jobban elzsongítja a hallgatót. A hegedű és gamba felelgetése, a lant akkordjai és dallami variációi hűen idézik azt az interferenciát, amit a harangok

zúgása hordoz. Győri István dinamikus lantjátéka, árnyalt hangszínei és dinamikai sokszínűsége mintegy magyarázatot adtak arra nézve, hogy az ún. *generálbasszus* (vagy számozott basszus játék) bevezetésekor miért a lantot részesítették előnyben a dinamikai téren egysíkú csembalóval szemben.

Jean-Marie Leclair *e-moll hegedűszonátája* szintén hegedű-gamba duóban szólalt meg, gitárkísérettel. Vitárus erőtől duzzadó, lendületes hegedűjátéka fölényes technikai biztonsággal és remek hangképzéssel párosult, ami egészen színésztette a barokk hangszer egyébként enyhén matt hangját. Kallai minden rezdülésében együtt lélegzett a zenével, nemcsak a basszust, hanem olykor harmóniai kiegészítést, máskor egyenrangú ellenszólamot is adva.

Jen-Baptiste Forqueray *D-dúr szvitje* három tétel gambára és theorbára, melynek harmadikában finom csörgő- és dob-háttér is megjelent. A szvit különlegessége, hogy nem táncételek címeit viseli, hanem programcímei vannak, mint Couperin billentyűs miniatűrjeinek. Kallai játékának finomsága, mely mögött olykor mintha elfojtott szenvedély feszülne, mely főbb dramaturgiai pontokon egyszerre csak kirobban, hogy a felcsapó lángok aztán megszelídülve ragyogó melegséget sugározzanak, magával ragadja a hallgatót. A szólóállások merengő dallamossága, az együttes játék pontossága, a sokgerendájú futamok lendülete valódi barokk kontrasztot mutatott.

Az utolsó két mű szintén a Lully-tanítvány Marais alkotása gambára és lantra: *Les Voix Humaines* és *Les Folies d'Espagne*. Előbbi szinte érzékeny lírai hangot üt meg, utóbbi pedig ugyanaz a darab, amit néhány héttel ezelőtt hallhattunk Sławomir Zubrzycki vonószongora-koncertjén. Míg ott azt hiányoltuk, hogy a vonósjáték sajátos elemeinek bemutatása az egyes variációkban nem kelti a zenei fejlesztés hatását amiatt, hogy ami egy vonós hangszeren virtuóz hatást kelt, nem úgy egy billentyűs hangszeren, még oly vonós hangzású légyen is, itt ugyanez gambán előadva egész más képet ad. Feltárul az építkezés arányossága, az eltérő tempók egyensúlyának optimális szerkesztettsége, a virtuóz elemek fokozatos bemutatása pedig egyre nagyobb feszültséget kelt a darab építkezése során. Sipos dobja csak segített elmélyíteni a mű emelkedett hangulatát. Ez emelkedettséget lettek volna hivatva megjeleníteni a darab negyedik variációja alatt belépő Gaál Anna és Pétery Melinda stilizált tánclépései is. Jóllehet a zene nem idegen a táncról, a rózsaszín, illetve fehér ruhában belépő táncosok mégsem emelték a produkciót. A felváltva táncoló és megmerevedő páros koncepciót sem értettem egészen, barokkra alig emlékeztető tánclépéseik motivációját szintén nem értettem, ám ami jobban zavart, a ruha. Míg a rózsaszín öltözet redőin és a fejdíszeken volt valami barokkos, a fehér ruha inkább esküvői, sőt inkább elsőáldozói ruhára emlékeztetett, ami nem sok közösséget mutatott a darab hangulatával.

3. Június 23-án a Vikman Pál vezette, immár 16 tagú *Orlando Énekegyüttes* énekelt reneszánsz és barokk a *capella* (kíséret nélküli) kórusműveket, illetve a szünet után az 1970-ben született amerikai Eric Whitacre *When David heard* című motettáját. Az együttes nagy biztonsággal mozog az angol, a flamand, a francia, a spanyol és az itáliai reneszánsz zene területén: hangzásuk lenyűgöző egysége, az együttlélegzés, a dinamikai egység, a kristálytisza intonáció a maga teljességében érzékeltette a William Byrd, Clemens non Papa, Pierre de Manchicourt, Cristóbal de Morales, Philippe Rogier, Orlando di Lasso motettáiban meghúzódó Isten iránti alázatot. Antonio Lotti 8-szólamú *Crucifixusa* és Henry Purcell *Hear my prayerje* azonban már a barokk kor termékei, melynek stílusába az együttes egyre nagyobb sikerrel igyekszik utat találni. A drámai csúcspontok forte-fortissimo hangzásai rendkívül szuggesztív erővel árasztják el akkordtömbjeikkel a hallgatót, a felépítés során azonban a szólambelépésekkel generált *crescendo*, erősítés fokozatosságának kiegyensúlyozottsága még esetleges: vagy sikerül, vagy nem, s a piano-állások esetén is olykor egy-egy hang nem húzódik időben vissza. Összességében azonban így is a legkiválóbb kórusok között is tiszteletreméltó teljesítményt hallhattunk.

Whitacre műve nem véletlenül szerepelt a műsorban. A fiát, Absalomot sirató Dávid gyászának hangja ugyanis térben és időben univerzális. A darab egészét kitöltő „óh, fiam, óh, fiam, Absalom” szöveg ismételtetése szintén a preklasszikus kóruszene sajátja. Archaikus jelleget ad a műnek a modálisan hétfokú hangrendszer is, melynek szeletei együtt hangozván Arvo Pärt ugyancsak archaikus világát idézik. A kvint-szeptim-nóna ugrások a 20. századi angolszász zene jellemzői, míg a harmóniafűzés a gospel világot idézi egyedi hangon, az egy-egy frázis sokszori ismételtetése pedig a *minimal art* eszközével él. Az együttes nagy beleérzéssel szólaltatta meg az olykor fojtott, olykor dühös, olykor szomorú, szitkozódó vagy éppenséggel Istent dicsérő érzelmi kicsapongásokat. Talán csak egyéni véleményem, hogy ha a darab egy nagy kibontakozás után, az egyetlen unisono hangba történő fokozatos fogyasztással véget érne, s nem követné a kezdő motívum ismételt, újfajta felrakású végső, keretszerű visszaidézése, többet mondana...

4. Az egész fesztivál legérdekesebb és egyben legnagyoszerűbb koncertje a *Recercare Régizenei Műhely* július 26-i hangversenye volt Nagy Csaba lantművész vezetésével. Nem kevesebbre vállalkoztak, mint a 14. századi monserati *Vörös Könyv* című zarándokének-gyűjtemény 10 fennmaradt dallamának élettel való megtöltésére. Az együttes állandó tagjai (Suda Magdolna, Vikman Pál – ének, Király Nóra – ének és barokk hárfa, Kallai Nóra – viola da gamba, Nagy Csaba, Reményi Árpád – lant, Sipos Csaba – ütőhangszerek, Kovács Előd – narráció) mellett vendégként közreműködött a magyarországi gambajáték koronázatlan királya, Szászvárosi Sándor

is. Szászvárosi a különböző consortokban, régizenei együttesekben általában vezetői, koncertmesteri feladatot lát el, így a muzsikálás hevében olykor megfelekedett arról, hogy itt nem ő a fő irányító, ami apró ritmikai pontatlanságot okozott az együttjáték során. A két lant és a hárfa együttese viszont oly egységes ritmikával, dinamikával és hangszínnel szólt, mintha egyetlen hangszer lenne. Volt dallam, mely hangszeres és énekes formában is megszólalt (*O Virgo Splenders*), keretelve a programot. Jelkép ez: a hagyomány szerint a zarándokok a zarándokhelyre érve Mária-himnusszal kezdték és fejezték be éjszakai virrasztásukat, miközben a halálról, az abban való egyenlőségről, a halál által Isten színe elé kerülésről elmélkedtek énekes imádságokkal. Ezt tette az együttes is. Körben ülve helyezkedtek el, a hallgatók tehát nem láthatták szemből az összes előadót. Ők, mintha saját maguknak muzsikálnának, együtt szemlélődnek, egyik elkezd, másik folytatja, belép, kánonszerűen követi az előzőt, a hangszeresek meg követik, bevezetik, levezetik a dallamokat, ellenszólamokat és orgonapontokat tartanak, elgondoltan, de mégis improvizatívan, ahogyan a középkorban is tették. Élt a zene. Zsongott, mint egy középkori kolostorudvar vagy akár piactér. Frissen, pezsgően, a tartalomtól függően melankolikusan, örömittasan, magával sodorva minket, a körön kívül rekedtetek. Ez az este bizonyította számunkra, hogy a középkor nemhogy holt, nehézkes dallamok világa lett volna, hanem épp ellenkezőleg: az egyik legsokszínűbb, legelőbb kor, bármennyire is igyekeztek ezt eltagadni a „felvilágosodás” ideológusai.

5. Szászvárosi Sándor volt az, aki erősen szorgalmazta a gamba-, illetve régizene intézményes keretek közötti oktatását. Maga is megszállott tanárember, tanít mindenkit Vácott, illetve Budapesten, aki gambázni akar, akármilyen hangszeren játszott is előzőleg. Tanítványaival (Erényi Eszter, Nagy Réka, Richter Dorottya – valamennyien különböző zeneművészeti főiskolák hallgatói) július 28-án gamba consortra írott muzsikát mutattak be az angol Erzsébet királynő udvarából, Nagy Csaba lantkíséretével.

A műsor gerincét John Dowland madrigáljainak korhű átíratok képezték, melyeket párosával (egy szemlélődő és egy valamivel élettelibb), három részben adtak elő. A Dowland-részek között, mintegy közjáték gyanánt, először egy John Jenkins-, majd egy – olaszága révén kakukktójtás – Alfonso Ferrabosco-fantáziát, illetve egy – ugyancsak olasz – Cipriano de Rore-madrigált, illetve annak Ricardo Rognoni által készített virtuóz hangszeres változatát, ún. *diminúciót* hallottunk. A madrigálok témája örök: szerelmi fájdalom, vágy. Ez meghatározta a hangverseny alaphangulatát is, hiszen rendkívüli módon felértékelődött a dinamika plasztikusságának fontossága, amit az együttes jól oldott meg.

Ha a koncert címét (*Mester és tanítványai*) veszem figyelembe azzal, hogy a tanítványok gambán mindössze néhány

éve játszanak, csak a legnagyobb elismerés hangján szólhatnak. Szászvárosi keze alatt a legjobb úton haladnak ahhoz, hogy ők is mesterekké válhassanak. A Mester teret engedett annak is, hogy egy-egy darabban a tanítványok szólistaként is bemutatkozhasanak. Ügyesen, szépen, ám némi – természetes – elfogódottsággal tették ezt, inkább a tanáruk iránti megfelelni akarásból, semmint saját önálló művészi elképzelésüktől vezérelve. Amikor aztán a Rognoni-diminúcióban maga Szászvárosi mutatta meg, hogy szólistaként mi mindent lehet ezen a hangszerezen eljátszani: megláthattuk, hogy mekkora út áll még az ifjak előtt az önálló mesterré válásig.

Amennyire telitalálat volt a körbeülés a *Recercare* koncertjén, annyira nem volt szerencsés Szászvárosiék esetében. Az, hogy a consort bármely tagját csak hátulról lehessen látni, mind a látvány, mind a hangzás vonatkozásában némi kívánnivalót hagyott maga után. A közönség egy oldalra helyezése és a félkörben elhelyezkedés esetén egymással ugyanolyan szemkontaktust tudtak volna tartani, a hallgatók viszont egységesebb hangzásképet hallhattak volna. Egyébként a hangzásképek kiegyenlítetttségének hiánya volna az, amit egy tisztán zenei oldalról közelítő elvárás során kifogásolni lehet.

(és fél) Itt kell megemlíteni, hogy Csalog Benedek is tartott kurzuszáró hangversenyt tanítványaival 25-én, vasárnap 15 órakor, csak hogy az ő esetében a tanítványok alkalmiak: a kurzusra jelentkező fuvolisták voltak, így az ő koncertjük az egyhetes műhely végeredményét mutatták be, mintegy növendékhangverseny keretében, így nem illeszkedve az esti hangversenyek sorába. A növendékek közül hangszeres jártasság szempontjából Varga Zsófiát és Lázár Zsófiát, ezen túl önálló zenei elképzelés és zenei érettség szempontjából Fehérvári Ágneszt kell kiemelnünk.

6. Rendkívül nagy érdeklődéssel várta a július 30-i záróhangversenyt, melyen a sorozat sztárvendégeként beharangozott Bruno Cocset játszott barokk csellón. Műsora három részből állt: mindegyikben J. S. Bach egy-egy gordonkaszvitjét és a 18. századi brüsszeli születésű, olaszvá váló, hosszú élete (95 évet élt) ellenére magáról információt alig hátrahagyó Joseph Marie Clément Dall'Abaco egy-egy *Capriccióját* adta elő. Az első két rész nyitányként a 17. századi Domenico Gabrielli és Giovanni Battista Vitali egy-egy darabját hallottunk.

Nos, Cocset hatalmas egyéniség, erről az első hangok után meggyőződhattunk. A barokk cselló hangjának lágysága, mely elsősorban a bélhúrok alkalmazásának köszönhető, a barokk vonó íve, mely a többszólamú játékot könnyíti meg, nem megszokott, pontosabban rég elfeledett hangzást teremtett. A művész rendkívül precíz intonációja, bámulatos vonókezelése egészen újszerű hangot csalt ki hangszeréből, melyet Koós Viktor hangszerkészítő készített számára. Vonójával képes hallható hangindítás nélkül a semmiből induló és erősödő, illetve a halkítás során semmibe vesző hangot megszólaltatni, ami szinte felnyitja számunkra a hallhatatlan hang-

zásteret, mintha bepillantást kaphatnánk a halál utáni (netán születés előtti) életbe. A művekről alkotott elképzelése azonban teljesen egyéni, minden hagyományt felrúgó: valóban újraalkotja őket, a szó szoros értelmében.

A hangversenyt nyitó Gabrielli-mű valódi bemelegítő darab: a művész bejáratja ujjait, a hallgató szokik a hangzáshoz. Az egyébként operáiról ismert szerző darabja úgy hangzik, mint egy basszus-szólam vagy ária, melynek felső szólamait elfelejtették megírni. A többi olasz mű aztán valódi veretes, virtuóz fantázia. A régi olasz mesterek és Dall'Abaco interpretációiban feltűnő, minden mástól eltérő stílusfelfogás, szabad agogika és fantáziaszerű elgondolás még elfogadható, talán meggyőző erejű is volt, Bach szvitjeinek előadása azonban határozott ellenérzést keltett bennem. A szvit eredendően táncok sorozata, melyek Bach szólócelló-darabjai esetében következetes sorrendet követnek: egy nem tánc jellegű prelúdiumot allemande, courrante, sarabande, menuet vagy bourrée és gigue követ. Ezek mindegyike eltérő karaktert kellene mutasson, akármennyire stilizált tánc lett legyen is már. Viszont hogy valaki annyira átértelmezze, annyira „stilizálja” őket, hogy az alapkaraktert se lehessen felismerni, hogy a metrumképlet is olykor felismerhetlenné váljon (pl. $\frac{3}{4}$ -es menüet egy-egy üteme egy-egy nyolcaddal vagy negyeddel megnő stb.), még egy ilyen nagy művész számára is megengedhetetlen. Nem Bach van ugyanis azért, hogy az előadóművész dicsőségét emelje, hanem az előadóművész van azért, hogy Bachot hitelesen tolmácsolja. A kettő nem mond ellent egymásnak. Bach szellemét megtartva újra lehet alkotni? Egy bizonyos határig.

A *Régizenei Napok* közönsége évről évre nő, hála a fesztivál művészeti vezetőjének, motorjának, ötletgazdájának, Nagy Csabának. A rendezvény a helyi érdeklődésen túlmutató, országos jelentőségű nemzeti kincs lett. Igaz, a régi zene befogadására csak a zeneszeretők azon része képes, akit nem zavar, hogy egy ilyen koncert mindig két részből áll: a hangolásból és a programból, az érzékeny hangszerek ugyanis a páradús levegő miatt állandóan elhangolódnak. A műsorok konferálását a *Recercare* tagjai vállalták. Közülük ki kell emelni Suda Magdolna jól érthető beszédét, összeszedett gondolatait. Társai, Király Nóra és az 5. koncerten Szászvárosi Sándor szavait is lehetett érteni, ám jobban oda kellett rájuk figyelni. Ők hangszereiken tudják magukat a legpontosabban kifejezni.

E hangversenyeknek volt egy kísérőjelensége: a székhordás. Szinte valamennyi hangversenyen a várható közönség létszáma alul lett tervezve, be kellett hozni a pótszékeket. Ez a fesztivál sikerét mutatja. Őszintén kívánom, a jövő évi fesztiválon még több pótszékre legyen szükség.

Rostetter Szilveszter

Nyári Orgonavarázs 1–4.

Molnár Péter – klarinét, Tombor Beáta – klarinét, Rostetter Szilveszter – orgona. Veszprém, Szent Margit-plébániatemplom, 2016. június 26.

A Veszprémi Árpád-házi Szent Margit-templomban június 26-án este 8 órakor megkezdődött a *Nyári Orgonavarázs* idei sorozata. Tombor Beáta és Molnár Péter játszott klarinéton, Rostetter Szilveszter orgonált.

Johann Sebastian Bach nagy példaképe, Reincken *g-moll orgona-toccatájával* kezdődött az este. A négyrészes forma két fantázia- és egy fúgaszakaszt tartalmaz. A sors játéka, hogy az egyik dallamfoszlányban Beethoven *Für Elise* című kis zsánerdarabjának kezdőmotívumát véltük felfedezni. Ezt követően Kovács Béla *Hommage à Johann Sebastian Bach* című, szólóklarinétra írt darabját rendkívül kifejezően, mintegy korabeli gambazonaként játszotta Molnár Péter. A mester jellemző dallamfordulataiból összeállított, megkevert és újraformázott, ihletett kompozíció nagy hatással volt a majd' 200 fős közönségre.

Ki ne hallotta már a most műsoron következő Johann Sebastian Bach-művet, a híres *d-moll toccata és fúgát*? A híres darabra vonatkozó legújabb Bach-kutatások a zeneszerző kéziratának, leveleinek vizsgálatával megkérdőjelezzik, hogy a *d-moll toccata és fúga* valóban Bach műve. Mindenesetre az előadóművész nagy magabiztosságára vall egy ilyen, többnyire mindenki által ismert, többek által különböző részleteiben el-eljátszott darab műsorra tűzése. És sikerült neki! A „nagy klasszikus” úgy szólalt meg Rostetter Szilveszter előadásában, mint amikor egy rég nem olvasott kedvenc előkerül, és mi nem tudjuk letenni, míg el nem olvastuk.

Majd Carl Stamitz két klarinétra írt *Kettősversenyében* a zenekar szerepét az orgona vette át, mely jellegéből adódóan nem mindig tudta a zenekari szövetet a két fúvós alá tenni. A háromtételes mű klasszikus gyors – lassú – gyors felépítésével a hagyományos barokk versenymű formát követi. A vidám hangulatú mű után ismét orgonajáték következett: a váci dóm egykori híres karnagyának, Pikéthy Tibornak a *Pastoraléja*. A posztromantikus mű programjának meghatározása szerint egy fiú és egy lány egymás iránti vonzódásának és egymásra találásának története, zenében elmesélve.

Rostetter Szilveszter *Adagio klarinétra és orgonára* írt műve inkább befelé forduló álmodozásra sarkallta a koncert hallgató-ságát. Ezután a két klarinét kíséret nélkül játszotta a 18. század második felében élt Devienne duóit, csupa apró, életörömet árasztó zsánerdarabot. Az est zárószáma Jan Rybarski Rostetter Szilveszternek

dedikált nagyszabású *Orgonafantáziája* volt, mely tartalmában egy olyan élet kerekéhez hasonlítható, amelyben a küllők a saját küzdelmeink, sikereink, örömeink, bánataink, eredményeink és kudarcaink, melyekből felállva eljutunk a totális és sikeres Önmegvalósításig.

A Recercare Régizenei Műhely hangversenye. Az együttes tagjai: Kallai Nóra – viola da gamba, Király Nóra – ének, középkori lant, Suda Magdolna – ének, Nagy Csaba – reneszánsz lant, Sipos Csaba – reneszánsz dobok, Vikman Pál – ének, Kovács Előd – narrátor. Nyári Orgonavarázs, Veszprém, Szent Margit-plébániatemplom, 2016. július 17.

A *Nyári Orgonavarázs* második estjén a Recercare Régizenei Műhely műsorának örülhetett a Margit-templom majd kétszáz főnyi közönsége. A program a középkor és a reneszánsz 12.-től 16. századig terjedő időszakát ölelte fel. Az egykori dél nyugat-európai mediterrán vidékről válogatott dallamok olyan kifejezéssel szólaltak meg, hogy mi is együtt éltük át a szerelem és szenvedély ízeit, a fájdalom keserűségét. Guillaume de Machaut, Diego Ortiz, Petrus Tritonius, Juan Del Encina és a többiek, mind-mind a reneszánsz és középkori muzsika igazi „szupersztár”-jai, akiknek műveit a kor hangszeres együttese adták elő. Ma már néhány írásos emléken kívül csak különböző kódexek lapjaira festett emlékekre tudunk támaszkodni, amikor is az instrumentumok összeállításának megfigyélésén gondolkozunk. A reneszánsz lant, reneszánsz hárfá, viola da gamba és reneszánsz dobok mellett ezúttal három énekes szólal fel a Nagy Csaba által vezetett együttes előadását.

Király Nóra és Suda Magdolna éneke – hangsínük különbözősége ellenére – teljes akusztikai élményt jelentett, amit Vikman Pál baritonja megfelelően támasztott alá. Kallai Nóra kivételesnek mondható viola da gamba-játéka tökéletes harmóniában volt Király Nóra hárfájának varázslatos hangjával. Sipos Csaba dobjai megszólaltatásának intimitása szinte minden pillanatban különleges impulzust jelentett. Kovács Előd a művek bevezetése alatt az est folyamán elhangzott dalok eredeti szövegei fordításának felolvasásával tovább segítette a hallgatóságot a művek mélyebb megismerésében.

A Recercare együttes ritkán hallható összeállításban működik. Viszonylag kevés olyan hangszeres együttes van, ahol több énekes egészíti ki a hangszeres játékosok által megszólaltatott dallamokat. A Recercare különlegessége – mivel a középkori és reneszánsz egyházi zenei daraboknak leginkább csak dallamtöredékei maradtak fent –, hogy nem formailag kötött zenei anyagot játszanak, hanem a töredékekből saját

maguk formálják-alkotják újra a darabokat. Az előadók egyes gondolatai, ötletei alapján születnek meg a művek, zenei anyagok. Gyakorlatilag a zenekar így újraalkotja az aktuális darabokat. Nincs kötött felállítás sem az együttesben. Így szívesen fogadnak új kreatív zenészeket, akik részt vesznek a munkájukban. Természetesen nemcsak a műhelymunka okoz örömet számukra, hanem azok a koncertek is, melyek közben megmutathatják a kikísérletezett darabokat a maguk „Recercare”-s teljességében.

Az együttes neve Recercare Régizenei Műhely. Ezt jól jegyezzük meg, és amennyiben lehetőségünk engedi, hallgassuk meg őket koncertjeiken! Egészen bizonyosan szellemes, lebilincselő és azonnali szerelmes pillanatokat felidéző élményben lesz részünk.

Mali Katalin orgonakoncertje. Veszprém, Szent Margit-plébániatemplom, 2016. augusztus 7.

Rostetter Szilveszter szervezésének köszönhetően a korábbi koncertekhez hasonlóan nagyszámú közönség előtt került megrendezésre a *Nyári Orgonavarázs* sorozat harmadik estje, melyen az immár világhírű tihanyi organista, Mali Katalin játszott barokk, romantikus, 20. századi és kortárs darabokat.

Mali Katalin orgonaművész diplomáját Ruppert István és Pálúr János növendékeként a budapesti Zeneakadémián szerezte. Később Németországban folytatta tanulmányait. Münchenben Franz Lehnrdorfer professzor volt a mestere. 2002-től a Tihanyi Bencés Apátság orgonaművésze. 1998 óta számos hazai városban, valamint Németországban, Ausztriában, Svájcban, Lengyelországban, Szlovákiában, Szerbiában, Dániában és Erdélyben szólóorgonistaként koncertezik.

A művésznő Bach és a még a 17. században fiatalon meghalt Bruhns művei mellett Mendelssohn- és Vierne-darabokat játszott virtuózan, nagy beleéléssel, kitűnő stílusismerettel, annak ellenére, hogy a regisztráción az orgona meghibásodása miatt hirtelen változtatni kellett (egy gyakran előforduló hang „eltűnt”).

A barokk orgonazenét produkáló zeneszerzők között Bach nagysága mellett szinte mindenki más eltűnik. Johann Sebastian Bach *g-moll fúgája* (BWV 578) az arnstadti évek egyik legismertebb fúgátémájának színes feldolgozásával alapozta meg az est hangulatát.

A következő fogásként előadott, az egykori Buxtehude-tanítvány, Bruhns által írt *e-moll prelúdium* kavargó kromatikus dallamvezetése, ötletesen árnyalt ritmikai játéka alapján csak sajnálhatjuk, hogy a szerzőnek összesen csupán hat orgonára írott műve maradt fenn.

Ezután ismételtén jött három mestermű a „megkerülhetetlen” mestertől, Johann Sebastian Bachtól. Jól illeszkedett a *c-moll prelúdium és fúga* (BWV546) közé a lassan és méltóságteljesen hömpölygő „*O Mensch, bewein dein Sünde groß*” (BWV 622) kezdetű *Orgelbüchlein*-darab.

Felix Mendelssohn-Bartholdy *A-dúr szonátájának* szerkesztésében is tetten érhető, hogy mélyen Bach hatása alá került. Köztudott, hogy a nagyközönség számára Bachot Mendelssohn fedezte fel.

A legnagyobb tetszést az „est főteleként” feltálatl kortárs norvég szerző, Bjarne Sløgedal (1927–2014) négy részből álló népdalvariációi aratták, hangszíneinek és karaktereinek sokszínűsége miatt.

A koncert fináléjaként a szinte teljesen vakon született kiváló muzsikus, Louis Vierne (1870–1937) *1. orgonaszimfóniájának* zárótételét csodálhattuk meg.

Mali Katalin színes, elmélyült játékát, remélem, sokszor és egyre többen hallhatjuk még.

Kelemen József (Németország) - orgona, Róbert György - blockflöte Veszprém, Szent Margit-plébániatemplom - 2016. augusztus 28.

A *XI. Nyári Orgonavarázs* hangversenysorozatát egy remek duó zárta. A Németországban élő Kelemen József orgonaművész és barátja, egykori évfolyamtársa Róbert György blockflöte-koncertjét hallhatták az érdeklődők. A blockflöte eleve barokk hangszer, Kelemen József pedig a Bach előtti orgonamuzsika avatott tolmácsolója. Ennek megfelelően valódi régi zenei élményben volt részünk. Ők mindketten a sorozatot szervező Rostetter Szilveszterrel egyetemben a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem karvezetés szakán végeztek 1980-ban.

A koncert Johann Christoph Pachelbel (1653–1706) *C-dúr toccatajával* kezdődött. Pachelbel a német barokk zene korának, a 17. század második felének egyik legjelentősebb organistája, zeneszerzője, akit Johann Sebastian Bach egyik legfontosabb előfutárának tekintenek.

Johann Pachelbel (1653–1706): *Vom Himmel hoch da komm ich her* kezdetű korárelőjátéka az egyik leggyakrabban használt karácsonyi népének feldolgozása. Szövege egy Luther Márton által írt himnusz.

Girolamo Frescobaldi (1583–1643) volt az első olyan zeneszerző, aki az ősi francia-németalföldi-olasz hagyományokat követve úgy döntött, hogy kreatív energiáit kizárólag a hangszeres kompozíciókra összpontosítja. Frescobaldi hangszeres zenéjén belül a billentyűs zene foglalja el a legfontosabb pozíciót. Élete során nyolc gyűjteménye jelent meg, melyek utánnyomását ő felügyelte. Az *Il Primo Libro delle Canzoni* című gyűjteménye 1628-ban két kiadásban is megjelent Rómában. A koncerten ebből szólalt meg a *C-dúr és a G-dúr canzona*.

Johann Caspar Kerll (1627–1693) egy lutheránus zenész család sarja, aki zenei tanulmányait Rómában Carissiminél végzi, majd Frescobaldinál folytatja. A római tanulmányi időszakában született *Toccata prima és Capriccio Sopra' il Cucu* című kompozíciója.

Georg Friedrich Handel (1685–1759) korai zeneszerzői időszakából származó *g-moll szonátáját* finom díszítésekkel találva, jó arányérzékkel játszották az igényes zenére vágyó közönségnek.

Georg Muffat (1653–1704) skót származású zeneszerző, aki Jean Babbington tanítványaként kezdte pályafutását. Majd Rómában telepedett le, ahol találkozott Corellivel és többek között megírta a *Toccatá prima* című orgonadarabját.

Az est folyamán bemutatott egyik legnagyobb formátumú darab Bartók Béla (1881–1945): *Kolinda dallamok* című ciklusa 10-10 darabot dolgoz fel két sorozatban. Az 1915-ben keletkezett mű alapja, a kolindák változatos stílusú, alkalomhoz kötött román parasztdalok, amelyeket karácsonykor, falun, legények énekelnek, házról házra járva.

Johann Caspar Kerll *Battaglia* (Csata) című kompozíciója egyfajta barokk programzeneként gyakorta szerepel az orgonisták koncertjein.

Alessandro Marcello (1669–1747) *d-moll versenyművében* az előadónak lehetőségük volt a barokk zene minden jellegzetes elemének bemutatására. Ezt derekasan meg is tették.

A francia határ mellett született Georg Muffat állandó basszustémára komponált *Passacaglia* című műve méltó lezárása volt e koncertnek, s egyben az egész XI. Nyári Orgonavarázs sorozatnak.

Hartmann Péter

Dialógus a szavakon túl

Bruno Cocset szólókoncertje. IV. Veszprémi Régizenei Napok. Jezsuita templom, 2016. július 30. Műsor: J. S. Bach, Dall'Abacco, Vitali, Gabrielli

„Van a fizikai léten túl egy nem fizikai lét, egy megfoghatatlan és örök, ez a forrása mindennek, innen fakad a zene is. És igazából egyes-egyedül ez számít. Hivatkozni is csak erre érdemes. Innen meríthet mindenki, aki a régi kultúrák szellemét óhajtja megismerni.” (Dukay Barnabás: *Szemben a leáldozó Nappal* – részlet)

Herman Hesse a zenét olyan fontos művészetként taglalja, amely, ellentétben a nihilizmussal, autentikus életigenlést adhat. Hesse regényeiben már nyomokban fellelhető a zene iránti elköteleződés, sőt valamiféle misztikus vonzalom, hit. Gondoljunk csak a *Demian* zenei motívumaira, Buxtehude orgonazenéjére, de *Az Üveggyöngyjáték* mélyen megrázó epizódjai is említhetők, amikor mester és tanítvány együtt muzsikál, s ahol olyan barokk zeneszerző, mint Henry Purcell személye is föl-fölbukkan.

J. S. Bach alakja gyakran előforduló motívum az író regényeiben. Bach művé-

szetét – írja Barnabás Ferenc *A zene szerepe Hermann Hesse írói világában* című tanulmányában – Hesse az *ars creatura* megismételhetetlen példájának tartja. Hesse szellemi bizonyosságot keres, de saját jelenében nem talál. Ezért fordul a régi korok felé: „Még mindig ezt a zenét tartom minden költészet és művészi kifejezés foglatának”, írja a Máté-passióról. Bach esetében a zene mindig cselekedet, tett, valamiféle alkímia, amelynek során létrejön a transzcendens megtapasztalása.

A régizene-mozgalom (amely Mendelssohn 1829-es-as Máté-passió-előadását tekinti mérföldkőnek) egyik legnagyobb eredménye, hogy felkutatta a forrásokat, és megfosztotta a romantikus felfogásból fakadó mesterkéeltségtől és sallangoktól az előadóművészetet.

Másfajta hangzás, másfajta tagoltság és ritmika, s nemkülönben a vallásos hitnek egy új fénybe való helyezése: erre a tudásra „találtak rá” a régizene legnagyobb eredménye, hogy felkutatta a forrásokat, és megfosztotta a romantikus felfogásból fakadó mesterkéeltségtől és sallangoktól az előadóművészetet.

A Bruno Cocset által tolmácsoló Bach-csellósztívek hallgatása közben finoman kirajzolódnak ennek a mágneses térnek, szellemi pozíciónak a koordinátái.

Bruno Cocset játékának építkező ritmikája sodró lendületet kölcsönöz a sztíveknek, nyoma nincs annak a romantikus hangzásvilágnak, kiféledett ízlésnek és felfogásnak, amely a hangokat, a zenét elsősorban az érzelmek áradásának rendeli alá, és nem figyel oda a művek keletkezésére és lényegét képező belső törvényszerűségekre.

A táncjátékok karaktere szülte béklyók, a kötöttség feloldódik a határtalanság és a személyesség között ingázó zene pulzáló anyagában: ettől érezzük egyszerre földi és égi ihletettségünk, sőt kortalannak e barokk muzsikát. Az izzó személyesség és szenvedély (például az I. szvit Sarabande tételének mélyen megindító konfessziója, a Menuets 1 & 2 érzelmegazdag lüktetése) a nagy, elvont forma részét képezi. Azt csodálom Bachban, mesélte egyszer Dukay Barnabás zeneszerző-tanár, hogy képes volt a legmagasabb fokú intellektust, a legmagasabb értelmű túlit eggyé varázsolni az érzelmvilággal. Mindebből új minőség, „vegület” jött létre.

Bruno Cocset alkímistaműhelyében pedig egy pillanatra se lankad a figyelem, s mi, hallgatók – a kötött formákból kibontakozó dallamok keltette lebegésben – nem a mélységes úrt, az üres jelenlét legalját, hanem éppen elemi középpontunkat, önvalónkat tapasztaljuk meg.

Mondhatnám azt is, Cocset-nak bizony Bach pietizmusával csupán annyi a dolga, hogy hangszere segítségével (a koncerten használt barokk cselló Koós Viktor mester remeke!) „megnyissa a könyvet”, és a tenger, ez a közvetítő közeg, áteresztőként ragyogjon fel. Bach szólócellóra írt művének strukturált-

sága, a kibontott hangzásképzés rétegeltsége – miként a *Die Kunst der Fuge* – egy összetett, érzéki képletként funkcionál.

Különös viszony ez, ahogy Bruno Cocset bensőséges dialógust folytat hangszerével a kis veszprémi jezsuita templom falai között: mintha egyáltalán nem zavarná az albatroszszertű, törékeny francia művészt, Giacometti-figurát, hogy egy adott térben és időben kell létrejönnie ennek a szavakon túli dialógusnak. A koncentráció megtartása, visszaküzdése, mintha ez lenne a szólószívek „megszületésének” egyik kulcsa, ez a fokozhatatlan fegyelmezettség.

Úgy ültünk ott a ráadások után, a legeslegvégén, mint akik örök lakóhelyül választották maguknak a templom emeletkos, alkonyi helyét.

Egy verset mormoltam, egy mantrát: „Majd elnézem, ahogy a víz csorog, / a tétova és gyöngéd utakat, / a fájdalom és a véletlen közös / betűvetését, hosszú-hosszú rajzait – / halott köveken, élő arcokon – elnézem, mielőtt / a feledést kiérdemelném.” (Pilinszky: *Majd elnézem*)

Szegedi-Szabó Béla

Egy régi új hangszer kapcsán ...

Sławomir Zubrzycki zeneszerző, zongoraművész hangversenye a Leonardo da Vinci terve alapján készített *viola organistán*. Veszprém, Hangvilla, 2016. június 29.

„Ilyen állat pedig nincs” – jelenti ki az egyszeri székelő a zsiráf láttán, amikor életében először eljut az állatkertbe. Valahogy így voltunk mi is, amikor a Hangvilla színpadán megpillantottuk a viola organista (magyarul vonós zongora) nevű hangszert június 29-én, melyet Leonardo da Vinci terve után a lengyel zongora-, illetve csembaló- és clavichord-művész, Sławomir Zubrzycki 2008 és 2012 között nagy gondallal megépített.

Leonardo da Vinci 1489 és 1492 közötti jegyzeteit a *Codice Atlantico* örizte meg az utókor számára, a hangszer azonban akkor pusztán terv maradt. Valószínűleg ennek alapján készült a nürnbergi *Hans Heyden*, majd a spanyol *Raymund Truchado* hangszere a 17. sz. első negyedében. Utóbbi – romos állapotban – a Brüsszeli Hangszermúzeumban látható, mint arról a hangverseny előtt levetített kisfilm tájékoztatott. A rendkívül jól szerkesztett, érdekesítő film bemutatja a hangszer történetét, mely valahogy az álom és valóság mezsgyéjén lebegett századokon át, miután soha nem vált általánosan ismertté, mindig annak az egy-két hangszerésznek a kísérlete maradt, aki – természetesen saját talál-

mányaként regisztrálva – megépítette. Egy példánynál többet aligha készített, hiszen eladni nem tudta. Minden században próbálkoztak újrafelfedezésével, a 19. században pl. a szintén lengyel Jan Jarmusiewicz, elődeihez hasonló sikerrel. A film nyomon követi Zubrzycki útját, ahogyan a terv eljut az ötlettől a megvalósításig; a kalandos út végén billentyűk segítségével végül is csak megszólal az éterien lebegő, semmihez sem hasonlítható vonós hangzás.

A hangszer őse, a tekerőlant, melyet az orgona templomi megjelenése előtt elsősorban kolostorokban használtak, ugyanezzel a mechanizmussal szólaltatja meg a húrt, így azt kellett igazán átgondolni, hogy a sok-sok húr hogyan fűzhető a vonóshenger(ek) köré.

Ám a hangszert nem elég megépíteni, be is kell mutatni, meg is kell szólaltatni, hogy mérlegelni tudjuk, megérte-e a vesződséget, vagy nem. Nos, Zubrzycki koncertje után bátran állíthatom, hogy megérte!

Zubrzycki játéka nemcsak a billentyűk alól áradó vonós hangzás meglepetésével nyugtözi le a hallgatót. Játékának érzékenysége, a zenei stílusok iránti fogékonysága, ujjainak fürgesége, a műsor felépítése nagy művészre vall.

A hangszernek önálló irodalma nincs, az egyetlen erre a hangszerre írt, általunk ismert mű Carl Philipp Emanuel Bach, a zenefejedelem fiának műve, egy *G-dúr szonáta* (Wq 65/48), melyet berlini éve alatt, a II. Frigyes porosz király udvarában lévő hangszerritkaságra írt. Zubrzycki így – zeneszerző is lévén – maga készített – egyébként kiváló – átiratokat vonós zongorára a 17–18. sz. irodalmából, ám – mint maga elmondta – tervezi 20. századi művek transzkripcióját is, sőt maga is ír önálló kompozíciót. Érdeklődéssel várjuk.

Az átiratok – a dolog természetéből fakadóan – vonós, elsősorban gambára írt művek átiratai, hiszen a *viola organista* valóban vonós hangszer, a szó szoros értelmében, ahol a húrokat valóban lószörből készült vonó szólaltatja meg, melyet a lábpedálok folytonos nyomkodása hajt, és szabályozza a forgás sebességét.

A három 17. századi mű (a lengyel Jarzębski, a cseh származású Biber és a francia gambás, Mr de Sainte-Colombe) darabjai mutatják be leginkább, hogy a hangszer egész együtteseket képes lett volna kiváltani, ha valamely mecénás rákapott volna. Akkoriban ugyanis még a szóló vonósjáték volt általános, a zenekari gyakorlat, ahol ugyanazt a vonószólámot 6, 8, sőt 10 és még több játékos játssza, később terjedt el, ott is a hangerő növelésének érdekében. Zubrzycki interpretációja hűen mutatja be a darabok karakterét, a kor tánc- és asztali zenéjének sokféleségét.

A 18. első feléből való művek közül a J. S. Bach-tanítvány Carl Friedrich Abel violaműveinek vonós zongorán való megszólaltatása a fentiekhez hasonlóan annyiban érdekes, hogy próbára teszi a billentyűs játékost, vajon tud-e, és mennyire tud vonós aggyal gondolkodni. A hangindítások vonós gyakorlata, a vibrátók alkalmazása (mely a billentyűs hangszerek közül egyedül a clavichordon lehetséges) ugyanis mind a zongora-, mind az orgonajátéktól idegen. A lengyel művész briliáns módon, fölényes technikával lett úrrá e nehézségeken, bizonyítván sokoldalúságát, alapos hangszerismeretét

C. Ph. E. Bach szonátája – mint említettük – az egyetlen valóban ilyen hangszerre írt mű, melynek érdekessége, hogy valójában tele van kimondottan billentyűs megoldásokkal, ami az akkordikát, a hangsúlyviszonyokat és a dinamikát illeti. Mindazonáltal (különösen az első tétel) számos rokon vonást mutat vonós kvartettjeivel, ami viszont egy zongorista számára tűnhet idegennek. Zubrzycki autentikus előadása viszont hirtelen megvilágosítja elménket, hogy a szerző itt nem holmi hangszeridegen megoldást részesít előnyben magasabbrendű zenei inspirációjának engedelmességgel, hanem épp ellenkezőleg: egy speciális hangszer lehetőségeit igyekszik a lehető legnagyobb mértékben kiaknázni.

A francia Lully-tanítvány, Marin Marais művei keretezték a hangversenyt. A műsort kezdő *Les Voix humaines* még a lélegzetelállító, szinte sokkoló hatás erejé-

vel bírt, amikor a művész leült a billentyűk mellé, melyekből gyönyörű, kristálytisza viola-hangzás áradt a hallgatóra. A koncert folyamán a látvány anakronisztikusságát a hangzás szépsége feledtette, Marais befejezőként játszott *Les Folies d'Espagne*-ja viszont hangulatában esést jelentett C. Ph. E. Bach műve után. A *La Folia*-basszusra készült variációk ugyanis eredetileg gambára íródtak, az annak megfelelő virtuóz elemek fokozatosság elve szerinti építkezés iránti igényét szem előtt tartva. Ám ami vonós hangszereken virtuóznak tűnik, billentyűkön játszva nem mindig az. Amíg pl. a billentyűs hangszereken játszott akkordfolyamat természetes dolog, ugyanaz a vonósokon virtuóz elem, még ha a viola-család hangszerein ez könnyebben megy is, mint a mai hegedűn. Így maga a mű az átirat révén némileg veszít értékéből, pusztán annak okán, hogy billentyűkön, és nem viola da gambán szól. Hiába Zubrzycki ujjainak gyorsasága az egyes variációk futamaiban, ha az azt követő statikus harmóniak a vonós hangszereken való megszólaltatás virtuozitását túl egyéb fokozást nem adnak az előzményekhez.

A kisfilm és a koncert nyomán már-már gloriát volnánk hajlamosak Zubrzycki úr feje köré vonni merész és egyedi úttörő munkájáért, hiszen alkotása valóban csodálatos, igazi ritka csemegét kínál, csak éppen elkövetett egy apró hibát: míg a filmben szó esik a hangszer valamennyi, régi korokból fennmaradó említéséről, építőről, nem áttal még ironizálni sem afelett, hogy az első építők mint saját találmányt adták közre művüket, addig elfelejtette hírül adni, hogy rajta kívül mások is megépítették lényegében ugyanezt a hangszert: a német Kurt Reichmann, illetve a japán Akio Obuchi. Ráadásul mindketten öelötte pár évvel be is mutatták. Zubrzycki úr jobban tette volna, ha e tényeket nem hallgatja el, nimbusza, hitelessége ez esetben nem csorbult volna. Így viszont *de jure* törvényt nem sért ugyan, *de facto* viszont etikailag mind a tudomány, mind a művészet szempontjából cselekedete enyhén szólva vitatható...

Rostetter Szilveszter

Auer jegyében

Auer Fesztivál, Veszprém, 2016. augusztus 2–7.

Az idén másodjára megrendezett Auer Fesztivál a veszprémiek számára ismert, ámde holt hagyományból élő hagyománnyá tette Auer Lipót örökségét, a várost pedig láthatóbbá a (komoly)zenei világ nemzetközi térképén.

Auer fesztivál

Hányatt-homlok rohamtam dötánomként, esténk mal egyült, pánkban, légezetet sem véve a Hangv...
te. Forrásig: vili, az évtized táján legnépszerűbb lete...
könyvbőlten éretem magam, hogy ott voltam, r...
életben ilyen alkalom, amikor a zene által egy mag...

Amikor a térség első legalább pár órára felföldéni boldog l...
ar ember, a sőt anélkül érleltem. Amikor szermi sem zavart, a...
m sem hátrah. Mert csak a zene van, és én természetem. Így...
hogy Auer Lipót, a mester magja is jelen volt ezeken a főtől este...
ben, legelőször hangja archaik döténiét mindenestül először...
is felcsendült, és tannának szellem is ott léteget fideink, ott...
csöndbe a zenei művészetben, akik zenevel hallgatás előtt...
Veszprémben, akár a nyári pihenőjüket is megosztva, hogy tisz...
legények, zenészek, Auer természetem mag a modernitást zenei...
dőlésből, de az európai és az amerikai zenei életnek is sok kiváló...
talánogot szerelt. Végezetül volt, am when nem feltétlen az Aue...
Veszprémből indult, innen, előbb a muzikális kávarósból. Ebből...

Séd, 2015. ősz, 46–55. old.

Szép régi hagyomány, hogy a különféle versenyeken való részvételért könyvet kapnak a gyerekek. Néha el is olvassák őket, vagy legalább a szülők, felnőttek érdeklődését felkelti. Rakos Miklós 1981-ben megjelent első, Auer Lipótról szóló könyve szerencsére bekerült a zeneiskolai jutalomkönyvek sorába, és remélhetőleg sok gyermek és sok felnőtt olvasta. A *Vár Ucca Tizenhét* negyedévkönyv 1995/1.

számában megjelent Auer Lipót-összeállítás is csak antikváriumokban elérhető időnként. 2010 decemberében került a nyilvánosság elé Kováts Péter és Bárány László *Gyökerek és ágak* Auer életútjáról készült filmje, amely csodálatos látvánnyal és hangzó anyaggal hozta közelebb ezt a kiváló zenepedagógust és művészt. A 2015 márciusában Rakos Miklós szerkesztésében megjelent, a korábbiakból építkező, a teljes életművet összefoglaló Auer-könyv (lásd erről Rostetter Szilveszter kritikáját a Séd 2015. őszi számában) már az Auer Fesztivál fölvezetéseként érkezett. A tavalyi és az idei fesztivál láthatóvá tette, hogy milyen szerteágazó művészeti tevékenység nőtt ki a *Gyökerek és ágak* filmből, illetve a felsorolt előzményekből, és nyilvánvalóvá tette a fesztiválban rejlő lehetőségeket.

A fesztivál kezdeményezője, igazgatója a *Gyökerek és ágak* film társszerzője, zenei szakértője Kováts Péter Bartók–Pásztorry-díjas hegedűművész, a Liszt Ferenc Zeneakadémia tanára, a Mendelssohn Kamarazenekar művészeti vezetője. A fesztivál mögött láthatóan komoly szakmai csapat és a veszprémi zenei és közművelődési szakemberek összefogása áll, de elsősorban Kováts Péter kvalitásait dicséri, hogy a hazai zenei élet legjobbait és a nemzetközi zenei élet kiválóságait hallhatjuk Veszprémben.

Az idei program a tavaly kialakított szerkezetet követte, középpontban természetesen a hegedű állt, de eköré több szempontból is rendkívül változatos program szerveződött: különféle korosztályok, zenei formációk, stílusok és műfajok, művészi habitusok érintették egymást, és ahogy annak idején Auer körül is pezsgő zenei élet volt Oroszországban és a nagyvilágban is, így Veszprém is a hegedűről és egyáltalán a zenéről alkotott különböző felfogásokkal találkozhatott.

Nagy egyéniségek, alkalmi duók és triók, vonósnégyes, a kamarazenélés különféle változatai, népzene és világzene: a Kováts Péter (hegedű) – Fülei Balázs (zongora) – Varga István (cselló) hármas a nyitókoncerten, a veszprémi gyermekek Gárdonyi Kamarazenekara, az Ökrös népzenei együttes, Yuri és Ksenia Bashmet (brácsa – zongora), a Kodály vonósnégyes, Glenn Dicterow (hegedű), a Weiner-verseny díjazottjai: a Kruppa vonósnégyes és az Attitude vonósnégyes, Kocsis Zoltán (zongora) és Kelemen Barnabás (hegedű), a Concerto Armonico, Sergey és Lusine Khachatryan (zongora – hegedű), Liana Isakadze (hegedű), Lajkó Félix (hegedű) és Balázs János (zongora), valamint szinte mindegyik koncert mögött ott muzsikált biztos támaszként a Mendelssohn Kamarazenekar, Kováts Péter művészeti vezetővel.

A háttérben pedig ott vannak a világhálón is folyamatosan elérhető mesterkurzusok, amelyeken Zakhar Browntól, Glenn Dicterowtól, Marc O'Connortól, illetve a hazai hegedűpedagógia kiválóságaitól: Szászné Réger Judittól, Ácsné Szily Évától, Dénes Lászlótól, Sebestyén Ernőtől lehetett és lehet tanulni: <http://auera-kademia.com/webinarium>.

A webinariumnak is helyt adó Auer-honlap és a fesztivál nyomtatott arculata színvonalas, kiváló stílusérzékről tanúskodik.

A fesztivál ideje alatt fölmerült műszaki gondokat, helyszínproblémákat sikerült gyorsan elhárítani. Veszprém belvárosa ugyanakkor bővelkedik intim belső terekben, amelyek közül egyik-másik esetleg még bevonható lenne kisebb események helyszínékként.

Demel Eszter

Különleges koncertnek ígérkezett az idei fesztiválnyitó ünnepi hangverseny, hiszen ekkor került bemutatásra a 2015. évi Auer Hegedűfesztiválon forgatott és azóta elkészített film. A film hozta az első fesztivál sodró, pulzáló ritmusát, hallottunk és láttunk koncertrészleteket, de bepillanthattunk a koncerteket megelőző próbákba is. Az Auer Hegedűfesztivál világhírű vendégművészeivel készített riportokból megismerhettük gondolataikat, érzéseiket, s meghallgathattuk a veszprémiek és a világ zeneszerető közönsége részére küldött üzeneteiket is. A filmbemutató után koncertteremmé alakult a Hangvilla nagyterme, és a második félidőben Auer Lipót szellemiségéhez híven kamarazene csendült fel. Azok közül is az egyik legkifinomultabb, legérzékenyebb kompozíció, Franz Peter Schubert tollából, a *B-dúr trió*. A művet a Liszt Ferenc Zeneakadémia három művésztanára – Fülei Balázs zongoraművész, Kováts Péter hegedűművész és Varga István gordonkaművész előadásában hallgathatta meg a fesztiválnyitó koncert közönsége.

Filmbemutató és kamarakoncert

Nyitókonzert. Bárány László – rendező, Fülei Balázs – zongora, Kováts Péter – hegedű, Varga István – cselló. Auer Fesztivál, Veszprém, Hangvilla, Nagyterem – 2016. augusztus 2.

Fülei Balázs nemzedékének egyik legkiemelkedőbb muzsikusa, a zenei szaksajtó szerint Bartók műveinek egyik leghitelesebb tolmácsolója. Napjaink egyik legátütőbb előadóművészeinek játéka, világos és eszköztelenül erőteljes billentéstechnikája, remek tempóváltásai, ritmusérzékenysége, egyensúlytartó ívelőképessége megteremtette a darab egységét és ciklikus szervességét. A vonásoknak, leszámítva bizonyos induló- és katonazene-karaktereket (jellegzetes „schubertiádák”-at) sikerült is ezeket az erényeket átvenni. Kováts Péter hegedűjátékának futamai és frázisindításai mellett igen szerényen és puha akcentusokkal szólalt meg Varga István csellója. Így Schubert kamarazenejének hasonlíthatatlan aurája, amelyről érezhetően mindhárom játékos igen sokat tud (nem szólva a rubato-technika rejtelméről), szinte tökéletesen

érvényesült. A hegedűs számára nagy kihívást jelentő gyors tempóváltások és a csellista pizzicato-effektusai együttesen remekül érvényesültek a darab előadása közben. Nagyon intenzív zenei anyaggal találkoztunk, amelyben sok a meghittség. A hangok szépen és egyszerűen fonódnak össze egymással.

A második tétel puha, könnyed hangvételét hozta a lány líraisággal megszólaló zongora után belépő cselló, majd a hegedűszólam is. Finom érzékenységgel „tekeredtek” egymásra a szólamok. A közben meg-megjelenő lázadó és sötéten fenyegető hangulatot könnyedén száműzte a hangszeresek játéka finom érzelmi kifejezőmódja. A folyamatosan jelen lévő, ringatózó főtéma, mint egyfajta vezérmotívum költözött be a fülekbe. A lassú tétel szenvedélyes közép-része izgatottságát követően a harmadik tételben olykor kü-

lön, máskor egyszerre megszólaló hangszerek egyszerű domináns-tonika játéka, illetve a vidám zárótétel energikus, tágas szerkesztett, ugráló dallamvezetése intonációban nehéz feladatot jelentett az előadók számára. Ez egyben felidézte számunkra az 1800-as évek elejének bécsi kiskocsmái hangulatát is, ahol – hangulatos poharazgatás mellett – gyakran töltötte együtt az estét néhány fiatalember. „Schubertiánusok”-nak nevezték őket, az összejöveteleket pedig „Schubertiádák”-nak, mert a társaság középpontja egy erősen rövidlátó, jelentéktelen külsejű, ifjú zeneszerző, Franz Peter Schubert volt, aki néhány csinos dalt is írt, amelyeket következetesen és többször is visszautasítottak a kiadók... A harmincegy éves korában elhunyt Schubert rövid pályafutása kudarcok sorozata volt. Goethe nem állt szóba vele, Salieri nem támogatta, művein csak a kiadók gazdagodtak meg, ő élete végéig nyomorgott. Nagylélegzetű zenekari műveit sem adták elő, operái megbuktak, s a dalt, a dalformát, amelynek utolérhetetlen mestere volt – lenézte a „zeneértő kritikusok” tudós klikkje. Magánélete sem tekinthető boldognak. Gyerekkorát zsarnoki természetű apja keserítette meg, rövid férfikorát pedig néhány viszonzatlan szerelem.

A *B-dúr trió* (Op. 99, D. 898) Schubert egyik késői munkája. Az 1827-ben írt mű bemutatójára 1828. januárjában került sor. Schubert *B-dúr triója* a 19. század szalonjainak házimuzika-slágerdarabja volt. Talán még a 20. század első három évtizedében is az volt, bár akkor már kevesebben tanultak hangszert. Ezt a művet Schubert úgy írta meg, hogy szinte bárki el tudja játszani, aki a közepesnél kicsit képzetesebb. A mű frissessége, egyszerűsége könnyen elvarázsolja a hallgatóságot. Schubert zenéje szinte lebeg a föld felett, és a felhők feletti birodalomba repít minket. Ez a lebegő érzés annyira kellemes, hogy azt szeretnénk, hogy ezt a csodálatos hatást folyamatosan élvezve halljuk e dallamokat. Melankólia és megújulás, öröm és bánat itt mesterien lép színre.

Nagy szerencse, hogy a fesztiválnyitó koncert közönségének sikerült ezt a könnyed, lebegő érzést átvenni és vinni a következő koncertekre is!

Hartmann Péter

Ördögös prímás és barátai

A híd – népzenei hangverseny, Ökrös Csaba és barátai fellépése az Auer Fesztiválon. Ökrös Csaba – hegedű; D. Tóth Sándor – brácsa, koboz, ütőgardon; Adorján István – duda, furulya, brácsa; Kürtösi Zsolt – bőgő.
A Dubniczay-palota udvara, 2016. augusztus 3.

Ökrös Csaba neve fogalommá vált a népzene világában. Ars poeticája máig változatlan: minél hitelesebben, minél élményszerűbben játszani a Kárpát-medence nézenéjét. Veszprémi koncertjén közönségét elvarázsolva, zenésztársaival együtt valóra váltotta e törekvését.

„Szingisza, életerős népzene” – így határozta meg Ökrös Csaba játékát a hajdani *Ökrös Együttes* brácsása, Kelemen László. A kiváló prímás pályafutásának kezdetétől jelentős néptáncgyűttesek kísérőzenésze, a magyar táncművelés kiemelkedő hegedűse. Tizenhét éven át saját zenekara élén szolgált a magyar népzene kultúráját, maga is gyűjtött a Kárpát-medence tájain, és folyamatosan képezte magát: barokk hegedűt tanult, beiratkozott a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem népzenei tanszakára, ahol a művésztanári oklevél megszerzése után máig tanít. Veszprémi koncertjén tudásának legjavát adva kárpát-medencei tájakon vezette közönségét, hogy a hangverseny címének megfelelően képzeletben átsétálhassunk a zene hídján Felvidékről Erdélybe, a Mezőségből Moldvába.

A műsor a *Galántai táncok* feldolgozásával indult, hegedű, brácsa, bőgő felállításban. Ökrös Csaba vitte a szót, de jelezte, nem fog sokat beszélni. Kedves, tartóz-

kodó stílusában minden zenei blokk előtt megosztotta a legfontosabb információkat, aztán mesélt helyette hegedűje. Az első perctől érezhető volt, hogy vérbeli prímás áll a színpadon. Társai (D. Tóth Sándor és Kürtösi Zsolt, mindketten a Pál István Szallonna vezette *Fonó Zenekar*ban muzsikáltak sokáig) rutinosan, pontosan adták a kíséretet. A koncert Bartók gyűjtötte ipoly-sági dudánótakkal folytatódott. Adorján István (a *Magyar Dudazenekar* tagja) először szólóban mutatta meg, mit tud egy jó dudás, majd mögé állt a banda, s jóízű, gazdag hangzású együttzenélésben teljesedett ki a blokk. Ezután mezősegi, bonchidai dalok szólaltak meg. A bonchidai Bánffy kastélyt erdélyi Versailles-nak nevezték régen, legalább ilyen műves, nagyon díszes és egyben nehéz a tájegység muzsikája is, mesélte Ökrös Csaba. Ezután Bukovinába vezetett a zenei híd: a madéfalvi veszedelem (1764) után idemenekülő székelyek jól megőrizték zenei hagyományait, de talál-

koztak itt a kobozzal, és megjelent a zenekarokban a furulya is. Az újszerű hangzást még meg sem szokhatta a fülünk, máris a Gyimesekben találtuk magunkat. A prímás a legarchaikusabb zenei világnak nevezte az ittenit, „ez már nem európai zene”, zárta gondolatait. Ütőgardon s furulya szól, sajátosan lüktető ritmusok, különlegesen indázó dallamok repítették képzeletünket a hegyvidékre. Szinte láttuk a katrincás lányokat s a fehér vászon nadrágos férfiakat, ahogy a ritmus fogságában kifulladásig ropják a táncot. A gyimesi blokkban hallhattunk Rákóczi-induló variációt, egy régi Tinódi-dallamot, valamint egy „beszivárgott” keringőt, melyet a helyiek csak „sánta németesnek” hívnak...

Közép-Erdély dallamkincsét lakodalmas muzsikán keresztül ismerhettük meg, ismét hegedű, brácsa, bőgő felállításban. A brácsás már-már táncra perdülve, lendületesen kontrázott, bőgős társával együtt mindvégig kiválóan szolgálták a prímást. A koncert vége felé járva pávavariációkat hallhattunk. Érdekessége e dallamnak, hogy Vikár Béla a cseremiszeknél gyűjtve is rátalált. Elgondolkozhatunk, milyen mélyen élő örökség, rokonság mutatkozik meg e zenei hídban, mely átível évszázadokon és két és fél ezer kilométeren.

A hangverseny igazi csemegével zárult: virtuóz magyarpalatkai muzsika csendült fel. Két brácsás játszott a zenekarban, s ez csak erre a tájegységre jellemző, mesélte Ökrös Csaba. Lehet, hogy két dudás nem fér meg egy csárdában, de két brácsás, egy virtuóz hegedűs és nagyszerű bőgős megkoronázta a zenei élményt e délutánon. Telt hangzás, szuggesztív játék, sodró dallamok, nem csoda, ha a közönség ráadást követelt. Bár a napsütéssel nemcsak a zenészek, hanem a húrok is küzdöttek, némi hangolás után újra felcsendült az ördögien cifra magyarpalatkai.

A varázslatos koncert végén a kiváló prímás zárszavában megköszönte az Auer Fesztivál szervezőinek, hogy gondoltak a gyökerekre, melyek segítségével „megágyazhatunk Bartók befogadásának”.

Farkasné Molnár Csilla

Az idei Auer fesztivál egyik jelentős eseménye volt az orosz hegedű- és brácsaművész, karmester, Yuri Abramovich Bashmet (1953) és leánya, a zongoraművész Xenia Bashmet (1980) szonátaestje.

Yuri és Xenia Bashmet szonátaestje. Auer Fesztivál, Veszprém, Hangvilla, 2016. augusztus 3.

Köztünk volt a mélyhegedű fejedelme

Hadd kezdjem gondolataimat egyik legkedvesebb zeneművem emlékének felidézésével. Mozart 1779-ben, hegedűre, brácsára és zenekarra komponált, K. 364-es Esz-dúr Sinfonia Concertante című alkotásáról van szó. A kettősversenyről sok kitűnő felvétel készült. A hegedűszólamot többek között Vlagyimir Szpivakov, Maxim Vengerov, Anne-Sophie Mutter, Oleg Kagan, Aлена Baeva és sok más kiváló művész játszta. A brácsista partner valamennyi felvételen ugyanaz: az alacsony, vékony testalkatú, kamaszosan hosszú hajú, kissé papos megjelenésű Yuri Bashmet. Évtizedek óta ő a mélyhegedű egyik elismert fejedelme, aki most Veszprémben is köztünk volt. Az Auer Fesztiválon szonátaconcertet adott lányával, a zongorista Xeniaival. Nagy volt a várakozás: mit tud produkálni a legendás Bashmet ma, túl a 60. életévén?

A program kezdő műve Franz Schubert (1797-1828) késői alkotása, a D 821 jelzésszámú, háromtétéles (Allegro moderato, Adagio, Allegretto) a-moll (ún. Arpeggione) szonáta volt. 1824 végén készült, Vincencz Schuster gordonkaművész megrendelésére, eredetileg zongorára és egy, az 1820-as években konstruált, a viola da gambához hasonló, hathúros vonós hangszerre, az arpeggionéra. Ma már ezt a hangszeret nem használják, Schubert remeke azonban a hangversenytermek elmaradhatatlan sikerdarabja: a vonós szólamot cselőn vagy brácsán játsszák. Főleg a harmadik tétel ad lehetőséget az előadónak virtuozitásuk igazolására. Bashmet interpretálása nem ilyen volt: kevésbé a hatásosságot,

a biztos sikert, a mű külső értékeit hangsúlyozta. Finom, intelligens, szemérmesen visszafogott, a szokottnál lassabb tempójú és suttogásszerűen halk volt. Vonója időnként éppen csak érintette a húrokat. Ha tanulmányozzuk a mű eredeti kottáját, rá kell jönnünk, hogy ez az értelmezés valószínűleg közelebb állhatott Schubert szándékához. A bensőséges, finom érzések és a dalok legnagyobb mestere feltehetően éppen ezt szerette volna kifejezni. Szinte csak piánó és pianissimó jelzéseket használ, sokszor a halk részek hangerejét is az alig hallható szintre csökkenti, erősebb hangokat csak kivételesen engedélyez. Bashmet mert halkan zenélni, a csend körüli muzsikálása ugyanakkor csodálatos színeket varázsolt ki hangszeréből.

A folytatás egy másik komolyzenei sláger volt, Johannes Brahms (1833-1897), két évvel halála előtt, 1895-ben, klarinétra, illetve brácsára és zongorára írt *f-moll szonáta* (Op. 120. No. 1.). A mű a zenetörténet hangulatokban és zenei gondolatokban egyik leggazdagabb kamarazenei alkotása, a klasszikus hagyományokat tiszteletben tartó, késői német romantika egyik mesterműve. Nem véletlen, hogy nem csak a klarinétosok, de a mélyhegedű művészei is kezdettől rendszeresen előadják. Magam a '70-es években sokszor meghallgattam azt a bakelit lemezt, amelyen Brahms gyönyörű muzsikáját a legendás skót brácsás, William Primrose (1903-1982) adja elő. Elfogult vagyok tehát a művel kapcsolatban, és határozott preconcepcióval vártam Bashmet előadását. Lenyűgöző volt. Ha Primerose és

a hozzá hasonlók a mű erejét, dinamizmusát, férfiasságát, drámáját, expresszivitását, szenvedélyét, virtuozitását emelték ki, Bashmet inkább a líraiság, a szeretet, a tépelődés, a tartózkodás, az érett, összegző bölcsesség, az elmúlás érzéseit közvetítette számunkra. A szünetben valaki úgy fogalmazott: analitikus előadást hallhattunk. Ebben a műben jóval nagyobb szerepet kap a zongora, mint Schubert szonátájában. Xenia Bashmet itt mutatta meg kiváló pianista erőit. Dinamikus, határozott volt, kitűnően kiegészítve apja rezignáltan bölcs muzsikálását. Az eredmény maradandó élmény volt. Arra kaptunk példát, hogy egy olyan mesterműnél, mint amilyen Brahms késői szonátája, igazi művészek előadásában milyen sok autentikus értelmezés lehetséges.

A szünet után a Brahms-mű hangulatvilága annak ellenére folytatódott, hogy az előadott brácsa-zongora szonáta egy egészen más világban született. Dmitrij Sosztakovicsnak (1906-1975), a 20. század egyik legnagyobb muzsikusanak utolsó műve, a halála előtt néhány héttel befejezett kompozíciója (Op. 147.) az egyik legbensőségebb alkotás, amelyet valaha mélyhegedűre

írtak. Az elmúlt évtizedben rendkívül népszerű lett, sokan, sokszor adják elő, CD-n többször is megjelent. A háromtétéles szonáta (I. Moderato, II. Allegro, III. Adagio) több mint félórás alkotás. A sok műfajban maradandót alkotó szovjet-orosz zeneszerző gazdag, színes életműve egyfajta összegzésének tekinthető. Egy sor idézet jelenik meg benne korábbi műveiből. Főleg az utolsó tételre rányomja bélyegét a közelgő halál: a fizikai megsemmisülés miatti borzongató félelem. Egy fiatal, alig 30 éves magyar brácsaművész, a közelmúltban a Sosztakovics-szonáta előadása után ezt mondta: „Olyan élményben volt részem, amiben előtte soha. Az egyik a közönség reakciója; korábban nem éreztem, hogy ilyen mélységben éljenek át egy darabot (többen sírtak is). A másik saját reakcióm; miután lejöttem a színpadról, alig bírtam visszamenni, meghajolni, zokogással küszködtem, annyira különös erők/energiák mentek át rajtam. Életem egyik legkatartikusabb élménye volt.”

Augusztus 3-án, a Hangvillában ugyanez történt velünk. Amikor az utolsó tétel mindjobban halkul, végül szinte elenyészik, Bashmet a vonóját egy ideig még a levegőben tartotta. Elmúlt közel fél perc, síri csendben. Nem volt ebben semmi teatralitás, megjátszott hatásvadászat. Először éreztem életemben (gondolom, a közel ötszáz megdöbönt jelenlevő többségével együtt) a csendnek, a néma, végtelen ürességnek zenealkotó fontosságát.

M. Tóth Antal

Az Auer Fesztivál 3. napjának délutáni fellépője a Kodály Vonósnégyes volt. Sajnos, az előzetesen meghirdetett helyszín, a Megyeháza helyett a hangverseny a Szent Mihály-székesegyházba került át – tudomásom szerint az előzetesen egyeztetett légkondicionáló berendezés hiánya miatt. Ez egyrészt a közönség azon részének volt kellemetlen, akik a honlapon megjelent helyszínváltozásról nem értesültek, így sietősen fel kellett kapaszkodniuk a várba, másrészt a harangozás többször megzavarta a koncertet: nem mindig volt tonalitásban.

A Kodály kvartett

A Kodály Vonósnégyes hangversenye, Auer Fesztivál, Veszprém, 2016. augusztus 4.

A Kodály Vonósnégyes idén ünnepli fennállásának 50. évfordulóját. Amikor alakultak, még élt Kodály Zoltán, nevét csak halála után 5 évvel vették fel. Természetesen a mostani tagok az alapításkor még kisgyerekek voltak, vagy meg sem születtek, mégis a kvartett ugyanazokat az elveket követi azóta is, mint az alapításkor. Négy kontinensen turnéztak, számtalan díjat nyertek, amelyek közül kiemelkedik a 2007-es BBC *Az év legjobb kamarazenei felvétele* jelölése, amelyet Mendelssohn és Bruch oktettjeivel érdemelték ki, valamint Joseph Haydn *op. 64-es vonósnégyese*, amelyet a Classic CD magazin jutalmazott hasonló elismeréssel 1993-ban. Itthon a *Magyar Művészetért* díjjal ismerték el több évtizedes kiemelkedő teljesítményüket. Tagjai (Falvy Attila, Bangó Ferenc, Fejérvári János és Éder György) mindannyian hangszerük szakavatott előadói, emellett komoly kamarazenei, zenekari tapasztalattal rendelkező muzikusok.

Sajnos, még ez a rutin sem mentette meg az előadás kezdetét, amikor valamilyen kütyühang (talán telefon, vagy vakufeltöltő) megszólalt az avizóban, és néhány ütem áldozatul esett ennek. A műsor a közép-európai zene három eltérő korszakából való válogatás volt, ami így változatosága mellett egységet is alkotott – ilyen szempontból még a Dvořák-ráadások is beleillettek a koncepcióba. Ritkán hallunk olyant, hogy a prímhegedűs szerepe koncert közben cserélődik, most ezzel is találkozunk. Haydn *op. 54. no. 1. G-dúr vonósnégyesében* Bangó Ferenc ült az első pulthoz, aki mindössze második éve tagja az együttesnek – igaz, a Nemzeti Filharmonikusoknál épp Falvy Attilával koncertmesterek, jól ismerik egymás játékát.

A vonósnégyes atyja 1788-ban írta az első Tost-kvartett sorozatot, a kiváló szólistának szánva, aki a dicsőség mellé megpróbált anyagi javakat is begyűjteni Haydn papától: eladta több művét egy párizsi kiadónak saját szakállára. Az igazsághoz tartozik, hogy maga Haydn is trükközött a kiadókkal, ugyanazon művének kizárólagos kiadói jogát két helyre adta el, Bécsbe és Londonba: egyikük a partitúrát, másikuk a szólamkottákat kapta meg. Ez a csínytevő Haydn szólalt meg ebben a műben is, tele humorral. Azon már meg sem lepődünk, amikor a 3. tétel elején 10 ütemes egy periódusa. Olyan arányérzékkel rendelkezik,

hogy bármit szabályossá formál. Tudjuk, ezt maga Mozart is nagyra becsülte benne.

Kodály éppen 150 évvel később született, mint Haydn. Mindössze kettőt írt ebből a műfajból, az első mindjárt az *op. 2-es* műve volt. A most hallott *2. vonósnégyes* (*op. 10.*) az első világháború utolsó éveiben született. Második szerzői estjén a *Szóló csellószonáta* és a *Megkészt melódiák* mellett volt hallható, a fogadtatás meglehetősen visszafogott volt. Pedig a mű az öt ért fiatalkori francia hatások ellenére igazi magyar zene, bennem pl. az 1. tétel alatt a *Talpalatnyi föld* képsorai ugrottak be. Talán nem véletlen a társítás, a film zeneszerzője, Veres Sándor ugyancsak lelkes népzene gyűjtő volt. Ez a népzenei hang, a pentatónia bukkan fel gyakran a vonósnégyesben is, melyhez szakavatottabb tolmácsolt, mint a Kodály kvartettet, nemigen találunk.

Befejezőként egy igazi programzenét hallottunk. Programzenén nem azt értjük, amikor ezt-azt behallunk a műbe (mint pl. Haydn szimfóniáinak karakteres címei), hanem amikor maga a szerző ad konkrét utalásokat. Smetana *e-moll vonósnégyesének* már az alcíme is beszédes: *Életemből*. Ezután szépen levezeti, melyik tétel életének mely szakaszát hivatott bemutatni. Az első tétel a sóvárgó vágyat jeleníti meg, a művészet iránti fogékonyságot. A vonósnégyesekben a szimfóniához képest gyakran felcserélődik a két középső tétel, itt is a második a tánc tétel, és ha már cseh, quasi polka. Ebben a szenvedélyes fiatal táncos és táncdallamok komponistája szólal meg. A 3. lassú tétel témája mi más lehetne, mint a szerelem a lány iránt, aki később a felesége lett (mármint az első...). A zárótétel a cseh muzika atyjának örömet mutatja be, aki megtalálta egyéni hangját, és utolérte a siker – míg bele nem hasít egy 4 vonalas éteri E hang, és a sikerből siket lesz. 50 évesen teljesen elvesztette hallását, de ezután is komponált, mint Beethoven. Lendületes, drámai mű, értő, szenvedélyes tolmácsolásban hallhattuk.

Összességében elmondható, hogy a Kodály Vonósnégyes mai koncertjén számot adott hangszerbeli tudásból, stílusismeretből, valamint az egymásra figyelés és alkalmazkodás magas fokú gyakorlatából. A három ráadást kikövetelő közönség jóleső érzéssel távozott a Szent Mihály-székesegyházból.

Borbás Károly

Bernstein bőröndjével a Hangvillába

Glenn Dicterow hangversenye. Auer Fesztivál, Veszprém, Hangvilla, Nagyterem, 2016. augusztus 4. Glenn Dicterow – hegedű, Mendelssohn Kamarazenekar, Amadinda Együttes, Madaras Gergely – karmester

Augusztus 4-én este egy egészen kivételes előadóval ismerkedhetett meg a veszprémi közönség a Hangvillában. Glenn Dicterow – két évvel ezelőtti visszavonulásáig – a New York-i Filharmonikusok ünnepelt koncertmestere és szólistája volt 34 éven át. Annak a zenekarnak, amelyet Bernstein híres tévés előadásain csodált az egész világ.

Dicterow 6033 koncerten lépett fel, ebből 218 alkalommal szólistaként; négy zeneigazgatóval és több mint 200 vendégkarmesterrel játszott 51 ország 174 városában, egy régi bőröndöt húzva maga után, mely valaha Leonard Bernsteiné volt. Bár közel állt hozzá a Filharmonikusok mind a négy zeneigazgatója, akikkel együtt dolgozott, de közülük is kimagaslik Leonard Bernstein. „Vezénylése közben csak figyeltem a zenekar hangzását, varázslatos volt, nem értettem, honnan jön, mintha a mennyből szállt volna alá...” – mondta Dicterow. A műsorban az ő szólójával csendült fel Bernstein *Szerenádja*, melyet a zeneszerző irányításával tanult meg még a nyolcvanas években. A művész elhivatottságát mi sem jellemzi jobban, mint hogy a próbák és a koncert közötti időben egy rögtönzött kurzust tartott a helyi tehetséges hegedűsök számára.

Az est első félidejében Rogyion Konsztantyinovics Scsedrin (1932–) orosz zeneszerző és zongoraművész *Carmen-szvit* című, Bizet operájából készült balettzenéjét hallhatta a tisztelt publikum. Scsedrin a felesége számára szeretett volna Sosztakoviccsal íratni egy szvitet a *Carmen*ből, de ő a feladatot finoman, ám határozottan visszautasította, ezért Scsedrin kénytelen volt maga megírni a darabot – feleségével, Maja Pliszeckajával a címszerepben. Már az eredeti mű is feszegette az érzéki erotika témájának határait: Carmen a független női lélek megtestesítője, a célra tartó, feltartóztatlan cigánylány varázslatos hatásával, ám Scsedrin balettzenéjének a Bolsojban rendezett 1967-es premierjét követően egyenesen betiltották, túlfűtött erotikája miatt.

Biztosan akad, akinek a darab tánc nélkül előadva talán túlságosan hosszúnak tűnik. Ugyanakkor vitathatatlanul nagy érdeme, hogy felidézi az eredeti mű pillanatait, az őrsgváltást utánzó utcagyerekekből álló csapatot, a szerelmet valló Don Josét, a kurtizán cigánylányt, Carment, akit mindez teljesen hidegen hagy, a híres torreador, Escamillo dalát.

A hangversenyterem akusztikai adottságainak köszönhetően az együttes minden egyes szólamának megszólalása egyértelműen különálló csoportként volt azonosítható és hallható. Ez különös élmény az

száma számára jelentett, akik egyébként is szeretik a színpadon a sztereó-hatást. Eredeti ötlet volt az együttes „harcos” férfi tagjait a híres Torreador-dal, Escamillo belépőjének megidézésében megénekelteni. Ugyanakkor érezhető volt, hogy a teremben ülők gyakran felkapták a fejüket az egzotikus hangzású ütőhangszerekre írott részek eljátszásakor.

Igazán jó ötlet volt az eredetileg meghirdetett programot felcserélve Leonard Bernstein szólóhegedűre, vonósokra, hárfá-

ra és ütőhangszerekre írt *Szerenádját* az est második félidejében játszani. Az újdonságokra mindig nyitott veszprémi közönség így egy igazán vállalkozó szellemű szólistát és zenekart ismerhetett meg. A *Szerenád* valójában egy adott programmal ellátott hegedűverseny. „...A műnek nagyon mély pillanatai vannak, különösen a lassú tételben, melyet Platón *Lakomája* inspirált” – mesélte Dicterow a műről, mely a nagy sikerű Broadway-darabokkal, például a *West Side Story*val és az *On the Town*nal egy időben, 1954-ben született meg. A kompozíciót a Bernsteintől megszokott könnyed dallamosság, neoromantikus érzelmvilág jellemzi. Ez a mű is felkérésre született. Isaac Stern kért (többek között) Bernsteintől is egy hegedűversenyt, és lám, ez lett belőle. Zenés elmélkedés Platón *A lakoma* című műve körül. Nem mondhatni, hogy a szöveg nélkül nem érthető meg a zene, de ha van egy ürügy, hogy elolvassuk, vagy újra elolvassuk *A lakomát*: miért ne? Igazán nem nehéz olvasmány. Hallgatni sem nehéz, bár félreértés ne essék: ez nem egy *West Side Story*.

Szépen kell tudni hozzá hegedülni, és ebből a szempontból is külön öröm volt hallgatni Dicterow játékát. A zenekar remekül viszonzta a rengeteg fajta színből és ritmikai képletből a különböző hangszer-csoportok között felépített játékot. Külön említést érdemelnek a vonósokkal „szinkronúzó” ütősök, akik kulcsszereplőként, de teljes alázattal és precizitással „ütötték és vágták” a megfelelő ritmusképleteket, ezzel is alátámasztva az összhangzást. Az est fiatal karmestere, Madaras Gergely is mindent elkövetett, hogy a rendkívül bonyolult dallami linearitást a harmóniak vertikális segítségével összehozza. A darab nagy részében ez remekül is sikerült neki.

Az előadók szenzációs előadásukkal méltóképpen idézték meg a több mint huszonöt éve elhunyt karmester és zeneszerző, Leonard Bernstein szellemét és emlékét. A közönség hosszasan éltette a zenészeket, akik a *Szerenád* 3. tételének még pajkosabb és virtuózabb előadásával maguknak is örömet és további élményt szerezve köszönték meg az ünneplést a veszprémi közönségnek.

Hartmann Péter

Díjazott vonósnégyesek

A Kruppa Vonósnégyes és az Attitude Vonósnégyes hangversenye. A Weiner Leó Országos Kamarazenei verseny győztes vonósnégyeseinek gálahangversenye. Auer Fesztivál, Veszprém, 2016. augusztus 5.

Különleges élményben volt része annak, aki augusztus 5-én a Liszt Ferenc Zeneakadémia által évről évre megrendezett Országos Kamarazenei Verseny győzteseinek koncertjét választotta meghallgatásra. A verseny vonósnégyes kategóriájának díjnyerteseit hallhattuk, akik különdíjként kapták az Auer Fesztivál művészeti vezetőjétől a lehetőséget, hogy Veszprémben az idei fesztiválon felléphetnek.

Amikor fiatalok magas szinten zenélnek, mindig egyedi élmény, különösen, ha ezt kamarazeneben, vonósnégyes-játékban hallhatjuk. Ha valaki ifjú korában profi módon muzsikál, tudjuk, hogy kora gyerekkora óta hosszú órákat töltött gyakorlással, és mindez sok lemondással járt. Csodálattal hallgatjuk egyéni játékát. Akik ellenben fiatalon már kiemelkedőt nyújtanak a kamarazenélésben, ahhoz különleges érzék kell, az egyéni művészi hangszerjátékot ki kell hogy terjesszék a többi művésszel való együtt lélegzésre, egymást érezve, hogy ne csak az egyének, hanem a kamaracsoportnak legyen egyéni megszólalása, egyéni hangvétele.

Nos, ezen az estén ezt tapasztalhattuk a Kruppa Vonósnégyest és az Attitude Vonósnégyest hallgatva. A fiatalok kitűnő hangszertudással rendelkeznek és emellett igazi „team”-játékosok, tele magával ragadó lendülettel, különös muzikalitással.

A Kruppa Vonósnégyest 2012-ben alapította Kruppa Bálint hegedűművész,

aki jelenleg a Zeneakadémia mesterképzésének utolsó évét végzi. A vonósnégyes-játékról a következőképpen nyilatkozik: „A vonósnégyesezés semmilyen szempontból nem »profitcentrikus vállalkozás«. Inkább egy felfedezőút, egy érdeklődés. Ebből adódik, hogy kvartettet ritkábban hallani koncerten, élőben. És nagyon sokáig kell csinálni, hogy egy magasabb színvonalat megüssünk, hosszan kell csiszolódni...” A vonósnégyes tagjai Osztrosits Éva, Krähling Dániel és Fejérvári János.

Műsorukat Schubert *c-moll vonósnégyes* tételével kezdték. A töredékben maradt *c-moll vonósnégyes* jól példázza Schubert életművének megkésett fogadtatását. Mivel egyetlen tétel készült el a *c-moll* darabból hiánytalanul, Schubert félretette a művet.

A vonósnégyes profizmusa már az első megszólalástól kezdve érezhető volt Schubert 1820 körül komponált művének megszólaltatásában. Az egymásra figyelés,

a fiatalos hév, az áttetsző hangvétel mind elbűvölte a közönséget.

Igazi érett együttműködés, a különböző karakterek összjátéka, fantasztikus záróakkordok voltak azok a momentumok, amelyek Kurtág *12 mikrolúdium (Hommage à Mihály András)* előadását felejthetlenné tették. Itt a szerző a kamarazene soha nem hallott hangszeres és ensemble-technikáinak széles sávját vonultatja fel. Ezek az egy percnél nem hosszabb miniatűr tételek – sőt van, ami csak félperces rövid darab – az igazi kurtági világot jelenítették meg.

A Kruppa Vonósnégyes műsorát Haydn *D-dúr op. 1. No 3. kvartettjével* fejezte be. A vonósnégyes nagyon stílusosan interpretálta a művet, ahol a hangszerek már nem egy-egy szólamot játszottak, hanem élő párbeszéddé vált a zene. A mű 4. tételében igazán élvezhettük ezt a fajta egymásnak felelgetést, élő, igazi haydni megszólaltatást.

A koncert 2. felében az Attitude Vonósnégyest hallhattuk. Tagjai: Deák Sára 1. hegedű, valamint Szabó Tamás, Fajd Gergő és Baranyai Barnabás. Műsorukban Weiner *Esz-dúr vonósnégyesét* hallhattuk. Az 1885-ben született zeneszerző 1906-ban, 21 évesen írta művét. Ez volt Weiner 1. vonósnégyese. Az Attitude Vonósnégyes interpretációja igazán életre keltette a művet. Az 1. tétel idilli, népies ihletésű zenei szövete mint a saját zenei nyelvünk expresszív megszólaltatása nagy hatást gyakorolt a közönségre. A kamaracsoportot nagyon jól vezette a kifejező hangon megszólaló Deák Sára 1. hegedűs, aki érett hangszerjátékával, egyéni kifejezőmódjával, hangszerkezelésével magával ragadóan irányította az együttest. A tételek folyamán az egymásra figyelés legmagasabb fokát figyelhetjük meg. A különböző karakterek együtt lélegezve, rendkívül kifejezően szólaltak meg. Az egész előadást valójában az expresszivitás, a magas fokú kifejezőmód, az érzelmek áradása jellemezte.

Úgy gondolom, senki sem bánta meg, aki ezen a délutánon a fiatalok koncertjét választotta. A briliáns hangszer-technika, az igazi együttjáték, egymásra odafigyelés magas szintje, stílusos hangszerjáték, amely párosult az expresszivitással és a fiatalos lendülettel, felejthetetlen pillanatokot adott a koncertlátogatóknak.

Borbásné Gazdag Gabriella

Kelemen Barnabás és Kocsis Zoltán koncertjére dugig megtelt a Hangvilla, még a sajtó képviselői is csak fel nem vett tiszteletjeggyel tudtak bejutni. Érthető volt a felfokozott várakozás, hiszen mindketten önálló művészként is jól csengő nevek a világ bármely színpadán, közös Bartók-felvételüket pedig három éve Gramophone-díjjal jutalmazták.

Ha meggondoljuk, hogy az előző év őszén egy szív műtéttel az utolsó pillanatban mentették meg az életét, és utána a jobb keze sem volt tökéletes, még inkább fejet kell hajtanunk Kocsis előtt. Fanyar humorral tudja visszaidézni saját betegségét, igyekezetét, hogy minél előbb visszatérhessen a színpadra. Egy riportban megemlíti például, hogy a szervező megkérdezte a jelen lévő kardiológust: Mit kell tenni, ha koncert közben a karmester megtántorodik? – Akkor már semmit.

Kelemen Barnabás csodás hanggal és briliáns technikával megáldott művész. Az Auer Fesztivál egyik célja nyilván a hegedű népszerűsítése is, amihez kiváló választás volt a mai hangverseny. Az előadókon kívül a műsor is: Brahms, Debussy és Kreisler. Brahms előadóként is otthon volt a hegedűszonáta műfajában, hiszen Reményi Edével és Joachim Józseffel, a két kiváló magyar hegedűművésszel sokat koncertezett Európában. Sajnálatos, hogy a Liszttel történt afférja (állítólag elszunyókált a *h-moll szonáta* hallgatása közben) kettészakította Reményivel való kapcsolatát is, amelynek pedig egyik gyümölcse a népszerű *Magyar táncok* sorozat. Op. 78-as *G-dúr szonátája* már az ausztriai évekből való, 1879-ből. Áradó dallamai legbecesebb kritikusat, az akkor már megözvegyült Clara Schumann is megindították. Az ő véleményére mindig is többet adott Brahms, mint Robertére.

Amennyire akadémikus komponistának tartjuk Brahmsot, annyira távol állt ez Claude Debussytól. Mintha Monet képeit halanánk, olyan pasztellszínű, kontúrok nélküli a zenéje, a klasszikus műfajokat, formákat pedig hiába keressük nála. Ez a finomság jött át a két művész játékán is tökéletes összhangban. Egy korai vonósnégyesen kívül csak klarinét-zongora és szaxofon-zongora kamarazenét írt, de azokat is szabad formában. Az első világháború éveiben, halála előtt nem sokkal komponálta három szonátáját hegedű-zongora, cselló-zongora, illetve fuvola-brácsa-hárfa összeállításra. Kiadója unszolásával magyarázta ezeket a műveket, de valószínűleg nem voltak kedve ellenére, hiszen tele vannak ötlettel.

A műsor második felében Fritz Kreisler szerzeményeiből válogattak Kelemenék. Ha olyan szerző művét hallgatjuk, aki az adott hangszer ünnepelt előadója volt, biztosak lehetünk benne, hogy kihasználja az instrumentum lehetőségeit, és nehéz technikai megoldások elé állítja a művészt. Ez nem derült ki, és ez Kelemen Barnabás rendkívüli képességeinek köszönhető. A lehető legtermészetesebben peregtek ujjai alatt a futamok, nem kellett izgulnunk, hogy tiszta lesz-e minden hangja, egyszerre érkeznek-e meg a zongoristával – csak hátradőlünk, és élveztük „a” zenét.

K und K

*Kelemen Barnabás és Kocsis Zoltán
hangversenye,
Auer Fesztivál, Veszprém,
Hangvilla, 2016. augusztus 5.*

Ha már az előbb Debussyról volt szó, említsük meg, hogy Kreisler Ravelnél egy hónappal volt idősebb. Fritz azon ritka csodagyerekek közé tartozott, aki állócsillag tudott maradni egész életében. Igaz, nála is volt egy időszak, amikor letette a hegedűt, és orvosi tanulmányokba kezdett, majd szolgált az osztrák hadseregben, de 21 évesen visszatalált a hangszerhez. Művei nem csak virtuózak, de dallamosak is, ennek köszönhető széles körben elterjedt népszerűségük. A két művésznek igazi jutalomjáték volt, mint ha csupa ráadásdarabot hallgattunk volna egymás után – igaz, a visszatapsolások után is Kreisler-művek következtek. Emlékezetes maradt ezek közül egy Balogh Ernő-átirat. Ahogy Brahmsnak, Kreislernek is volt magyar kamarapartnere. Balogh Ernő Kodály tanítványa volt, és a '20-as években Berlinben kezdtek együtt koncertezni. Mindketten az USA-ban kötöttek ki, ahol Balogh Ernő sokat segített Bartók Bélának: megismertette kiadókkal, impreszáriókkal, valamint fizette gyógykezelését és ő temettette el New Yorkban.

Köszönjük az Auer Fesztivál szervezőinek, hogy ilyen nem mindennapi élményhez juttatták a veszprémi közönséget. Igazi öröm, hogy évről évre a világ legnagyobb hangversenytermeinek művészeit üdvözölhetjük városunkban, és színvonalas produkciókat hallhatunk Veszprémben. A látottak alapján bizton állíthatjuk, van igény a magas kultúrára.

Borbás Károly

Erős akarattal alkotva, avagy a húrok és billentyűk költészete

Sergey és Lusine Khachatryan hangversenye. Sergey Khachatryan – hegedű, Lusine Khachatryan – zongora, Mendelssohn Kamarazenekar, Madaras Gergely – karmester. Veszprém, Hangvilla, Nagyterem, 2016. augusztus 6.

Az Auer Hegedűfesztivál talán egyik legkülönlegesebbnek ígérkező koncertjén a zsúfolásig megtelt nézőtérén ülő közönség valóságos szimbiózisba került az előadókkal. Persze nem csupán azért, mert a program összeállítása során két remek darabra esett a választás, hanem mert az est folyamán közreműködő szólista testvérpárnak és a velük remekül együttműködő Mendelssohn Kamarazenekarnak az első pillanattól kezdve sikerült elvarázsolni a hallgatóságot.

A koncert első felvonásában Szergej Vasziljevics Rachmanyinov (1873–1943) 2. zongoraversenyének „harangzúgása” keltette fel a közönség figyelmét, melyben szinte ütőhangszerként használta az első látásra rendkívül törekenynek tűnő Lusine Khachatryan a zongorát. A kilenc első és hét második hegedűből, öt brácsából, négy csellóból és három nagybőgőből álló vonóskar kellően vastag hangzást produkálva hol fokozta, hol fékezte az egyre szélesedő, lendületesen hullámzó dallamíveket. A fúvósok hangszíneivel gazdagodva a hangzó tér telítődött a dallamok és harmóniak által generált szenvedéllyel, amely végig jellemezte az első tételt. Ennek hatására a közönség egy része spontán tapsban tört ki. A második tétel éneklő dallama és harmóniavilága még tovább fokozta a csak zene által elérhető mély, érzelmi töltetet. Az örmény származású zongoraművész nő játéka itt legtalálhatóbban a „billentyűk költészete” kifejezéssel volt jellemezhető. Az *Adagio sostenuto* tételben a szerző által felkínált, a páros és páratlan lüktetésben rejülő játék lehetőségét az előadók sikeresen kihasználták. A zárótétel agresszív, indulószerű bevezetését követően a szólista eljátszotta a darab híres ereszkedő főtémáját, melyet az oboa és brácsa aztán továbbfejlesztve vitt tovább. Majd több fejlesztést követően a téma dallamának végletekig fokozódó visszatérése tett pontot a remekműre.

A darab befejezését követően nagy tapsvihár és bravózás tört ki a láthatóan további zenei élményre „éhes” hallgatóságból. Kedves gesztusként Lucine megköszönte a lelkes ünneplést, és felköszöntötte a helyszínen tartózkodó édesanyját, akinek éppen születésnapja volt. Ezt követően a szintén a teremben ülő édesapjának

felköszöntésével tovább fokozta a hangulatot, hiszen egy nappal korábban volt az ő születésnapja is. Ezzel nagy derűtséget okozva teljesen feloldotta a közönséget, s immár egy „zeneszerető nagy családként” vártuk a ráadást, ami természetesen meg is érkezett. A művész nő Liszt Ferenc átiratában Robert Schumann *Widmung* (*Szerelmes dal*) című kompozícióját szólaltatta meg nagy átéléssel.

Rachmanyinov korának egyik legkiválóbb zongoraművésze volt, legendák keringtek bámulatos memóriájáról, technikájáról, muzikalitásáról. A zongoraművész és zeneszerző talán életében sem volt olyan hírneves, mint napjainkban. A századfordulón ünnepelt előadóművész és karmester 1917-ben Párizs-

ba, majd Svájcba, végül New Yorkba költözött, később – haláláig – Los Angelesben élt. Szuggesztív, szenvedélyes zongorajátéka, kompozíciói hangfelvételen és koncerttermekben vonzzák a zenekedveket a 21. században is. Pianista ambíciói mellett komponálni is szeretett volna, holott mindenki próbálta környezetében erről lebeszélteni, féltve zongorista karrierjét. Valóban lebilincselően virtuóz zongorista volt, de érzékeny és költői lelke produktivitásra is vágyott, és nekiállt komponálni. Milyen szerencse, hogy egykori mesterének akarata ellenére többek között megírta a most előadott *c-moll zongoraversenyét*, amely az idők folyamán a versenyművei közül a legnépszerűbbé válva, mint egy „palackból kiszabadult szellem”, egészen a ma emberéig repült, hogy átadjon nekünk valami fontos üzenetet.

A szünet után az est másik fénypontja Aram Hacsaturján (1903–1978) örmény-keleti varázslata, a David Ojsztrah számára 1940-ben írt *Hegedűversenyének* előadása következett. Legfőbb eredetiségét az adja, hogy megtalálhatók benne az örmény és grúz népzene lángoló színei, gazdag dallamossága és vérpezsdítő ritmikája. A mű szólistája, Sergey Khachatryan talán kicsit túlzott visszafogottsága ellenére kivételesen érett előadóművész, akiről csak superlatívuszokban beszélhetünk. Tökéletes technikája, csillogó virtuozitása, meleg tónusú hegedűhangja, százféle hangulatot árasztó, ezer hangszínárnyalata mellett olyan pianissimói vannak, amelyeknél azt hinné az ember, nincs már halkabb, finomabb árnyalat. De néha megszólalt a leggyöngédebb sóhajnál is könnyedebb légies pianissimo is! Madaras Gergely karmesternek sikerült a zenekari kíséretet megfelelő visszafogottsággal a szólohangszerhez rendelnie. Az 1740-ben készült Guarneri hegedű gyöngéd, nemes hangjának kifejezését tökéletesen festette alá a zenekar. Egy, az örmény népzeneire jellemző táncmotívummal indult a darab, majd előbb a fuvola, majd a zenekar különböző részeinek változatos megszólalásai által megismerhettük a második témát. A szólista belépéseivel egyre újabb témákat vetett fel, melyeket fokozatosan a zenekarral szimbiózisban fejlesztett tovább. A második tétel nyitó fagottszólója a közép-keleti dallamvilágot idézte meg, melyet a vonósok visszafogott hangzása még misztikusabbá tett. Erre a finom és árnyalt alapozásra rajzolt kísértetiesen szép dallamot a hegedű. A darab rondószerűen szerkesztett fináléjában a zenekar és a szólista az eddig felmerült témák újszerű fejlesztésével, feldolgozásával kötötte le a közönség odaadó figyelmét. A más-más regiszterben, más ritmusképletekkel, más hangszereken, más tempókban összekevert színeket a zenészek egyre inkább egymás ellentéteként adták elő, így fokozódó intenzitással jutottak el a végkifejletig.

A közönség hatalmas ovációval fogadta a szenális hegedűjátékot és természetesen ráadásra ösztönözte a hegedűst, aki egy örmény szerző nemzeti öntudattal és érzéssel teli opuszát gazdag kolorittal szólaltatta meg.

A koncert végeztével a közönség egybehangzó véleményét, miszerint remélhetőleg sikerül még újra a Khachatryan testvéreket Veszprémben hallani, hatalmas és szűnni nem akaró tapsorzámmal fejezte ki.

Hartmann Péter

Liana Isakadze grúz hegedűművész neve fogalom. Egyike azoknak az utolsó világjáró, a legnagyobb hangversenytermekben is ünnepelt hegedűvirtuózoknak, akik még David Ojsztrah tanítványai, majd asszisztensei voltak. Gazdag életútjának részletes ismertetése meghaladja a rövid hangversenybeszámoló adta kereteket. Elég talán annyit tudni róla, hogy már tízéves korában, 1956-ban részt vett a Moszkvai Nemzetközi Hegedűversenyen. Először Beethoven és Csajkovszkij hegedűversenyeinek előadásával aratta sikereit. Győztese, helyezette volt egy sor nagy nemzetközi hegedűversenynek. Zenész partnere volt többek között Paavo Berglund, Valery Gergiev, Yehudi Menuhin, Kurt Masur, Thomas Sanderling, Rudolf Kemp, Vatzlav Neuman, Mariss Jansons, Yan Pascal Tortelier, Herbert Blomstedt, Noeme Jarvi, Charles Dutoit, Gidon Kremer, Igor Ojsztrah, Yuri Bashmet, Dmitry Sitkovetsky, Viktor Tretiakov és mások. A közelmúltban a huszadik század második felének 20 legkitűnőbb hegedűművésze közé választották. Sok okunk van tehát arra, hogy a veszprémi hangversenypublikum kivételes zenei eseménynek tekintse a vele való találkozást.

Szokatlan találkozás egy világsztárral

Liana Isakadze „röpkoncertje”.

Auer Fesztivál, Veszprém, Hangvilla, 2016. augusztus 7.

A koncert rövid és szokatlan volt. A művésznő veszprémi meghívása Kováts Péter érdeme. Oka pedig az volt, hogy ugyanabból a hegedűs iskolából származnak mindketten: Kováts Péter egyik zeneakadémiai mestere, Szemjon Szitkovszkij (1934–1981) Isakadzehoz hasonlóan Ojsztrah tanítványaként és asszisztenseként jelentős szerepet játszott az orosz hegedűs hagyományok terjesztésében. Nem tekinthető tehát véletlennek, hogy a két művész (Isakadze és Kováts) fél szavakból megértette egymást. Együtt zenélésük élményszámba ment.

A műsor példája volt annak a koncertprogram-szervező gyakorlatnak, amelynek kulcsszava az a zenei szándék, hogy fogjuk fel a muzsikát az élet nagy ajándékának. Merjünk örülni, boldogok, felszabadultak lenni, ha jó zenét hallunk. Semmi sem áll távolabb a zene őszinte élvezésétől, mint az akadémikus okoskodás, az álszent, komolykodó mérlegelés, a tekintélytisztelgetést erőtető és sugalló külsőségek sora. Isakadze 1982-től évente rendezi mindenhol a világon, nagy sikerrel a *Musicians are Joking* (talán úgy fordíthatnánk, hogy „mókáznak a muzsikusok”) című fesztiválokat. Ezekre a jókedv, a derű, a meglepetésszerű előadásmód, a műfaji határok szinte provokatív átlépése a jellemző, amelybe az is belefér, hogy Bach szólóhegedűre írt művének pazar előadása után az argentin tangó jellegzetes ritmusát a zenekar tagjai lábukkal dobolják, vagy az előadott művet ritmusos tapsukkal kísérik.

A program egyedi és különleges volt. A hangversenyt technikai okok miatt az utolsó pillanatban kellett a megyeházi Szent István teremből áthelyezni a Hangvillába. A rendezőknek alig maradt szűk egy órájuk arra, hogy az esti, 8 órai koncertre a Hangvilla nagytermét ismét rendbe tegyék. Az időzavar miatt a ráadásokkal alig másfél órás hangverseny szünet nélkül hangzott el. Az előzetes műsort megváltoztatva egy meglepetéssel kezdtek. Johann Sebastian Bach 1083-as számú *d-moll kettősversenyét* adták elő, Isakadze és Kováts Péter szólójával, hihetetlenül expresszíven. Itt mutatkoztak meg leginkább a közös gyökerek: egy szemvillantás, összenézés, Isakadze mosolya, átszellemült tekintete oly mértékben homogenizálta, stílárisan, előadástechnikailag egységesítette az előadást, amelyre emlékeinkben kevés példát találunk. A zenekar is szinte szárnyakat kapott: a művésznő az egyes szólások által exponált témák előadásakor odament az adott zenészekhez, akik ezután vakon követték minden lelki rezdülését. A szokatlan előadásba még az is belefért, hogy a jól sikerült második, lassú tétel után Isakadze lelkesen felkiáltson: „bravó, Péter”. A közönség először nem tudta: szabad-e (illik-e) örülni az ilyen, valóban szívből jött, érzelmi megnyilvánulásokkal tarkított Bach-interpretációnak. Végül győzött a józan ész és a veszprémi publikum biztos zenei ízlése: a siker nagy volt.

A műsort innen a bejelentett program szerint folytatták: Camille Saint-Saens (1835–1921) *Bevezetés és rondo capriccioso* című művét a hegedűsök szívesen játsszák. (Legutoljára a Pannon Egyetem aulájában hallhattuk Kováts Péter vezényletével, Baráti Kristóf parádés előadásában.) A mostani produkció természetesen jó volt, bravúros és virtuóz. Ez a zene azonban magától is hangos sikerre termett, egy kicsit kevesebb hatásvadász külsőség ez esetben talán több lett volna, és jót tett volna az így túl hársányra sikerült előadásnak. A programban szereplő, hegedűre és zenekarra írt Csajkovszkij-sikerdarabból (*Meditation, Valse-scherzo, Melodia, Scherzo*) Sulkhan Tsintsadze (1925–1991) grúz zeneszerző átíratában csak az utolsó két tételt játszották el.

A hangverseny utolsó negyedórája mindinkább átment a szórakoztató szalonzene, esztrádmuzsika műfajába. Astor Piazzolla (1921) argentin zeneszerző füledt tangója (*Oblivion*), Scott Joplin (1868–1917) egyik ragtime-ja után átíratban Bach szóló hegedűre írt *Chaconne*-ját játszotta Isakadze. Ezt Nyikita Bogoszlavszkij (1913–2004) szovjet-orosz zeneszerzőnek egy rövid műve követte. Ő, bár komponált 8 szimfóniát, egy sor operettet és musicalt, főleg híres filmek zeneszerzőjeként és népszerű dalkomponistaként ismert. Neve összefonódott a '30-as, '40-es évekből szovjet operett-operaszerzőkével (Dunajevszkij, Mejtusz stb.). Az '50-es évek első felében szinte minden magyar színházban játszották *Nászatuzás* című operettjét. A műsort egy cigányos virtuozitással előadott rövid zenemű, végül egy argentin tangó zárta.

Hangos sikerű koncert volt. Ismerve Liana Isakadze kivételesen nagy repertoárját, szakmai elismertségét, egy kicsit sajnáljuk, hogy most csak ennyit kaphattunk művészetéből.

M. Tóth Antal

Intuíció

Lajkó Félix és Balázs János koncertje.

Közreműködött a Mendelssohn Kamarazenekar. Auer Fesztivál, Veszprém, Hangvilla, 2016. augusztus 7.

Két, zenei felfogásban és személyiségben is eltérő karakterű művész áll össze, hogy a nagyon is különböző zenei világukat összehozva, egymást hol inspirálva, hol egy időben teljesen külön zenei szövedéken és dallamvilággal megszólalva, sokszor emberfeletti technikai tudással késztessek a Hangvilla közönségét ovációra. Ösztön és magas fokú mesterségbeli tudás találkozása. A műsor második részében fellépő Mendelssohn Kamarazenekar szerepe, hogy alapot adjon a két szólista játékához.

Lajkó Félixről annyi állandó jelző jelenik meg az egyes kritikákban, ismertetőkből, hogy az már sztereotíp. Ezért egy kicsit máshonnan közelíteném meg. Mindenképpen érdekes, talán furcsa emberről beszélünk, aki a hangszere és a hangjai nélkül szinte esetlen, elveszett ember képét mutatja. Felmerül a kérdés: biztosan jól érzi magát abban a világban, ahova a hírnév repíti? Amint azonban az első hangot megszólaltatja, minden megváltozik: azonnal látszik, hogy belülről játszik, a lelkéből merít minden egyes hanggal, ösztönből, és ezt oda is adja hallgatóságának. Vajon tényleg szükség van „ennyi” hangra? Igen, őbenne ennyi van, még akkor is, ha néha már szinte soknak érezni. Feszíti valami, emiatt ki kell szakítania magából, hogy aztán pillanatra kiürülve visszatérhessen a maga belső világába.

Lajkó nem tagadhatja le és nem is tagadja le ősei hangját. Például a koncert 12. darabjában, a zongora és a hegedű lehetetlenül indítása után a zenekar kíséretével kiegészülve – véleményem szerint ez volt a koncert egyik legihletettebb momentuma – nagyon otthon érzi magát. Ugyanakkor nem is nagyon lép ki ebből a saját maga alkotta hangvilágból senki kedvéért, ezért csap át néha a konzonancia disszonanciába, és a hegedű játéka senkire sem figyelve éli a maga életét, felülről tekintve a többiekre. Igazából akkor él, ha maga lehet, öntörvényei szerint játszhat, nem kíván és szeret semmiféle határt. A játéka viszont – a saját hangvilágában – tényleg szenzációs, hihetetlenül széles dinamikai tartományban képes mozogni, nagyon magas érzelmi hőfokon, szinte érzékenyen szól, ritmusvilága sokfelé kitekint, a hegedű hangja ugyanakkor egy jellegzetes, bársonyos lefedettségű szól. Szereti a flageolet hangokat és a tremolót, amelyre a hangszerelés a kísérő zenekar vonóseit is sokszor kényszeríti. Talán egy kérdés marad nyitva, és ez régóta: mi születne abból, ha valaki más műve szólalna meg a vonója alatt?

Balázs János korának megfelelő zenei bölcsességgel rendelkezik. Arisztotelész a *Metafizikában* tudománynak nevezi a bölcsességet, napjainkban inkább az okosságra rakódott tapasztalatot jelenti. A zenében ez a bölcsesség a tehetségre épített korábbi korok zenéjét befoglaló, azt továbbvivő zenei attitűd. Mindenképpen romantikus alkatú zongorista, aki azért hagyja az ösztöneit is élni, zenei adottságát a kiváló improvizációs készség is mutatja. Zongorajátéka Lisztet, Chopint és Bartókot, talán még Kodályt is idézi, és néha, ritkán egy-egy blues-hang is felbukkan, sőt, időnként még a popzene (igen, kedves kétkedő!) jellegzetes akkordfűzése is megszólal. Itt-ott a fél-egész skála és a tritonus váltás is felfedezhető, jelezve, hogy tudja: létezik más zenei világ is. Persze a hangversenyen ezt Lajkó Félix kedvéért teszi, hiszen ő mindenekelőtt klasszikus interpretátor. Tudható, hogy mindent megnyert, amit

és bölcsesség

egy fiatal, tehetséges zongorista megnyerhet. Technikai tudása briliáns, amint ez például a 6. mű, a Scarlatti-darabok pregnáns bilentését igénylő és a fúga mélységéig merülő improvizáció mutat. Dinamikája a zongora adta minden lehetőséget kiaknázza, méltóan a romantikus zene kiváló előadójához.

Van tehát két igen tehetséges, de nagyon eltérő zenei világban élő, eltérő emberi karakterekkel rendelkező muzikus. Mit tudnak ők adni nekünk? Ezen a koncerten az ösztön és a kiérlelt zenei tudás versenyez, és ez különleges estét hoz. A klasszikus összhangzatlan merev szabályait sokszor átlépő, néha egymáshoz közeli, néha egymástól nagyon távol eső együttes játék a hangverseny első fele. Egymás zenei gondolatai kölcsönösen termékenyítik meg játékuikat, bár néha ki is oltják egymást, sőt néha még a befejezetlenség érzete is megvan – fő, hogy szabadok lehessenek. Nem baj, ezt is lehet egy improvizáció elsődlegességére épülő előadáson. Mindketten nagyon érzik a hangszerüket, természetes számukra a kívánt hang, hanghatás megszólaltatása. Sokszor, amikor a zongora nyomakszik előre, Lajkó hegedűje alázatosan háttérbe vonul, néha a zongora teszi ugyanezt, arra törekszenek, hogy adjanak nekünk még akkor is, ha nem mindig értjük, vagy értünk velük egyet.

A második rész a Mendelssohn Kamarazenekarral kiegészülve nyilván kötöttebb – kollektív improvizációra nincs esély –, de ez a kötöttség csak a zenekarra és a zongorára vonatkozik igazán, Lajkó itt is megmarad annak, aki: elszakadva a zenei alaptól a maga világa felé röpíti hallgatóját, egy másfajta horizont felé. Nincs könnyű helyzetben a zenekar, a blokkszerű, sokszor statikus kíséret nem állítja őket igazán komoly próba elé, valójában mellékszereplők lehetnek csak. Ráadásul nagyon kell figyelniük a szólista szerkezettől elrugaskodó játékmódorára, ami, dicséretükre legyen mondva, majdnem mindig sikerül is. Tisztelet érte!

Arra nincs lehetőség, hogy minden darabot kielemezzek (pedig lenne mit mondanom). Egy biztos, a ráadásdarabok már a közönségnek szólnak: a 14. darab hegedűjének kromatikáig bonyolódó nagyon virtuóz játéka, a 15. darab már-már populáris hangzású, pizzicato hegedűvel kísért füttye, a 16. dal hihetetlenül belülről, ösztönből fakadó, leheletfinom hegedűjátéka, amelyhez a zongora tökéletesen idomulva adja a kíséretet.

A hallgatóság nagyon hálás, bár látni egy-két homlokráncolást. Kell egyfajta látásmód ahhoz, hogy az ember a látvány vagy a személyiség mögül kihallja az igazi zenét, a valódi értéket. Nagyon nehéz elvonatkoztatni a hírnévtől, ez majdnem mindenkire akkora hatással van, hogy nem látja az egyes események eltérő minőségét. Ha létezne a „függöny mögötti koncert”, az előadó homályban maradhatna, vajon mindig ott szólna az ováció, ahol mostanában? Vajon a zenének, az előadásnak vagy a művésznek szól az elismerés? Hadd maradjanak ezek nyitott kérdések! Lajkó Félix és Balázs János eltérő zenei karakterük ellenére az estén nyújtott élményért megérdemelten kapták meg a rajongást a Hangvillában.

Kovács Attila

Az építészet a közismert metafora szerint megfagyott zene, de a metafora második felébe akár a költészet is behelyettesíthető volna, mivel a 19. századi építészek meggyőződése szerint az építészet egészen nyelvszerű vonásokkal is rendelkezik. Az építész által „beszélt” nyelv – Lechner Ödön ismert kifejezésével élve: formanyelv – egy kulturális értelemben egységnek tekinthető, noha nem önmagában álló közösség életjele, megnyilvánulása. Akárcsak az ornamentika, amelynek a 19. századi teoretikusok még a grammatikáját: az ornamentumok kapcsolódásának, struktúrává szerveződésének szabályait is leírták, azzal a figyelmeztetéssel, hogy a motívumok soha nem horgonyoznak le, kultúrából kultúrába vándorolnak, s ember legyen a talpán, aki képes megnevezni az ősforrást.

Egy városképi költemény rímei

A veszprémi építészeti ornamentikáról

Az ornamentikára vonatkozó kutatások – a rész felől közelítve az egészhez – arra is rámutattak, hogy milyen nagy mértékben képes egy-egy díszítőelem módosítani az ember tér- és formaérzékelését, s hogy a jelentéktelennek tűnő részletek nagyon is túlmutatnak azon az épületelemen, amelyre éppen ráültették őket. Az épületek legszűkebb környezetét, a városképet tekintve is igaz ez. Veszprém hangulatos városképét alapvetően a tornyok, tömegek, kanyargó és lejtős utcák határozzák meg. Ezt azonban tovább gazdagítják azok az apró, ritmusteremtő ismétlődések, amelyekre a járókelők is könnyen felfigyelhetnek.

Nézzük csak meg a historizmus korában épült, Óváros tér 8. sz. emeletes épület emeleti könyöklőpárkányai alatt látható, akantuszlevelekből komponált, görögös vonalvezetésű, indás stukkóbetétet! Az akantuszlevelekből a tök virágjához hasonló motívum születik. Ugyanez a stukkóbetét fejjel lefelé is jól mutat – legalábbis így helyezték a Brusznai Árpád u. 4. sz. épületre (ma megyei főügyészség).

Az 1911–1912-ben épült Veszprémi Takarékpénztár bérháza (Óvári u. 5.)

monumentális, klasszicizáló-historizáló tömegén a tervező Csomay Kálmán alig észrevehető hangsúlyokkal, az első emeleti ablakok könyöklői alatt helyezett el olyan stukkóbetétet, amelyet néhány évvel korábban már használt. A vadgesztenye tenyeres levélszerkezetéből lecsipett, a levéltagokat rozettává újrakomponáló köténydíszekről van szó. Ezek láthatók az 1905–1906-ban épült, neobarokk stílusú, Reitzner Gyula tervezte Takaréku dvoron (Kossuth u. 1.), amelynek Csomay és Horváth Sándor voltak a kivitelezői. Itt a vadgesztenye-motívum kiteljesedik és egységbe szervezi az épületet, a levél minden homlokzaton felbukkan. Az épületbe vezető kapu kovácsoltvas rácsait szalagszerűen indázó levéldíszítmények egészítik ki (ezek a lépcsőházak korlátrácsain is ismétlődnek); míg a kapu fölötti felülvilágítóban áttört, termést is hordó, leveles vadgesztenyeágas stukkók ülnek. Az oromzatokban a barokk kartus- és pergamenmotívumokat ellepik a levelek, amelyek közül vadgesztenyevirággal korszorított női fejek tekintenek előre. Még vadgesztenyelevelekből formált oszlop-

fejezet is születik. (A vadgesztenyelevél Owen Jones *The Grammar of Ornament* című mintakönyvében is felbukkan, s a szecesszióban is kedvelt motívummá vált.) Hogy Csomaynak volt-e köze a szekszárdi városházához, amelyet 1904–1908-ban Diczy László tervei alapján építettek újjá geometrizáló szecessziós stílusban, nem tudni, mindenesetre ugyanezek a vadgesztenyes rozettaformák láthatók a homlokzatán. Három épület – egy dísz.

A több épületen előforduló stukkódíszítmények mellett, hogy rámutatnak a veszprémi polgárok ízlésére, egy-egy gyártó népszerűségére is rávilágítanak. Ezek ugyanis tömegtermékek: a stukkógyártók mintakatalógusaiból lehetett őket megrendelni. (Az utókorra sajnos ezekből nagyon kevés maradt, éppen úgy, ahogy sejtethetően napjaink bútor- és árukatalógusaiból sem fog sok maradni.)

Vannak azonban stukkódíszítmények, amelyeket egyedi megrendelésre állítottak elő. Ilyen lehet az említett mai főügyészségi épület többi díszé: az ablakok fölött egy férfi és egy női portré ismétlődik. A férfi szakállas, fején tollas kalap,

nyakában elegáns csokornyakkendő. A hölgy is csinosan öltözött, strucctollas, masnis biedermeier főkötőt visel. Arcuk egymás felé néz, s portrészzerűen karakterisztikus.

A Kinizsi u. 31. sz. szecessziós lakóház egyedi csigavonalas stukkódíszei az ablakok szalagkereteit mozgatják meg. A csigavonalas elemek között mintha gyöngyvirágok fejecskéi sorakoznának, virágzás, burjánzás érzetét keltve. A klasszikus épületdíszekkel nem közölhető gondolatok megjelenése az épületen már az építészeti modernizmus születésének jele. (A modernizmus nem pusztán mindenféle dekoráció száműzését jelentette, nagyon is nagy kísérletező kedv jellemezte a dekorációs elemekkel, amelyek olykor statikai, funkcionális szerepbe kerültek – tehát már emiatt sem lettek volna egyszerűen elhagyhatók.) Ekkor az új vagy új technológiával megmunkált anyagok, mint a vasbeton, a pirogránit is megmutatták magukat – a díszítmények által. A magyar modernizmus nemzetközileg is elismert alakja, Medgyaszay István jelentős újításai a vasbeton alkalmazásához kötődnek. Medgyaszay különösen szerette „újrahasznosítani” a motívumokat. Kétféle értelemben is. Egyrészt népi előképekre utaló motívumokat ültetett új anyagba (mint az a Laczkó Dezső Múzeum és a Petőfi Színház épületén is megfigyelhető), másrészt egy-egy motívumot több épületén is felhasznált, fejjel lefelé fordítva, széthúzva, tovább gazdagítva vagy egyszerűsítve. A veszprémi színház korlátjainak áttört mintája pozitív formává, mázas kerámiává változott a soproni színházon, majd fejjel lefelé fordult a budai Szent Gellért Szövetkezet bérházán, végül sgraffitóként került a mosonmagyaróvári elemi iskolára. De az sem lehet véletlen, hogy amikor Komor Marcell és Jakab Dezső a Spitzer testvérek házát (Óváros tér 22.) tervezték meg, jól észrevehetően Medgyaszay színházépületének karéjos díszítményeiből indultak ki, további variációkkal gazdagítva a veszprémi épületek motívumkincsét. Komor és Jakab fantázia-gazdag mintákkal dolgoztak, a Spitzer-házhoz készített tervükön már az egyébként nehezen megnevezhető motívumok nevei erről tanúskodik: a Zsolnay-kerámiából készített formákat szívnek, kis- és nagygombnak, valamint kiflinek hívták – összesen 635 db ül belőlük a homlokzaton.

Egyedi és megismételhetetlen vagy sokszorosított és újra felhasznált: az építészeti ornamentika tükrében ezek a fogalmak nem állíthatók opozícióba, nem rendelhető hozzájuk értékkülönbség. Különösen akkor nem, ha – visszatérve az indító metaforához – egy egész városkép költeményének rímeit adják. Csengésük halkabb, mert nehezebben észrevehető, de ugyanúgy formaszervező erővé lépnek elő ezek és éppen ezek a motívumok, mint a régebbi városábrázolásokon előszeretettel ábrázolt épülettömegek és ég felé magasodó tornyok. A motívumok iránti kitüntetett figyelem tehát „környezettudatos”, ha környezetben ezúttal az épített, városi, napi életünknek keretet adó környezetet értjük. Figyeljünk erre a környezetre!

Brunner Attila

Drága jó Édesanyácska, Margitka! Szeretteim! Teljes testi-
-lelki egészségben, töretlen kedéllyel és optimizmussal
írom ezeket a sorokat. Tegelőször is: a közelgő karácsony
alkalmával kérem rátok a karácsonyi kis Jézus bőséges
ajándékát. A szentestén lelkemben veletek leszek s értelek
imádkozom. - Magamról csak annyit hogy jó erőben
(81 kg) vagyok, a kultúrnapokban kapott karácsonyi
beosztásom szellemileg leköt s megvan mindenem.
A csomagról postán kapott értesítő cédulát ki-
vülről ragasztátok a csomagra. Levelem veletek u-
-tán írhatok válaszlevelet, ebben írjal sokat Mar-
-gítkáról, s minden otthoni eseményről. - A ben-
-zin-ügyben kifüzdő újabb tárgyalásról - ha
lehetőleg megkérde - biztosan szívesen értesítlek.
Bakács Tibor, V. Megyei Bíróság. - Beszélőre és szak-
-könyvre időben fogok innem engedélyt küldé-
-ni.

Drága kicsi Margitkám! Édesapád üzeni neked,
hogy nagyon szereti az ő jó kislányát és sokat
gondol rád. Imádkozik a Jézuskához, hogy vi-
-gyázzon rád és - ha szófogadd, jó kislány leszel -
- vigyen neked karácsonyfát és szép játékokat. Addig
is, amíg Édesapa nem jöhet haza, légy nagyon
jó kislány, szeress sok örömet Édesanyádnak, meg
mindenkinek, és ne feledd el Édesapádat.

Drága Párom! Felkamat szeretném a papírra Bízni:
szeretlek, jobban, ~~mint~~ valaha; szenvedéseim a
jövő boldogságában ~~szívesen~~ feloldódnak. Csak
érted aggódva, nagy szeretettel bízlek magam-
-ban. Vigyázz magatokra, mindnyájunkért.

Drága Édesapám! Jó egészséget, lelki erőt és béres-
-séget kívánva szeretettel csókolja kerét szerető
fia. Kedves Mindenkik! A karácsony, a szeretet
- ünnepeire szeretettel csókolok mindenkiket. Kér-
-lek, segítsétek és gyámolításátok az Enyémek e
- meher helyzetükben. Viszontlátásig millió csók
1957. XII. 8. Árpád